

ÚJ FORRÁS 2016.06

Daniela Seel versei 3
Monika Rinck versei 6
Tom Schulz versei 8
Daniel Falb versei 10

Halmai Tamás: Akit megvesz az Isten melege (Vasadi Péter költői világa) 13
Vasadi Péter: Számvetés (vers) 20
Szénási Zoltán: Lapszéli firkálások 22
Vasadi Péter: Szvjatoszláv (vers) 32
Jász Attila: Fénytörés (vers) 34

Doboss Gyula: Zsül és a matróbicska (próza) 36

Schein Gábor: Füst Milán utolsó regénye (tanulmány) 54
Szénási Zoltán: (Schein Gábor: *Svéd*) 63
Murza Tímea: „Helyettük imádni mindent, ami végtelen”
(Ughy Szabina: *Séták peremvidéken*) 68
Ughy Szabina: A gránátalma íze (próza) 71
Tinkó Máté: „A különállás végső határai” (Áfra János: *Két akarat*) 76
Áfra János: Nem tőle, nem hozzá, hanem benne (vers) 80

Szegedi-Szabó Béla: Antwerpeni napló 81
Szabó Márton István: Őszinteség a négy fal között (filmkritika) 88

Murányi Sándor Olivér: A vörös zacskó (próza) 91
Csendes Toll: A másik oldal (Murányi Sándor Olivér esete a fotókkal) 94

A borítón és a lapzárókon Murányi Sándor Olivér fotói

E számunk szerzői:

Áfra János költő (Debrecen), Csendes Toll kultúrindian (Baj-Szőlőhegy), Doboss Gyula, író, irodalomtörténész (Bp.), Falb, Daniel költő (Berlin), Forczek Ákos fordító (Bp.), Halmai Tamás költő, író (Pécs-Somogy), Jász Attila hegyi költő (Gerecse), Kalász Orsolya költő, fordító (Berlin), Murányi Sándor Olivér író (Székelyudvarhely), Murzsa Tímea kritikus (Bp.), Rinc, Monika költő (Berlin), Schein Gábor költő, irodalomtörténész (Bp.), Schulz, Tom költő (Berlin), Seel, Daniaela költő (Berlin), Szabó Márton István költő, filmkritikus (Bp.), Szegedi-Szabó Béla költő, író (Bp.), Szénási Zoltán irodalomtörténész, kritikus (Tatabánya), Tinkó Máté kritikus (Bp.), Ughy Szabina költő, író (Bp.), Vasadi Péter költő (Bp.)

SAGA

Weather Reports You
(Roni Horn)

Ha kinyújtom a kezem, megindul-e felém a tenger, egy kő?
Eligazít, nem zsarnokian, egy hátvonal rideg szépsége, most ilyen
itt lenni.
Szédítő üresség köröttem, ez a világ itt nem von és vesz vissza semmit.
Megszakítani ezt az érzést.
Az ember nélküli ürességen túl mit jelent, ha azt mondom: üresség?
Kenyérlevesrel apokalipszisre hangolni, vagy szerelemre, váratlanra,
közhelyekre.
Why should I want to be in the picture anyway?
Figyelnem kell az időjárásra. Az ellentétek zilálta mozgást.
Minden érzés létezik.

Mindenki a vizeken átkelve érkezett.
Ahogy bennük, bennem is éhség támad. Sötétség, sivatag. érintés.
Ty Newyddből nézem a Cardigan Baynél elsüllyedt erdőt, anélkül,
hogy látnám.
Mi köze a Heklának, a Katlának, a Lakinak vagy az Eyjafjallajökull-
gleccsernek ehhez?
Aszályok Egyiptomban, a francia forradalom.

Nem akarom ugyanarra az egy okra visszavezetni.
Biztonságos harmadik országokon át jöttem, spórák a cipőmön.
Vállalom a következményeket.
Kontinensek, ahogy milliméternyire felszakadnak és hamuesőben
élesedik a látás.
A moha 600 fajta zöldjére.
Feljegyzések a világító végességről.

Gudridur Thorbjarnardottir, egy angol rabszolga unokája, 1000 körül Norvégiából indulva bejárta Izlandot, Grönlandot, Norvégiát, Izlandot, Rómát, Izlandot.

4 Mindenütt emberlakta területre bukkant és megszülte az első európai gyermeket, Snorri ornsont amerikai földön.

De alig jutott messzebbre, mint 500 évvel később Leifur Eriksson, Magellán flottájához tartozó maláj rabszolga.

Hajózás nélkül nincs túlélés.

Nincs hajózás munkába, áruba, hallgatásba, misszióba és tőkébe átforgatott test nélkül.

A mohákat a botanika pionír növényeknek is nevezi.

Azt mondja, tucatnyi év kell, míg kinő egy pionír a friss lánán.

Nem élő hely az, ahol a víz nem tud folyni, beszivárogni a földbe.

újra meg újra tucatjával tapossák, lelegetik gyökereikig.

Eközben az alaskai csillagfürt, állítólag, szedimentumot hoz létre az ember, állat

és a klíma által hátrahagyott sivatagban.

A degradáció fokozatai. A lehetőség értelme.

A szükséglet és erózió feszítésében megtalálni mülékony egyensúlyt.

Ahol kihagyások körvonalaznak.

Ezt nem metaforikusan értem.

Azt a fajta fikciót értem ezalatt, amely tényekből születik.

Szelekcióba fut ki, amit teszek.

Már megint a behódolásról álmodtam.

Pillanatok, mikor csak a teljes mozdulatlanság van.

Honnan ez a rengeteg víz?

Köd, tajték, csonthó, jég, eső, hó -
suruságukba behatolni.

Ürességébe. Benne szüntelen rezgés.

Helyzetgyakorlat.

Túlzott érzékenység. Túl kevés érzékenység.

A vízpartról álmodnak a madarak? Az óceánon átkelésről?

Tenyereimből hollók szállnak fel.

Szemük kutatja, én kevésbé, merre vannak az országok a tengeren túl.

Lélek nélkül olvasni hevületről, amikor a munka alig látható a tárgyban.
Csak a hálószoza ajtaján hét rétegni festék.
évtizedek felületté mázoltan, vagy mint sorba állított gombok.
Nem a méltányosság fizetsége.

Távolabbról indított ittlét, a munka, a megosztás képessége.
Amit az egyén ráfordít az elidegenedésre.
Vajon utánozható az eltérés, vagy elkerülhető, min múlik az egyformaság?
Mondjuk olyasmiken is, mint ételjegy, a nép nevében, kardvirág, ravioli.

Alapokon átfordítók, egy száznál több a mélységük.
Mintha a hiba a másolatban bukkanna fel.
Ugye, könnyen pattan ki egy gondolat.
Ha így folytatom, mennyire kerülök közel a háborúhoz?

A világosság, amikor majd többféle üresség és kötelesség mérsékli.
Lázadást jelent, beteg dühöt, egy beteges fióka?
A jégtábla olvad és megfullad, még télen is.
és most tél van.

(Fordította: Kalász Orsolya)

PSZICHÉ

A felrebbenő! Egy perccel ezelőtt még ő is része volt a testnek, odaadó és osztatlan, a bátorság, a szenvedély, a szájalom, a félelem és a vágy thümosza inkább, mintsem nuosza, és annak is, amit következőképp animálisnak neveztek, székhely, tudatszerv, mely különös intuícióval rendelkezik. A testtel odaadó, langymelegen felpárolgó és kifeszített levegő, mely szárnycsapkodva egybetart minket, benne vándorolva még soha senki nem ütközött határokba, oly nagy és tágas volt e pillangó.

Ez az, amiről ti, mértéken felül is belátóak már megfeledektetek, mivel később, or kusan, így mondják, a nyilakon lovagolva közeledő, az étlenséget jól turó ázsiai sámánok meglepő befolyása alatt, kvázi ex post, leválasztották, tulajdonba vették őt, elvették tőle a testet és – (egy hihetetlenül hosszadalmas, ihlet nélküli csere) odaadták neki az azelőttöt és az azután, ahelyett, hogy a halottaknak adnának enni, mint egykor, kicsit gyermeketegen folyadékot öntenének beléjük, útravalóul adva szalmát, gyöngyöt, lovakat és saktáblát, hogy szünet nélkül elmúlásztható legyen valami egészen más, mint a lélek és a test közös ideje. Ez az, amitől megfosztották, hogy aztán kergethessék az élet körül, a testet megelőzve és követve az égbe, a földbe vethessék el, se lovat, se saktáblát, se gondoskodást, se szalmát nem szánva ajándékol, csak a bunt.

Psziché, te felrebbenő pillangó, a gyöngéd fordulatoknak jutass az álompára gyöngyeiből, és kérlek, egy pillanatra se kerülj elém.

KASZA

Halljátok ti is, a mézjegyzékek élcelődnek, hatni akarnak a jövőre. Elegük van abból, hogy csak megtörtént dolgokat jegyezzenek fel. Figyelj csak, tele vagyok dohányossal, van ötven felpörgetett euróm, s ahonnan ezt szereztem, ott még több is van. Taxival jövök érted. Mondd a házszámot. Mindjárt ott leszek. Van még tíz perced a szépítkezésre. Vonzerőt akarok látni. Szélcirógatta pihéket, ahogy átlobognak a jövőbe. Ezt akarom. Veled. Hová? Mi az, hogy hová?!

Még nem tudjuk, hogy hová. Nem tudjuk, hova visz az utunk édesem, mert az a jövő. Logikus. én foglak elvinni oda. Csak ez számít, a többi ügyis elkaszálja magát. Figyelj: Nem tudok szabadságot adni, csak meghagyni neked.

Ahogy éheztetni se tudok senkit, csak hagyni, hogy éhen haljon.

Igaz, igaz, adhatnék neki enni. Ezt nagyon pontosan látod.

De most az a legfontosabb, hogy el tudd fogadni, amit talán csak én tudok nyújtani neked. Jó, akkor most lerakom, jövök és elviszlek téged oda.

(Fordította: Kalász Orsolya)

ALMA-DARA

Megérkezve a felnőtt-költészetbe
a hal visszaváltozik kővé
repülni nem tud, a hálístenek
helyett harmat van és csiganyál

nagyjából épek még a csigaházak
bár nem vagyok meztelen, mégis fázom
ahogy ti sem, én sem tudtam vízen járni
könnyek helyett medveszar borítja arcomat

a tizenhat tonnás súly, szeretnék a folyón
lehajózni, egyikőtök, a halpusztító
a falombok közt gubbaszt, tollászkodik
már két órája mozdulatlanul áll két eleven

szürke gém a vízparton, mint mondtam
a vizelet kivitelez és az életben mindig lesznek
csattanók és becsapódó gesztenyék, apját

fiamnak szólítja a fiú és befekszik az ágyába
majd beindítják a születést...
felhők vonulnak el, ne ijesszen, ha valaki
szádba dugja a lábujját, mert

ez a szerelem, orrunkat megcsapja
a belső nedvek illata, ez a szerelem
első látásra, és kívánom, hogy szerencsés
legyen utazásunk, hogy zöld szemmel
megússzuk az erdőt és visszatérjünk.

TISZTÁZAT KÍNOS ÉRINTÉSHEZ

9

e pillanattól fogva
tudták, a bogarat beleölték
a fülbe, hörpölték
a szórtelenített levest a fel=

kapott passzázson, adományok
kerültek elő, lila sálak, pocskondi
nyelvek, az elme hivatal
férfiakat és nőket rántott le, túl a hanyatlás

határán, rovincsolódás combnyak
törés, a proletariátus osztálysorsjátéka
pontokat szerezni még, összegyűjtött
szíveket, imatüzet a diszkont

sarokról (egy szegény molnár
lehetett, szélrózsahimlő szél
malmok álltak légiesen útját
s mindahányan füstbe mentek)

e mondatok lágyforrasztása, vég
törlesztése, az uzsoracsapda zsupsz lecsapott
a liftek visszataláltak a park
szintjére, ahol parallel

találkozunk = elágazunk, miután te az ágy
voltál, én a folyam, szárnyaszegett
kormoránok fisztuláztak az Alzheimer
emeleteknél, életrajzukat senki sem

vette be, ahogy a szülőtanácsi elnök kí
nos tisztázatot
egy aktákkal lesújtott könyvbe
a cselekmény, mely följegősította magát

hogy debilladó legyen, áruházi
műsorszóró kínálta litániák, zsákszám
három pár kettőért

(Fordította: Forczek Ákos)

10 Daniel Falb

Snowden rég halott
Elisabeth Cityben, az egykori North Road Streeten,
szemben az néhai Albermarle kórházzal,
ahol 1983. június 21-én, hajnali 4 óra 42 perckor megszületett
ott, egy nyári napon
18342-ben

a *Guardian* szerverei

felállítva a 13-as londoni nyárban, de bárhonnán lehívhatóak mobilról,
akár a Hollerith-népszámláló automák
egy karbantartott példánya előtt állva is,
nemde?

Heathrowban seggfejek azt vizsgálják, amit én
David Miranda drágakőgyűjteményének
nevezek. Egy kristályosodott rubin. Egy kiszáradt opál.

Egy gyantás borostyán.

Egy égetett achát.

A Miranda-memóriakártya képe és a Hollerith-lyukkártya képe
egymás mellett

a deszktoPON. „Snowdennek mi az inputja a földbe?”

„A nőöszféra létezik”

ha egy felnyitott gyümölcsleves zacskót

felejt valaki a szerver szellőzőjében,

romlott lé szag lesz.

A konkrét olvasási szituáció megszunik, és vele együtt

a lehetőség,

hogy a titkot megőrizzük,

vagy kiszivárogtassuk. A helyzet együtt hal meg önnel,

xelt olvasó

Mert úgy vélem, önnel együtt meghal

az eltítkolás oka is,

a titok alapja

a drága föld

mivel a drága földet

nem lehet kiszivárogtatni.

Hát ez az, én se akkor jósolom meg az időjárást, ha már holnapra
virradt?!

Keresem a hosszabítózsínórt a nedves
párnák közt.

Bennem
ez a

„Jelentés a Római Klubnak“:

Energiát szeretnél egy pohár vízbe juttatni fentről
de mindig kifolyik a pohár alján és tócsává gyulik
az öreg és vörös hajópadlón az ásványvizes
pohár körül.

Egy darab kockacukor
továbbra is feloldatlanul fekszik a vizes pohárban, egy hideg
teáskanál.

Csak a *földön* ismert minden bolygó neve,
és ne feledd, te szerelmes-édes, a kedves Kepler-186f-en
egy atmoszférát
kell létrehoznod,
egy atmoszférát.

és egy napelemgyárat... és magadat úgy kell ismételned, Xedvesem
hogyan e bolygó összanyaga a te alakodat vegye fel, nem
pedig a végetvetőidét, míg a napenergia
el nem hal

Hallod? Hallod?

Elégett gyümölcslé

A MI

bolygóbeli fájdalma

A MI

bolygóbeli fájdalma

a terrapoetikus ponton felolvasott versben: „Figyelj,
honnantudsz a dologról?“

A harmadik erő voltam ezen a bolygón
miközben vívtak, én végig ott voltam, a hátrahagyottak tömegeként
nem járt át energia
a valaha-pillanatban

„...én állandó
liturgiát szenvedek el
a költészet úrfölmutatása
körüli...”
(Dilemma)

Halmi Tamás 13

AKIT MEGVESZ AZ ISTEN MELEGE

Vasadi Péter költői világa

(I. Angyal szegte ke- nyér)

Vasadi Péter (1926)

nemcsak kortárs irodal-
munknak: a katolikus esz-
mélkedésnek is kivételes

alakja. Hosszú évtizedek óta az örök ígében alkot és gondolkodik; sok-
féleképpen beszél ugyanarról, elaprózva is az egyről, az egyetlenről.

Esszéit a lírikus írja, verseiből a teológus szól. Művészete a keresztény
művelődés fontos állomása. Szellem és szeretet fogószik össze mondataiban;
esztétikája ebben az értelemben bibliai, szigora ebben az összefüggésben
szolgálat.

Jó irodalmat sokan művelnek. Ám Vasadi Péter írásai többek ennél:
jóságosak. Tisztán látják a tisztát – a szépségben a szentet. (Közel hajolva
minden arc gyönyörű.)

A szabad beszéd ünnepében vesz részt az olvasó, ha Vasadi-kötetet
lapozgat. A háttérben, a kegyelem diszkrét takarásában, angyal szegi meg a
kenyeret.

(II. Korszerűen magyar, szabadon keresztény)

Első önálló verseskötetét,
a *Jelentés Babylonból* címűt csak 1974-ben – a Tandori Dezső, Petri György,
Oravecz Imre nevéhez köthető lírafordulat idején –, negyvennyolc esztendő-
sen adhatta ki. (Az ez idő szerinti legfrissebb mű immár a huszonkettedik a
sorban: *Tetőzés*, 2014.) Kossuth-díja és számos egyéb elismerése tanúskodik
arról: a kortárs irodalmi köztudat immár értékén kezeli ezt a kivételes élet-
művet. – Ha indulását késleltették is kultúrpolitikai körülmények, visszate-
kintve úgy látni, Vasadi pályája: folyamatos megérkezés.

Művészetének legsajátabb érdeme – monográfusa, Szénási Zoltán sza-
vaival – „a keresztény hagyomány és az irodalmi modernség összehangolása”.
Nem valaminő művészeti önérdek jegyében, de közösségi ethosztól is fűtve:

„Keresztény Magyarországot akarni a nagy, nem keresztény magyar
tömegek ismeretében annyit tesz, hogy – legalábbis lélekben – vagy mellő-
zöm őket a hazájukban, vagy bízom a(z erőszakos) térítés hatásában. Egyik
út sem járható. Sőt, keresztényként mindkettőnek ellene mondom, s éppen
az ő szabad lelkiismeretük védelmében. Nem keresztény Magyarországot

akarok, hanem szabad, független és korszerű Magyarországot, melyben (mint kereszténynek) hirdetem kell, s hirdetem is Isten ígét, ha alkalmas a mindenkori Magyarországon, ha alkalmatlan" (*Sürget az idő*).

14 **(III. A reménytelenség szólamai)** A magyar irodalom hagyományosan a tragikus perspektívák, a depresszív tónusok, az elégikus ambíciók elkötelezettje. (Az *Ómagyar Mária-siralomtól* a *Himnusz*on át József Attila költészetéig – s a legtöbb kortárséig – sorolhatók a sötét igazmondás példái.) Literatúránkban sem a humor retorikai alakzatai (az irónia, a groteszk, az abszurd), sem az üdvtörténeti távlatok metafizikus derűje nem vált hagyományteremtő, paradigmaalkotó, kánonformáló erővé. S hogy mit szegez szembe ezzel a mélyen európai, halálközpontú létszemlélettel Vasadi Péter művésze? A kereszténység halhatatlanság-központú létszemléletét. Szeretetre berendezkedő versnyelvi magatartást; nem letargikus, hanem liturgikus versbeszédet; Krisztus-tudattá nyíló verstudatot. Mint az ugyancsak a katolicitás élménykörében munkálkodó Czigány György vagy a holisztikus misztikát költészetté egyetemesítő Fodor Ákos: Vasadi Péter is az örömhírnökök, a világba világosságot hozó kevesek közé tartozik. Munkássága nem kevesebbet vállal és *teljesít*: segít fénné szeretnünk egymást.

(IV. Hagyomány és hűség) Az életművét éltető tradíciókat keresve egyrészt a keresztény eszmélet poétikai kultúráját (Babits Mihály, Pilinszky János, Rónay György), másrészt misztikával érintkező teológiai irodalmat (John Henry Newman, Simone Weil, Thomas Merton) találunk. E hagyományokhoz Vasadi Péter azzal hű, hogy nem követi, nem másolja, nem ismétli őket; pontosabban csak annyiban, amennyiben alázatosan szabadon alkot maga is. Nem hozzájuk hű, hanem hűségük *tárgyához*. Röviden szólva: Istenhez. Hosszabban kifejtve: Istenhez, Istenhez, Istenhez. – Pascal írja: „A legtanultabbak visszamennek egészen a világ kezdetéig. Az angyalok még náluk is jobban és még messzebből látják”. Úgy lehet, a Vasadi-versek az angyalok szemével látnak.

(V. Reflektált misztika) Az elmélkedés szigora és a szeretet kegyelme, kezesetlen misztika és furfangos filozofikum, a szabadság teológiája s földön járni sosem szűnő gondolatiság: ezek együtt munkálkodásától oly rétegzetten teljes jószerével minden műve; s attól, hogy mindahány szöveg számot vet saját szöveg voltával: a nyelv lehetőségeivel, korlátaival (s e korlátok lehetőségeivel). Filozófiája mindig nyelvfilozófia is; ami egy betűvetőtől ugyan elvárható, általánosságban mégsem megszokott erény. – Jellemző, hogy Vasadi „öregkori” lírája is *inverz* természetű: nem az elmúlás alanyi féltelme hatja át, hanem az önfeladó segítségnyújtásban (az ápolás-gondozás

mindennapos teendőiben) meglelt szolgáló öröm, a Másikban (a szeretésben) újra és újra fölfedezett, irgalmas kiszolgáltatottság ragyog föl benne.

A katolicitás Vasadinál valóban egyetemes eszme- s érzelemköre teszi, hogy versei: létolvasatok; egy, ama Pilinszky adta értelemben „evangéliumi esztétika” megtestesítői. Megtestesülései. – Ilyennek képzeljük a szentírástudás esztétikai humanizmusát. 15

(VI. A versszellemtől az alaktanig) A szabadvers mint a szabad beszéd ünnepi alkalmá; már-már avantgárd energiák az archaikus létbizalom strófáiban; hol aforisztikusan csupasz, hol vallomásosan személyes dikció; a költői retorika anyanyelvyszerű áradása; a szerelmes szólamok mélyén is a krisztusi jelenség hallgatag fensége (Vasadi költészetének titkos főhőse a kezdetektől és mindvégig Jézus!); a poétikai eszköztár *posztmodernen túli* megújítása a *Mindenki aranyat sejt* (1993) című kötetben: hosszasan sorolhatók a meghatározó formajegyek, a jellegadó tartalmi vonások. S mind azért áll jól, hogy megmutatkozhatnék a korszerűben az örök, az elevenben a halhatatlan. (Csak egy jellemző példa az alkotói tudatosságra-igényességre: Vasadi kötetcímei csaknem kivétel nélkül más-más nyelvtani szerkezetbe rendeződnek.)

Kísérletező, mert szabad művészet a Vasadi Péteré. – Ha a költött formák kísértésénél jótékonyabbnak bizonyul is a szabadvers poétikája, amint a patrióta kultúrkritikai hévénél is hitelesebbnek s távlatosabbnak rémlik a szeretet és megbocsátás lelkülete-nyelvisége.

(VII. „Zenéből vagyunk”) Az arany, a fény, a tűz, az erdő vagy a madár: csak néhány elem a Vasadi-versek gazdag motívumrendszeréből. Ezúttal csupán egyet emelünk ki; a talán leglényegibbet – mert lényegekből fakadót. A zene toposzát.

Bachtól Rachmaninovon át Richterig, Gouldig (sőt Bob Dylanig s Eric Claptonig) Vasadi Péter művei az egyetemes zenetörténet számtalan alakját fölidézik – hogy alkotói vagy előadói erejükben az isteni teremtőerő *folytatására* ismerjenek rá: „...az egészek összeadódnak, s azt / mondjuk: / élet, öröm, romlás, te, megawatt, / Kozmosz; / Isten fűgája, szólamai” (*Tabula rasa. J. S. Bachnak*); „Teljesség van. / Bach a neve...” (*Zene, vég nélkül*). A művész iránti rajongás a művészi tett előtti hódolatot rejti: „Ne álljon árnyékba az ember / ha süt valakiből a Nap” (*Glenn Gould a neve*); a nyelvi esztétikumnál nagyobb szépség a hallgatás katarzisáig vezet: „Te elhallgattatod / a költőt” (*Bartók*). Itt az epifánia eseménye is muzikális aktus: „ott vagy te is a szobában / ahol alszom. / arvo pärt csellókórusa borul / rád / s összecsapódik előtted, mint / egy lila bársonyfüggöny” (*Címtelen 2.*); s a puha jazz világmegtartó hatalma éppúgy ontológiai evidencia („Mintha a közelgő

harag tornádója / elől / lágyan becsomagolnád a tengerpartot” – *Ellingtonnak*), amiképp a zenei egzotikum mítoszi varázslata is létigazságként mutatkozik be: „A ciprusok lelombozódnak. / Készül nagy ámulat. / Világít Shíva-homlokod és / mint a szitán, neveden átömlik / a Gangesz, Ravi
16 Shankar. Koponyád / gyémánttömb, Ravi Shankar, olajos / emberi bőr növi be, de / bozontodból így is kivillog” (*Hangverseny*). – Más szóval, más hanggal: „Steve Reich, igazad van. / Csak a zenéről szóljon a zene” (*Eucharisztikon*).

„Isten beszél. A világ: szavainak rezgése csupán. Amikor az emberi zene rést üt szívünkön, e résen át is az ő szavát halljuk, s amikor megérteni véljük a csendet, akkor is Isten beszéde jut el hozzánk a világ csendjén keresztül” – írja Simone Weil. „...a nagy zene éppúgy gondolkodás, akár a filozófia, sőt az evidenciák talán még sokkalta magasabb rendű érvényességét tárja fel” – teszi hozzá Pilinszky János. S mintha e ráismerésekkel volna rokon Vasadi fölfogása is, mely annyi vers mellett számos esszében is hírül adja az Ige zenei eredetét, a Logosz lekottázhatatlan zsenialitását: „Zenéből jött minden s jöttünk mindenestül, s zenében és Zenébe térünk vissza. S talán lehet, hogy ez a szó, »zene« már nem is alkalmas, vagy egészen alkalmatlan annak a zenének a megnevezésére, ami túl van a zenén, mégis – már-már fölfoghatatlanul – zenei. / Legyünk résen. Zenéből vagyunk. Imádkozhatunk” (*A zenéről*). – „...a Lét zeneien forrása mindennek s mindenkinek; Isten amennyire Csönd, annyira Zene. Ami Istentől van, zeneien van...” (*Jegyzetlapjaink*). – „...a valóságot egyetemes zeneiség jellemzi s hatja át. / Az igazságot is” (*Valóságról, világosságról*).

(VIII. Közelképek) „Nem érti az ember, / miért van más is, / mint a zene” (*Zene, vég nélkül*) – „Mindig akad ember, / ki igaz, mint a növény” (*Baráti beszély egy piacon*) – „A talajavesztett / találja meg a Földet” (*Zene, vég nélkül*) – „Nincs egyedüllét. Nincs” (*Só*) – „Eddig belőle élt. / Most majd Neki. / Ettől lesz végre önmaga” (*Kegyelem*) – „egy az ember, / a bűn osztja meg / gyilkosra, áldozatokra” (*Megszakított örökélet*) – „Nem tévednek az égben” (*Tavaszi-nyári köszöntő*) – „Csak a / szegénynek áldott, amije / van” (*Kifoszthatták*) – „Nincsenek kerülőútjaink. / Ki-be járunk egymásban” (*Rafael Arnáiz Barón pihen*) – „Egész arca szeret komoran” (*Babits szeme*) – „A nagy Történetek halhatatlanok, / feleim, hallásfogyatkozás idején is” (*Egy szubjektív dohogás[a]*) – „Mindenfelé előre van” (*Más*) – „egyszerre kell majd / megmutatni s elrej- / teni a benti drágakőt, / mely húsfényben ragyog” (*Kegyelem*) – „Az erőnek / nincs semmi esélye. / Kifulladás. Te a rosszat / fordítsd magad ellen, / mondta Pilinszky” (*A sötét fénye*) – „térdre, igenis” (*Veszteglés piacon*) – „A ragyogás nem akar / nyerni. Veszteni nem tud, / hisz semmije sincs” (*Kétszólamú*) – „ahogy az ő- / pillanatok háttérzaja / ma is mélyen

morajlik, / hallom Istent énekelni. / hasonlíthatatlanul. / nem dallam ez, de ének. / valami abszolút zene. / örömben sír a Teremtés" (*Igen*). (Alkalmi montázsunk eredetkönyve: *Tetőzés*, Napkút Kiadó, Budapest, 2014.)

(IX. Prózaí távlatok) E költői világ nyitottságára s tágasságára vall, 17 hogy prózaí munkákat is szervesen magába fogad. Egy fontos regényfordítás (Lanza Del Vasto: *Júdás*, 1983) és egy esszéisztikus-filozofikus beszélgetőkönyv (*A kígyó bőre. Nyolc dialógus a létről*, Végh Attilával, 2005) mellett a költő három szép- s több értekező prózaí kötetet is jegyez. A *szüntelen mormolása...* (1991) félig esszé-, félig levélregény; a *Tettetés nélkül* (1995) karcolatokat s elbeszéléseket ad közre; a *Ha az áldozat elszabadul* (2004) a háborús irodalom hagyományából emelkedik föl látomásos példázattá, epikus költészetté. S mint ezek, a szerző tucatnyi esszékötete (valamint egyetlen kifejezett kritikagyűjteménye: *Csoportkép*, 1998) is a hit kérdései körül fejlík ki. Amely kérdések Vasadinál rendszerint sejtések, sugallatok, ráérzések – ha nem rögtön válaszok – alakját öltik. Képes esszébeszéde a fogalmi retorika pontosságát és a lírai megszólalás szépségét boronálja egybe; epikusi nyelve a poézissé tisztított próza gyönyörű példája.

(X. A megértés keltette hő) „Embernek lenni azt (is) jelenti: éppen abban segítek neked, bárki légy is, és akár tudtodon kívül, amiben kell is, hogy segítsék; ez neked szükséges, neked meg kell.” – „Cin-kosan szabadok vagyunk...” – „Nincs csekély, lényegtelen hazugság. Mind életet öl, s apránként rombolja a létezés iránti bizalmat.” – „Igen, a művészet. De csak ha már-már vértanúság.” – „...vissza kell térnünk a jóhoz, s kinek-kinek úgy, ahogy tud.” – „...a költészet Isten bioritmusa.” – „Az ember megváltója nélkül nem is értheti, hogy meg kell őt váltani.” – „Akinek van megváltója, maga is megvált.” – „...csak akkor van igazunk, ha szeretünk és ha irgalmazunk.” – „Boldog az az ember, aki lélemben ma is pásztor.” – „Olvasni, gondolkodni annyit tesz, mint ténylegesen hozzáadni a megértés keltette hőt a Teremtettek éltető hőállományához, hogy így késleltessük, s mintegy a kellő idejére késztessek az entrópiát...” – „Tomáš Halík szerint a vallásos ember csak szabadgondolkodó lehet, mivel Isten az ihletője, s Nála szabadabb gondolkodó nincs.” – „[a hit] Akarással könnyű madárröpülés – nyílzáporban.” – „...csakis az alkotói módon élt élet értelmes, (a maga esélyei közepette) teljes, hasznos és szép...” – „...a művészet nem a nemlét, hanem a drasztikus nincs tövében kel ki...” (A szemelvények forrása: *Sokan vagyok. Esszék*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2014.)

(XI. Ünnepe az egész) A keresztény létfölfogás jegyében megszólaló irodalom ritkán képes kiszabadulni az ideológiai zártság retorikai csapdájából, az esztétikum öntörvényűségével nem számoló alkotásmód lefokozott művészetéből. Vasadi Péter költészete – amelynek „tulajdonképpen egyetlen
18 célja van: megmutatni, miképp azonosulhatunk a jézussal, s benne a létezés mélységével, s magasságával” (Rónay László) – ebben az összefüggésben páratlan teljesítménynek tetszik. A költő művei az

*Ami a legszebb, az a szent
(Hölderlin futása)*

tételét saját esztétikájuk összetettsége révén igazolják.

A békeség beszéde, az irgalom nyelve e líráé. A szeretet megvallásának poétikája alakítja minden darabját. Egyenletesen magas színvonalon.

Egy négy soros a misztikus tapasztalatról mint mindennapivá tehető élményről beszél:

*Mielőtt nyitnád szemedet,
hallgatózz.
Miután hallottál, láss;
ünnepe az egész
(Tanács).*

Másutt a hitté emelt létbizalom válik szövegszervező erővé:

*Valaki elrettentő pillantásával
arany keretbe von.
Erdő suhog tekintetében
(Confiteor).*

A kegyelmi létállapot közösségi alkalma is több vers tárgya:

*igék selyme csapkod fölöttünk
s mindenfelől a világosság
arcunkba süt
s visszasüti arcunk mindenfelé
a világosságot
(Hazatérők);*

*Egymást öelve énekeljük
a zsoltárokat.
Aztán kitör s egyszerre csordul örömünk
mindenfelől, mint aranyló olaj
(Este).*

19

És ugyancsak a fény metaforikája tolmácsolja a kreatúraként önmagára ismerő én identitásának alliterációval s belső rímmel megszélidített bonyolultságát:

*Nincs más, mitől
ragyoghatok:
szerelmem s szégyenem
(Nyolcsoros).*

E költészet számos önreflexiója közül az egyik legszebb az a három sorba sűrített ars poetica, amely a szabadság antropológiáját az irodalom misztériumból eredezteti. Eszerint

*a nyelv
szabad akarata a
költészet
(Csillagos vers).*

Ha pedig valóban szabad, úgy az sem a csoda eseménye, ha önmagánál többnek nyit utat. Ha

*Nap száll föl a szavak közt
(Kegyelem).*

(XII. Summa) „Közelebb írni magam az Istenhez. Micsoda ostobaság. Miközben nem mondhatom, hogy teljesen légből kapott dolog lenne. Mégis sántít valahol, mégis csak egy az ezerféle öngazolás közül” – vívódik egy esszéjében Gyórfy Ákos. De állítása igazát épp e vívódás hitelesíti – s terjeszti ki az olyan szerzőkre, mint Vasadi Péter.

Ha a költő közelebb írja, az olvasó közelebb olvassa magát – kihez? Mihez? A végső válaszokért sosem késő kifülni a versek beszélgetését. – „A magasabb Önvaló – Isten – mindig talál emberi száját, amelyen keresztül hozzánk szól” (Elisabeth Haich: *Beavatás*).

SZÁMVETÉS

In mem. Nagy László

Szénási Zoltánnak, Komálovics Zoltánnak ajánlom

A költő az, ki boldogan
képes nem-tudni, mit s hogyan,
csakhogymeg elhívta valaki,
mindig, most is kint vallani,
mi olykor roskasztón nehéz;
verdes a szív, vasból a kéz
így áll a bál, te gyáva vad;
vers elől bujdosó
haramia vagy.

És fény alig, se ragyogás,
fejed fölött idő kopog, tetőn az ács,
nincs hízelgés, se bájosmosoly,
a főnökcarc gúnyos, komoly;
vicceskedünk? Eridj haza,
gyógyítsd magad,
vers elől bujdosó
haramia vagy.

Luxusrejtekből a sötét
süt ki, éget, sebez; a tét
nem az, hogy tetszik-e
a gyérhangú háttérzene,
hanem hogy volt s van, ki szólíttatott
(egy kürt, hárfa, dobok, fagott),
a Gazda mindent ingyen ad;
vers elől bujdosó
haramia vagy.

Hát jön, és jön, nem marad el,
kiált, oson, árad, lehel,
kellesz neki, te némaság,
ő meg neked – vers a hazád.
Mégse tudod, hogyan fakad;
vers elől bujdosó
haramia vagy.

Van egy rossz szokásom. Több is van persze, nem csak egy, de most egyről szeretnék beszélni. Vagy (stílszerűen) gyónni, bár – mint alább látható lesz – ki is fogom magyarázni magam, amit – a plébános előtt – nem

22 Szénási Zoltán

LAPSZÉLI FIRKÁLÁSOK

a 90 éves Vasadi Péternek

szokás, mert úgy nincs bűnbánat, s így bűnbocsánat sem. Ott csak vallomás, aztán hallgatás van, és penitenciára. De ez, mármint amiről beszélni szeretnék, egyébként is – miként fentebb írtam – csak egy rossz

szokás, nem bűn, halálos vagy bocsánatos, ez így mindegy is.

Szóval, van egy rossz szokásom: ha olvasok egy könyvet, akkor azt rendszeresen összefirkálom. Pontosabban: bekarikázok, aláhúzok, megjegyzéseket írok a szöveghez. Azért, hogy rögzítsem a gondolatot (feltéve, hogy van), azt, ami a szöveg olvasása során bennem megfog, azért hogy később, ha esetleg írok arról a könyvről, vagy egy dolgozathoz felhasználok, újra fel tudjam idézni. (mit is? ja, persze, a néhai gondolatot.) Rossz szokás ez, s igen kevéssé él bennem a remény, hogy az így születő írás kárpótolhat (kit is?) a könyvrongálásért. Nehéz is ez ellen bármit felhozni, főleg hogy magam is úgy gondolom – digitális világ ide vagy oda –, a könyv önmagában véve is műtárgy, s mint ilyet a szentség aurája veszi körül, összefirkálása kvázi szentségtörés. Tehát vétkeztem, atyám, ellened és az Ég ellen. Pont.

Két gyenge érvem van csupán magam, illetve a rossz szokásom mellett. Az egyik: amennyire emlékszem a nyelvtörténeti kurzusokra az egyetemen, úgy rémlik, az ómagyar kori nyelvemlékek egy jelentős része hasonló, kódexek margójára írt, az írást vagy az egyes szavakat magyarázó szövegdarabok voltak. S majd ha egyszer, ezer év múlva.... nem folytatom, de kiemelném: hagyománytisztelő ember vagyok. A másik érvem még régebbi (nem nyelv)emléken alapul: a gimnáziumi hittanórákról őrzök egy mondást, miszerint a Biblia megbecsülése, ha rongyosra olvassuk. A Könyv és a könyv szelleme tovább él, megtermékenyít, üdvözít, míg az anyaga elhasználódik, tehát így vagy úgy, nem bír a szentség múlhatatlanságával, akkor meg...

Vasadi Péter 2014-ben megjelent *Tetôzését* is így olvastam. Azaz úgy, hogy helyenként összefirkáltam.

5. o.

Kezdjük, miként az olvasást kezdtem, a mottókkal. Vasadi általában nagy kedvel választ könyvei, versei élére mottót, ír ajánlást néhai és kortárs személyeknek, művészeknek főként. Ezzel jelöli ki azt a szellemi kontextust,

amiben önmagát, szövegeit elhelyezi. A *Tetôzést* egyből négy idézet nyitja Ottlíktól, Joseph Joubert-től, Végh Attilától és a titokzatosan csak monogrammal jelölt V. P-től. Nem másolom ide ezeket, a lényeg, hogy két kulcsszó (talán két szinonima) köré szerveződnek – csakúgy, mint a Vasadi-líra: a csend és a semmi.

23

Ehhez ezt firkáltam: *Kevesen beszéltek ennyit (költőien) a csöndről, s kevesen mondtak valamit is rajta kívül (költőien) a Semmiről*. Persze erre a két szóra felfűzhető a modern költészet és bölcelet jó része, mégis azt gondolom (valahol írtam is erről), hogy például a csendhez való viszony különbözteti meg Vasadi költészetét a Pilinszkyétől. Megkerestem, szó szerint ezt írtam: „Vasadi lírája ugyanis lényegesen eltér a mindvégig a csend, a végleges elhallgatás határán születő Pilinszky-lírától”. V. P-nél ui. bőségesen árad ki a nyelv, de ennek az áradásnak mégis mintha a csend szabna medret, s adna folyást. Az elcsendesülés, az elmélyedés, a meditáció, az elmélkedés. A csend ölt testet verseiben. De az is lehet, hogy pontosabb lenne éppen fordítva: a nyelv ölt csendtestet.

7. o.

A kötet első verse: *Ismétlés* S. Kierkegaard-nak ajánlva, a vers zárlatában Pilinszky *Aranykori töredékének* sokat hivatkozott mondatát („Kimondhatatlan jól van, ami van.”) is idézi, de itt most a kimondhatatlanságon van a hangsúly. Ehhez a vershez nem írtam semmit. Pedig lényeges, kötetnyitó darab, ami Vasadinál mindig hangsúlyos. Csak aláhúztam ezeket a sorokat.

Elölről kéne mindent
kezdenünk. A múltat
tényleg végképp eltörölni.
Nyugalmasan, mert azt,
ami belőle szívünkbe
költözött, úgysem lehet.
[...]
Érte s vele a múltat szentül,
üdvösségesen végképp eltörölni.
Hadd csillogjon a tengerlő jövő,
s mi, aranyfölkű
óriásvizén sétálgató mamutok
időtlenége résein talpalni
kezdenénk – végre – egymás felé.
Íme, ős-emberek:
[...]

A másik: Vasadi humora. Itt nyilván az, ahogy az *Internacionálé* jól ismert sorait beemeli a versbe. Szinte már blaszfémia, gondolhatnánk, de nem. A vele készített interjúnk alkalmával mondta: „Az egyik egyetemen arra ítélték, hogy Marx-szemináriumra járjak. Fölfedeztem, hogy a marxizmusban profetikus elemek vannak, csak erről senki se tud, vagy akar beszélni. Hidegen szívták mellre.” Irónia? Valahogy így.

9. o.

az isteni unoka című vers megszólítottja József Attila, aki V. P. lírájában a költőség és a költőiség szimbóluma s egyben krisztusi figura. Miként Pilinszky alakja, József Attilaé is rendre visszatér a Vasadi-versekben. (Később, a *Tavaszi-nyári köszöntő* W. S.-nak ajánlva, ő a megszólított is. Szintén költői genealógia, de más-ági rokonság 45–46. o.) A vers (*az isteni unoka*) utolsó két sorát bekarikáztam:

*Végre, ismét úri a
rend Magyarországon.*

Firkálás: *De még milyen!* Hozzátenném, hogy félreértés ne essék: a záró sor ironikus, az én sóhajom nem.

13. o.

Szintén ironikus címében a *Halotti beszédet* imitáló *Szerényen, feleim* című vers. Már a szerkezete is: a tíz, rövid sorból álló verset huszonhét soros, három szakaszra tagolt *Utóhang* követ. S így tovább a vers... szójáték „tökéletes” > „tök-életes”. Stb. (Ugyanígy később a *Gyógyszer-vers* 43 44. o.)

15. o.

A *Hogy vagy édesanyám?* anya-vers, de szerintem elsősorban nem ezért érdekes. A külön versegységet alkotó záró sorok:

*Jól vagyok, kisfiam.
Téged is idevárnak.*

A hozzá írt firkálás: *Hová? Túlvilágra? A másik, az anya halála.* Vasadinál nem találunk olyan verset, ahol saját halálával vetne számot, viszont több vers jeleníti meg a másik ember szenvedését, halálát. Ez a vers talán az első, amelyben minimális áttétellel, de a saját elmúlásról van szó, ha jól értem.

19. o.

Az *igazságról* című vers négy sora:

*nem fontos, hogy az
igazat épp én defini-
-áljam, csak legyen,
legyen – érted?*

25

Firka: *metafizika*. Ennyi.

21. o.

A másik fontos dolog Vasadi számára a zene. S nem csak a komolyzene. Emlékszem, mikor először találkoztam vele személyesen, az *Új Forrás* negyvenéves jubileumi estjén, egy verset olvasott fel, melyet Rod Stewart zenéje inspirált. Visszakereshetném, valamelyik azután következő kötetében benne is van.

A Zene, vég nélkül című vers két sora aláhúzva:

*mert minden, ami nem
rossz, zeneien van.*

Firka: *zeneien lakozik az ember* (Heidegger nyomán nem túl eredeti szójáték).

A cím alá-fölé firkálva még ez: *szóval, zenével körülvenni a csendet, úgy, mint hússal betakarni a szájban lapító csöndet* 18. o. (Ez éppen fordítottja annak a csend-beszéd viszonyoknak, amit fentebb írtam, de ennyi lazaság talán most belefér. A megjegyzés második fele visszautalás egy korábbi versrészletre, erre vonatkozik az oldalszám. [Később veszem csak észre V. P. 'csönd'-et ír, én 'csend'-et. Más dialektust beszélünk.]

25. o.

A *Szürke zóna* című vers harmadik lapja fölé firkáltam: *sugárfertőzött vers*.

Újraolvastam, de nem tudom, miért írtam ezt. Aztán (amúgy a katasztrófa harmincadik évfordulója után egy nappal) észreveszem a dedikációt: *In mem. Csernobil*. Ez a vers csupa tagadás, tagadása a létezőnek. Semmi-vers. Talán ezért?

26. o.

Ezt az egész költeményt ide másolom:

26   Egyszavas
                      Tiltakozom.

Firka: *Én is!*

Később következnek a két- és háromszavas darabok, végül a kötet utolsó előtti verse az *Egyszótagos*, ami már csak ennyi: *Tilt...* Önmagában is beszédes.

27. o.

A *Megtérés* című versből másfél sor aláhúzva:

Én-sötétemben
kell fölvilágolnia.

Firka: *ellentétek*. A vers valóban ellentétekre, a testi vakság és a lelki látás ellentétére épül, s – ha jól értem – egy megtéréstörténet. Szép vers, költészetnapján egy fiatal költő rakta ki a Facebookra. Örültem.

A vers utolsó sora:

Édes és izzik a forrás.

Firkálás: *Új Forrás*. Ha-ha! Na, de ne vicceskedjük el a dolgot, kérem.

29–30. o.

A *Só* című versben aláhúzások.

Megszöknek a részek.

Kérdés: *Hová lesz akkor az egész?*

Válasz két sorral lentebb a következő lap tetején:

Mindenki egész. Ha szökik,
részekre szakad.

A vers utolsó sora ceruzával bekeretezve.

Nincs egyedüllét. Nincs.

Konklúzió: *Keresztény evidencia.*

32. o.

Az *Egy hosszú perc* c. vers Beney Zsuzsának ajánlva. Kb. a közepén két és fél sor aláhúzva.

*Mi még úszkál
a fölszínen, csupán a
hermeneutika foszlányai.*

27

Beney, aki eredetileg gyermekorvos volt, élete végén irodalomtörténészként egyetemen oktatott. Talán ezért.

36. o.

A *vér ihletése* utolsó négy sora mellé függőleges vonalat húztam.

*Issza ma is. Test a Testet eszi.
Szörnyű étvágyunkra, szomjunkra
föltámad szakadatlan.
Ihlet a vére.*

Mellé: *Szentáldozás*. S most hozzáteszem még: költészet.

48. o.

A *szabadságról* szintén egy rövid, egysoros vers, az ajánlás: (1956-nak). Ez is érdekes, de a vers a következő:

Ha értenék, nem irtanák.

Kérdésem: *Kiknek szólhat ez? Ma?* Én valahogy értem ezt, de nem tudom, V. P. is úgy érti-e, mint én. Néha szóba kerülnek ilyen kérdések, de ő alapvetően másként gondolkodik, mint én. Ez alapvetően megnyugtató, persze. Ebben viszont tökéletesen egyetértünk: „Keresztény Magyarországot akarni a nagy, nem keresztény magyar tömegek ismeretében annyit tesz, hogy – legalábbis lélekben – vagy mellőzöm őket a hazájukban, vagy bízom a(z erőszakos) térítés hatásában. Egyik út sem járható. Sőt, keresztényként mindkettőnek ellene mondom, s éppen az ő szabad lelkiismeretük védelmében. Nem keresztény Magyarországot akarok, hanem szabad, független és korszerű Magyarországot, melyben (mint kereszténynek) hirdetnem kell, s hirdetem is Isten igéit, ha alkalmas a mindenkori Magyarországon, ha alkalmatlan.” Még a 90-es évek elején írta ezt egyik esszéjében, de ma talán még aktuálisabb. Nemrég Halmai Tamás választotta egy esszéjének mottójául (*Vigilia* 2016/3). V. P. örült neki. Mondta.

De nem akarok aktualizálni, hagyjuk is. Inkább: érdekes szójáték ez is: érteni-irtani. Önmagában tanulságos.

67. o.

28 *Babits szeme* – korábban (*Metszéspont* – 54. o.) Babbitstól vett mottó, később pedig (*A sötét fénye* – 73. o.) egy rájátszás *Az elbocsátott vadra*: „Mint csapdába szorult / vad, voltam.” Ezt is érdemes lenne egyszer alaposabban megnézni: Babits és V. P.

74. o-tól

Több versben is éles irónia, önirónia szólal meg. Nem újdonság V. P. lírájában, talán csak a koncentrációja szokatlan. Az állandó témák újrahangolása pl. a (*H*)*epigramm-ciklusban* a József Attila-toposz („Köszöntgetek, fehérek / közt egy magyar fekete”) és a vele, J. A-val szinonim alak: Szent Ferenc. Az *Elmélkedésben* pedig Pilinszky figurája tűnik föl talán kissé groteszk módon: „Most elviselhető. / Most elviselhetetlen, / motyogta Pilinszky.”

Varangyének: Kit/ mit jelöl [a cím]? A beszélőt vagy a vers tárgyát? Játék ez is.

91. o.

Csönd-beszéd: a cím értelmezésével kapcsolatos irányt ld. fentebb.
Aláhúzott sorok:

Se csönd, se szó a csönd-
beszéd. Áttetsző, parttalan.
Nincs teste, mégis súlya van.
Hallgat.

Firka: *Halmi [Tamás] versei? Mélység és játékosság.* S derű – teszem hozzá utólag.

97. és 99. o.

Párversek: *Egy konzervatív*nak és a *Neológ*.

Kérdés az elsónél: *V. P. konzervatív-e?* Erre tulajdonképpen már választam korábban a *Neve* című kisonográfiában: „Noha költői szemléletének értékrendje miatt Vasadi vitathatatlanul konzervatívnek tekinthető, líra-nyelve megőrizte kezdeti dinamizmusát, esszéi és versei pedig pontosan mutatják szellemi tájékozódásának frissességét.” Ezt tartom most is, s talán éppen azért a két vers között egy harmadik *A méltóságról* címmel.

101. o-tól

A kötet vége felé van néhány egészen megrázó vers (*Triviális, Panasz, Az ember áll*), amit nem tudok másként érteni, mint a nála tett látogatásaim, levelei és telefonbeszélgetéseink tükrében. Éppen ezért itt erről nem is tudok írni. „Kimondhatatlan, ami van.”

29

109. o.

Az *Emlékezés az áldozatokra* V. P. kisregényének, a *Ha az áldozat elszabadul*-nak a lírai átírata. Ehhez személyes vonatkozások fűznek. Úgy emlékszem (tehát meglehet, hogy tévedek), de ez a vers azután keletkezett, hogy a kisregényről tartottam előadást, s a szövegét elküldtem neki. Szóban és levélben reagált is a tanulmányra, s volt egy ilyen nem mellékes terméke is kettőnk párbeszédének. De – mondom – lehet, hogy tévedek, mindenesetre ugyanabban az *Alföld*-számban jelent meg mindkét szöveg (2014/7). Ezt most ellenőriztem, szóval, ez biztos így van.

113. o.

Rachmaninovról szóló vers, zenevers, mint korábban is, de most több ilyen születik. Itt is olvasható egy, ebben a lapszámban Szvjatoszlav Richterről.

Tavaly június 1-én felhívtam V. P-t, hogy felköszöntsem 89. születésnapján. Nem készültem neki születésnap ajándékkal, de egy aznapi felfedezésemet megosztottam vele, nevezetesen, hogy ő, V. P. 1926. június 1-én egy napon született Marilyn Monroe-val. Nem tudom, tudta-e, de úgy tűnt nekem: örül a hírnek, de legalábbis viccesnek találja. A néhai Norma Jeane Mortenson ma már csak az emlékezetünkben él, leginkább mint a szélfújta szoknyájához kapó szőke nőideál.

V. P. most töltötte be 90. évét. Kor- és nemzedéktársam.

SZVJATOSZLÁV

A Richter?, mondják
a barátai, igen, társalgás
közben huncutkodva vissza-
hőköl, belenevet alságos
csodálkozásaiba, mókázik,
mutogat, meghajol utcán
a lompos-nagyfülű spánielnek,
hátradől a karszékén,
s mintha egyedül lenne,
a távoli erdő szépségébe
merül. Most igazi.

Ilyenkor megszólíthatatlan.
Úgy közelít szmókingban
a zongorához, mintha meg-
birkózni akarna vele.
Finoman lépdél vissza-
felé, s csöndes örömtől
fényes az arca... Mielőtt
kezdené, sokáig térdén a keze.
Érintgeti a billentyűket,
futkos rajtuk az ujjja.
Mintha rajzolgatva keresgélne.
Halk, szelíd. Mind lassúbb.
Mintegy titokban leli meg
Schubertet. Olykor mellé üt,
nem rendül meg. Már él,
amit útjára bocsátott,
a kimondhatatlan.

Dúdol. Richter, te
kisfiú, égi gyerek vagy.

De készül benned az
erdőtűz. Most még elemi
gyöngédség simul el
körülötted, ám két
robajlás közt, mik
hirtelen dőlnek ránk,
mint nyikorgó fák
lombozata, hallani már a
tűz ropogását. Belőle
tör elő Rachmanyinov
fenevadja. Fönségesen áll,
mint az egyiptomi állat-isten
szobra. Most szólítja a többit.
Megtisztel téged, Richter
a nagyság, ez a zenei
ítéletidő. A hátad mögött
tucatnyian összeverődtek.
Lekuporodnak, figyelnek.
S ahogy befejezted,
macskatalpon elosonnak.
Félnek a tapstól.

... Az a tölgy pedig a
moszkvai parkban, mit
a koncert utáni futásod
végén megölelsz, vár
rád, lombhengés nélkül.

FÉNYTÖRÉS

*Üdvözlőlap a 90 éves
Vasadi Péternek*

Ahogy két lencse segíti egymást,
töri a fényt. Hogy messzebbre
nézhessünk. Saját magam kell
folyton túllépnem, hogy elérjem
egyszer. Amit tényleg szeretnék.
Költészetben élni. Csak csend
és más semmi. Lenni. Létezni
csak úgy a semmiben. Mint két
lencse a távcsőben. Egyre mesz-
szebb látni. A csillagokon is túl.
Ezt tanulom tőled folytonosan.

„Kést ne ajándékozz! Elvágja a barátságot.” (Régi babona.)

Mr O: Zsül később került a Karra, mint én, jóval. Ifjúkora kalandos. 1957-ben,

36 Doboss Gyula

ZSÜL ÉS

A MATRÓZBICSKA*

a forradalom leverése után életveszélyes, lőtt sebekkel vitték át a nyugati határon egy vöröskezes autóban. Ha a komcsik nem minősítik vissza mentőssé a híres sebészprofesszort, Anker doktort, máshogy alakult volna a disszidens gyerek élete. Vagy sehogy. Anker a rosszul felszerelt mentőben megoperálta. Életben maradt, kint doktorált, megnősült, elvált, hazajött. Egyébként majdnem egyidősek voltunk, de keresve se lehetett volna találni két olyan különböző embert, mint ő meg én. Lassan azért elfogadtam, sőt, *legbensőbb baráti körömhöz* tartozott egy idő után. Kontúrozatlan értelmiségi. Ez a kifejezés nem akar sértő lenni, negatív sem, de valahogy érzékeltetni kívánám, hogy ő egyszerre sok mindenki és sok mindenféle. Többen emiatt nem szerették, mások, különösen a nők, azt hiszem, éppen ezt érezték meg benne, és ezért voltak náluk sikerei. Alkalmazkodott. Semmiképpen sem mondanám kaméleonnak, jellemhibát sem lobbanthatnék a szemére. Készséges, talán ez a helyes kifejezés, egész alkatában. Valamit mindig adott abból, amit vártak tőle. Miközben legbelül, azt hiszem, őrzött egy gyémántmagot, egy sérthetetlen, kemény, csak reá jellemző lényegét. Érzékeny, meg-megriadó, néha könnyelmű, de szívós, elmélyült munkára is képes, jó fellépésű, közben szorongó, igazi entellektüel. Más kérdés, hogy ő szerette magát bálnavadásznak képzelni. Szerintem ma is örülne, ha valaki fölismerné benne Ned Landet, a szigonyost.

A körúton egy finomacél-üzlet kirakata előtt szigonyos mivoltában bámészkodott egyszer és megpillantott egy böhöm matrózkést. Nézegette, be is ment az üzletbe, elkérte, kipróbálta, forgatta. Harmincöt centis, vörösnyelű, keményen nyíló-csukódó, tökéletesen polírozott pengéjű bicska. Nyilván megragadta gyerekes képzeletét az eszköz, de valamiért mégsem vette meg, talán nem volt nála elég pénz, vagy drágállotta, bár értékéhez képest nem került sokba – ahogy maga is magyarázta nekem.

A Szabó Magda-esten, az Angelikában mellettem ült. Korábban már mesélt egy rejtélyes nőről, valami Nelliről, aki rengeteg jó tulajdonsággal bírt, de hát – ahogy én képzelem – maga volt a fikció. Ekkoriban a tanszék, mit tanszék, az egyetem legcsinosabb oktatója, a nagy rendező, Kürthy leánya volt. Ez a fiatalasszony valahonnan betétovázott az estre. Megpróbálom leírni. Színes, tarkabarka ruha van rajta, fodros, lengő, harangozó

bőszoknyás darab, izmos derekánál szorosan rásimul, mellkivágása, dekol-tázsa kifogástalan. A csajnak most kis csutka haja van, szemei hatalmasan kifestve, szája vérvörös, bőre sápadt, járása különleges. Nem úgy mint a ma-nökeneké. Megvolt benne az a lábcsapkodó erőteljes vonulás, hatá-rozottság, de hiányzott a mozdulatból a csípőtologató ringatózás, 37 amit külön tanítanak a profiknak. Azt mondanám, inkább úgy ment, mint egy katona a díszszemlén. De hát ennek a katonának tökéletesen formás lábai voltak a magas sarkú cipőben és a rakott szoknya úgy hullámzott a csípője körül, mint egy búzatábla. Á, Nelli – mondta ekkor Zsül. Szóval, Anelli. Aki amúgy Ági. Így lett később Ani vagy Anelli. Láttam, hogy ebben a pilla-natban valami eldőlt. Ahogy a kishölgy megtorpant az asztalunknál, rö-vidlátón összehúzta a szemét, fejét hátravetette, mosolygott mintegy önmagának és mély torokhangon közölte velünk, hogy odaül. A mi szem-ünkben a nagy író nő rég nem volt már főszereplője az estének.

Pár nap múlva Zsül meséli a maga egyszerre diszkrét és meg-hökkentően nyílt modorában:

- Anellivel minden perc izgalmas. Egy erőszakos gyerek. A hatos megállójába beszélünk meg randevút, a budai hídfőnél, de legna-gyobb sajnálatomra késtem. Mikor megpillantott, kivált a buszra vá-rakozók tömegéből, futott három vagy négy lépést felém, az arca jelezte hangulatát. Gondolom, ideges volt, elkeseredett és dühös, hogy nem jövök. Már épp kezdhetett emiatt pityeregni, hogy mérgé-ben vagy szomorúságában, arról feltételezéseim sincsenek. De ez a három-négy perccel korábban síró szem most telve volt gyerekes örömmel. Megtorpant, bizonyára úgy gondolta, hogy nem ildomos vagy méltó hozzá, hogy itt rohángáljon, megállt és kisterpeszben szétcsapott térdei közé hajolt mind a két kezével, és ebben a furcsa tartásban nézett föl rám, nem mondhatok mást, könnyes szemmel, de boldogan.

A további része ennek a buszmegálló-i jelenetnek már nem annyira ér-dekes, dacosan, dühösen felelősségre vont, hogy miért késtem, és ez a bol-dogság, amit akkor sugárzott, amikor meglátott, csak egy jó félóra múltán bujkált megint az arckifejezésén, midőn lesétáltunk a kocsimhoz, beültünk és gurultunk kifelé a Duna-parton barátomhoz, a „doktorhoz”. Azt találta ki a DrT, hogy engedjem csak el magam, aludjak kint nála, és másnap menjünk együtt fel Zebegénybe.

Szegény Anellinek persze nem tetszett, hogy egyedül kell visszamen-nie a városba, kikísértük egy taxihoz és nagy bocsánatkérések közepette megígértem neki, hogy másnap reggel várom a HÉV-nél és ő is velünk utazik. Ez a nő mindenben türelmetlen volt. Nagyon tudott örülni, könnyen elkes-e-redett és képtelen volt rugalmasan alkalmazkodni bármiféle program vagy

terv megváltozásához, hacsak nem az ő szeszélye diktálta ezeket a változókat. Azt mondta, korán kel, és semmi kedve a tűző napot autóban tölteni és elvacakolni a szabadidejét, úgy hogy reggel kilenckor várjam a hídnál, átvonjon a busszal és már indulhatunk is Zebibe. Na, ezzel a kilenc órával

38 volt a baj. Barátommal elég sokat iszogattunk, beszélgettünk sok mindendről, Mándy jelentőségéről, aki előbb volt újregényes, mint a franciák, Duras meg Robbe-Grillet, előbb volt minimalista mint a hírhedt amerikai Ellis vagy Carver, és úgy általában lelkesen dumáltunk arról, hogy mennyire nem tudta senki kivonni magát a hatása alól a kortárs magyar irodalomban. De szóba jött a párizsi *Magyar Műhelyesek* érdemdús tevékenysége, kontra kicsinyes civakodása és szarakodása. A feleségek fárasztó akadékoskodása, amellyel nem értik meg az alkotó ember igényét vagy felfordult életét, melyben éjszaka dolgozik és nappal alszik. Meg a fene tudja mi mindentről cseve-résztünk, Anelliről is, persze.

Lényeg, hogy pattogó női hangra riadtam másnap tíz óra körül. Rög-tön tudtam, hogy baj van. Nelli várt kilenckor, nem voltam a megbeszélthelyen, taxival idevágtatott, DrTr felesége beengedte, és most kardcsörtetve, szép hosszú tűsarokcipős lábát a padlóhoz csapkodva dördült befelé. Kiugrottam az ágyból, egy korsóba vizet eresztettem a csapról, beleittam és amikor belépett a szikrázó szemű, dühödő kis fúria, zavaromban, kínomban felé nyújtottam a korsót és biztattam, hogy igyon, nyugodjon meg. Megragadta a korsó fülét és a fejemhez vágta az egészet, vízzel, mindenestül. Dr a másik ágyon ült, pizsamában, gubancos szakállal, a szemüvegét készült fölvenni, azt törölgette és furcsa, mekegő, de nem oly vidám nevetéssel konstata-lta az eseményeket. Nem mondanám simának az utazásunkat sem. Mire elindultunk volna, Ágika fenekén a fehér vászonszoknya pirosan átvérzett. Menstruálni kezdett, amit nem vett időben észre és megtörtént ez a látványos kellemetlenség. Nem részletezem, Dr feleségének segítségével a szoknyát úgy-ahogy kimosta, kölcsön bugyit nem volt hajlandó fölvenni, a kimosott véreset azonmód vízesen becsavarta egy törölközőbe és a táskájába gyúrte.

Amiért az egész történetet elmondom, az egyetlen látvány, amely egyszerre volt röhögtető, zavarba ejtő és szívet melengető. Utóbbi azért, mert úgy éreztem, hogy most kerültünk igazán közel egymáshoz és nagyszerű, hogy én ilyesmit megtehetek egy nővel, mármint hogy fogtam a bugyiját, és kilógattam az autó lehúzott ablakán, ahogy tekeregtünk az erdős szerpentin-en lefelé, és a szél lobogtatta, csapkodta a kis fehérneműt, és mögöttünk vagy tíz autóban szórakoztak bizonyára nagyon jól az utasok. Nelli elpirult, elsápadt, majd elégedett mosollyal elhelyezkedett, hátravetette a fejét, mint aki úgy dönt, hősként viseli a sors kikerülhetetlen csapásait.

Az öreg Kürthyről tanulmányt lehetne írni, igaz, írtak is róla, nem egyet, te is... Én most a karakterről beszélek, nem az alkotó emberről.

Előttem van, ahogy a díjátadáson a sikeres film készítőivel együtt ő is meghajol a színpadon. Mint egy snájdig katonatiszt, aki megkéri a grófnőtől a leánya kezét. Cipőit összeszorítva, vigyázz állásban, fekete szmokingban, és a fejét erős határozottsággal leszegi és fölcsapja. Ez volt a meghajlás.

Egy monstrum volt ez az ember. Mint egy hatalmas szekrény, széles vállú, de már elhízóban. Egyszer láttam a kilencedik emeleti ablakból, ahogy kikanyarodik a sarkon és enyhe csoszogással egy nő nyomában üget. Hogy valóban utána vagy sem, azt persze, nem tudtam meg, mert a nő is, meg ő is a következő sarkon befordultak.

Nem volt problémamentes egy közös fellépésünk. Fogalmam sincs, hogy tudta-e, hogy viszonyom van a lányával. Mindenesetre nekem kellett egy alkalommal egy közönségtalálkozón moderátorkodnom vele. Előtte vázoltuk, hogy nagyjából miről dumáljunk. Halkan és egyenletesen beszélt, valahogy finoman, de mégis inkább ijesztően mint megnyugtatóan. Legalábbis nekem így tűnt. Megnyertem a bizalmát, amikor megjegyeztem, hogy egy időben voltak a Ludovikán apámmal. Kérdezte, hogy tudok-e én erről valamit, tudakolta, hogy szerintem mi az a Zrínyi-fohász és hogy hallottam-e arról, hogy mi mindent tanultak ők ott, a nyelvektől a filmesztétikán keresztül a mérnöki ismeretekig vagy a teológiáig.

Tulajdonképpen vizsgáztatott, és én igyekeztem jó minősítést szerezni. Mindezzel együtt viszonyunkban volt és maradt valami mezeiség. A közönségtalálkozó jól sikerült, utána egy kollegáját és engem meghívott az akkor divatosnak számító Berlin Étterembe. Idétlen voltam, kissé zavarban, és most is ég a bőr a pofámon helytelen viselkedésem miatt. Máig sem tudom, persze, hogyan kellett volna igazán kifogástalanul megoldanom a helyzetet. Arról van szó, hogy meginvitált egy sörre, kávéra, rendben is volt, csak hogy nekem rá kellett gyűjtanom. Forgolódtam, szerencsétlenkedtem, ő odaintette a pincért és kért egy doboz cigarettát, megkérdezte tőlem, milyen márkájú legyen, én kivágtam, hogy Marlboro, ami ekkoriban a drágábbak közé tartozott. Elvettem a pincértől a cigarettát, gyufát, rágyújtottam, nem is ezzel volt a baj, bár ezzel is, mert megjegyezte a Mester, hogy ő nem hogy nem dohányzik, de mindig is utálta a cigarettafüstöt. Még csak engedélyt sem kértem a pöfékelésre, később magogtam valamit, hogy akkor elnyomom vagy ilyesmi. Hanem amikor a fizetésre került a sor, Kürthy némi szemöldökfelvonás kíséretében a számlára pillantva a cigarettám árát is rendezte. Meg sem kérdeztem tőle, hogy kifizethetem-e. Nem szeretem ezt a kifejezést, de erre most nincs jobb szó, duplán paraszt módon viselkedtem. Így alakult tehát nem felhőtlen kapcsolatom az apával.

Gondolhatni, hogyan éreztem magam, mikor azon reggelek egyikén, amikor Anelli lakásában ébredtünk, csengettek, én gatyában keresgéltem a

ruhadarabjaimat és hallottam, ahogy a lány ajtót nyit, beengedi az apját, a konyhában idegesen beszélgetnek, szinte láttam magam előtt, ahogy az öreg nyomult volna befelé a szobába, de a lánya elállta az útját. A vér megfagyott az ereimben. A jelenet után, mikor ismét magunkra maradtunk, pár
40 percnyi bémult rémület múltán Ági kétségbeesetten leroskadt a kar-
székbe, és zokogásban tört ki, hisztérikusan rázkódott a válla. Meg-
ijedtem, nem tudtam, hogyan nyugtassam meg.

Ez a válófélben lévő, gyermekes asszony rettegett az apjától. Próbál-
tam hetykén magyarázni, hogy ez az ő lakása, joga van a magánéletéhez, és
egyéb közhelyek, de én is éreztem valami olyasmit, hogy ez a jelenet valóban
borzalmas volt mindhárom szereplő számára, és magamat okoltam, kínos lel-
kiismeretfurdalást éreztem. Ez persze nem akadályozott meg abban, hogy
még aznap este megint csak jó piásan rávegyem Ágit, hogy hívjuk meg ven-
dégsgébe DrTr-t és a barátnőjét. Amilyen szigorú elbánásban volt része ennek
a nőnek, mikor már felnőttként visszakerült az apjához, olyan vadul próbált
most már kitörni a korábban kialakított kalodából. Szabadság helyett szab-
adosságra vágyott, így élte meg felmelegített és rapszodikus kapcsolatunkat
is, és ilyesféle daccal vállalkozott arra, hogy csapunk egy bulit négyesben és
már ő javasolta, hogy majd aludjanak is ott, hiszen van elég hely a nagy Duna-
parti lakásban.

Mr O: Összefoglalom: Ani és Zsül elhatározták, hogy meghívják vendégsgébe
Zsül barátját és annak a nőjét: DrTr Csongort és Tündét. Katasztrófális volt
az ötlet, a megvalósulás még katasztrófálisabb. Csongor büdös szivart szí-
vott, amit ugyanúgy hívtak, mint őt, és a szivarozások szüneteiben folyama-
tosan cigarettázott. Tünde csak ivott, esetenként kis kátyót vett magához.
Mindezek nélkül is, finoman szólva, elvarázsolt lény volt ez a lány, motyogva
beszélt, mintegy csak saját magának, idétlenül járt, mint egy gólya. Ugyan-
akkor különleges szépség volt, ferde vágású mandulaszemekkel, hosszú, ola-
josan csillogó fekete hajjal, minden férfira hatással volt. Titkos kapcsolata
Csongorral már évek óta tartott, a titokról, persze, sokan tudtak. Ez a két
ember igen jól kijött egymással. Nem tudom pontosan, hogy milyen szerződés
vagy hallgatólagos megállapodás alapján, talán a rejtély nyitja annyi volt,
hogy elfogadták a status quo-t. Minden esetre Csongor öngyilkos életmódja
önmagában véve is ijesztő volt, Tündével kettesben pedig végzetes párosnak
látszottak. Egy vigvamban, ahol a sátor közepén ég a tűz, melynek füstje a
tetőnyíláson bűzösen gomolyog kifelé, jól ellettek volna, de Ani laboratóri-
umi tisztaságú, precízen rendben tartott, ízlésesen berendezett és féltve
vigyázott polgári lakásában nem elefántok voltak ők a közmondásos porce-
lánboltban, hanem orrszarvúak egy vitrinben. És Zsül is képes volt örülsé-
gekre. Így beszélt erről:

Nos, én tudtam, hogy nehéz este és éjszaka vár ránk, ezért igyekeztem némi itallal nyugtatni magam, és Anibabába is töltöttem a whiskit, hogy jobban elviselje a reá váró sorscsapásokat. Tudod milyen... Egyébként születésnapomra kaptam tőle egy matróbicskát. Hogy találta ki...? (Itt so-molyogva rám nézett. Mr O)

41

Na, szóval megérkeztek, Csongornál elmaradhatatlan koszos válltáskája, súlyosan lehúzta a tartalma, tudtam, hogy nem holmi váltás ruha, hanem a tartalék pia ez a súly. Tündénél egy másfél méteres erdeife-nyő-ág volt. Abból a szempontból, hogy közeledett a karácsony, nem indo-kolatlanul, de egyébként mi a fenét lehet kezdeni egy karvastagságnyi fával egy lakásban? No, mindegy, ő biztos kedves ötletnek tartotta, de a gyanakvó, kölcsönös bemutatkozások, erőltetett mosolygások már érzékeltették a veszedelmet.

Ani, bizonyára mert be volt már csípve, azt mondhatnám, hogy feltalálta magát, de maradjunk annál, hogy hihetetlen dolgot művelt, ami passzolt ebbe a hangulatba, ebbe a társaságba. Előkerített egy kalapácsot, egy nagy szöget és a hatalmas ágat felszögezte a gyö-nyörű, lakkos, kazettás, négy méter magas, hófehér szárnyas ajtóra, mely a két szobát nyitotta egybe. Csongor elismerően mosolygott, Tünde egyik pompás hosszú lábáról a másikra álldogálva nevetgélt, mintegy igazolva látta, hogy milyen remek ötlet volt ideszállítani a természetnek ezt a darabját. Ani kitűnően főzött, süttött, gyorsan, tisztán és nagyszerű eredménnyel készítette az ételeket. Csinos fekete ruha volt rajta, nála természetes módon magas sarkú cipő, csak az ágyban tette le. A ruha alsó felét három sávban lehetett le- illetve föl-cipzárítani és mindegyikbe hatalmas felirat volt beleszöve: Emergency. Karéjonként lecipzáravza a szoknyáról a csíkokat, végül egy parányi miniruha lett a hosszát tekintve eredetileg jámbor, de föliratára néz-vést vészjósló öltözetből. Erre a ruhára kapott fel egy tarka kötényt, és hatalmas azbeszt kesztyűvel nyitogatta a süttőt, ahol egy nagy madár pirult és illatozott.

Különféle italok voltak, ezeket gátlás nélkül védelte az egész társaság, Ani egyszerre mindig nagyon keveset, de azért már jól látható eredménnyel. Az egész lakásban gomolygott a bűdös szivarfüst. Egy nagy hamutartó tele volt csikkel és elnyomott, szétszakadt szivarvégekkel, egy részük kidőlt a po-litúrozott asztalra, ahonnan dűnnyögve söprögette össze a tenyerével Tünde, hogy visszaszórja a hamutartóba, amely minduntalan újra ledobta magáról a fölösleges részt. Mikor észrevettem, természetesen kiűrtettem a tálát, kicsit ingerülten megmutattam Tündének, hogy ezt ő is megteheti.

Közben elkészült a vacsora, szellőztettünk, de ez a tiszta lakás a brokátfüggönnyel, a kárpitozott ülőbútorokkal bizonyára hosszú időre

megemlegette a brutális látogatást. Nem is tudom, hogy nem vettük észre magunkat, Csongor meg én.

42 A nőknél nem csodálkozom. Ők függetlenül attól, hogy tegnap mi volt a meggyőződésük vagy alapjában véve milyen a természetük, ideig-óráig teljességgel képesek megváltozni, őszintén teszik azt, amiről azt gondolják, hogy elvárja tőlük a férfi, akiért aktuálisan lelkesednek. Mindezzel együtt szégyelltem magam ezért a baromságért, és ki nem mondva óriási tiszteletet éreztem Ani hősiességéért, ahogy elviseli mindezt, ami meredeken ellenkezett alkatával, szokásaival, ízlésével. A történet kései folytatásáról most nem beszélek, a lakásban sokáig bűdös volt.

A rossz döntéseket hozó emberek örök büntetése csapott le rám, második lelkiismeretfurdalás gyötört, hogy elfogadom az áldozatot, kihasználom ezt a teremtést és nem becsülöm meg a különleges szerencsét, hogy amúgy sok mindenben hasonlítunk. Megegyezik az ízlésünk, származásunk, politikai nézetünk és még rendkívüli módon tetszik is nekem, mint nő. Csak. De. És ez a „csak, de” vezetett majd oda, hogy végül addig éltem vissza remek helyzetemmel, addig feszítettem azt a bizonyos húrt, míg Ani sírva panaszkolt egyszer nekem, de inkább a Jóistennek és a világnak, hogy ő mindent megtesz és én nem szeretem eléggé, látja, hogy ki érdekel igazán engem. Nos, ebben Ani éppen tévedett. De az igaz, hogy egy idő után megint megszakadt a kapcsolatunk, mert megtaláltam, no, nem az igazit, hanem azt, aki mindenben más volt, mint amit én megszoktam, jónak tartottam, elvártam, kibírtam volna. És ő, Anelli is visszatért a férjéhez.

A megtorlás minden gonoszságomért, amit nőkkal szemben valaha elkövettem, Ráhel személyében költözött be az életembe. Persze, a rövid jó időszakok olyanok voltak, mint minden jó időszak, mondaná Tolsztoj, de a rosszak... Hogy is értettük volna meg egymást, én „svéd” vagyok, Ráhel gyökértelen „brazil”. A brazil nő villanó szemmel, ordítva kést ragad és a férfire támad a vélt igazáért, előadja mindazt a rémséget, amit egy dühöngő vagy elkecsereedett fúria föl tud vonultatni. Panaszkodik, jajong, földhöz veri magát, verekszik, és legfőképpen alpári módon káromkodva, szitkozódva sértegeti a férfit, annak családját, felmenőit és ez a szitkozódás a legrémisztőbb átkozódásba csap át. Nem is lehet egy ilyen nővel mit tenni, mint visszaugatni, földre lökni, megtaposni, összetörni testét és lelkét.

Ez a kölcsönösség. Az egyenjogúság. Nem, öregem? A sportszerűség jegyében érvényesülő koncepció: hogy ha velem nagyon borzalmas valaki, akkor ezt valamelyest visszaadom. És ez már meghaladhatja, amit az átlag svéd szerint a lovagiasság, a sok képmutató szerint meg a „politikai korrektség” megenged. A különbség az összecsapásokban megmutatkozott persze, de még inkább ezeknek a dolgoknak az értékelésében. A kéthetente, hetente ismétlődő, egy-három napig tartó borzalmak idején én minden egyes

alkalommal századszor is elgondoltam a szakítás végérvényességét, és átéltem az ezzel járó veszteség érzését, a fájdalmat. Konkrétan megterveztem a szétköltözést, odáig, hogy az utcán fölírtam a bútorszállító autó telefonszámát, egyszóval számoltam a végső visszavonhatatlannal, azzal, hogy megint hiábavalóságokkal töltöttem el éveket az életemből, hogy ke-
lepcében vagyok és ebből a kelepcéből csak úgy lehet kitörni, ha nagy-
gyon súlyos sebeket adok és kapok.

A brazil szörnyeteg sehogy nem gondolkodott. Igaz, hogy napokig tündetőleg nem szólt hozzám. Számomra ez valóban a legnagyobb büntetések közé tartozik. Én beszédben éltem és beszéd által. Ha ezt elveszik tőlem, az rosszabb, mint ha kést vágnának a hátamba. Tudta ezt, nyilvánvaló, de hajlama is volt arra, hogy ha megbántottnak érezte magát, nem szólt a másikhoz, mert nem vett róla tudomást. A saját bajával volt elfoglalva, a saját sérelmével. De nem úgy mint én, ő nem gyöttrődött szakításon, végső dolgokon. Meg volt sértve, de esze ágában sem volt végleg elmenni, elköltözni.

Néha beledobálta a rongyait egy táskába és föltűnően, hogy a szomszédok is mindent jól megértsenek, hatalmas ajtócsapkodásokkal elrohant. Ezt kedvelte, jó megoldásnak tartotta. Még jobbnak, ha rikácsolva, mint egy szörny, a saját lakásom ajtaja elé kidobálta a holmijaimat és az egész ház nagy gyönyörűségére ott ordítozott, hogy takarodjak, tűnjek el, ilyen-olyan-amolyan vagyok.

Ezek a dél-amerikaiak, legalább is az Európába szabadult elfajzott egyedeik tudnak a maguk módján ragaszkodni a férfihoz, a rokonokhoz, a barátokhoz, és sajátos módon, nagyon szeretik a gyerekeiket. De nem felelősséggel. A világ ellenében szeretik a gyerekeket, tehát a gyerek kimehet az utcára, de ha egy autó fékezve áll meg előtte, mert a purdé kirohant az úttestre, akkor meglincselik az autóst. A gyerek egy óra múlva ugyanúgy kirohanhat megint az úttestre. Ezzel nem törődnek. Beleeshet a gödörbe, a rozsdás ekevasak közé, a forró sütőhöz nyomhatja a tenyerét, ezzel bajt ránthat szegény kis lény magára, a brazil nő nem figyel oda. Csak ha már megvan a baleset! És akkor bűnbakot keres, ez sosem ő, legfeljebb az átkozott férfi, aki most sincs otthon, mert kurvázik. De inkább *a rohadt külvilág*, amely rosszul csinálja meg a sütőket, nem viszi el az ő udvaráról a rozsdás vasakat, nem temeti be a gödröket, szóval nem vigyáz a gyerekére.

Mit kezdhet ezzel a mentalitással egy svéd? Aki a rohanó kicsi előtt messziről látja a követ, amiben meg fog botlani, tudja, hogy nem fog jól letámaszkodni, és a beleveri a földre a száját, az fölreped és vérzik, tehát mielőtt elindul meg kell ölelni, hogy ne tudjon továbbszaladni és még korábban arrébb kell tenni az útjából a követ. Ez a fajta előrelátás és gondoskodás ismeretlen a könnyes szemmel gyermekét szorongató Ráhel-félékben. De hát

nem is erről akartam én beszélni, nem a büntetésről, amelyet persze megérdemeltem, hanem arról az előző korszakról, amelyben gyakran közel jött hozzám a boldogság, és amelyet persze hogy a beteljesületlenség jellemezett.

Elmondok egy-két esetet, jelenetet. Saját szórakozásomra felidézek
44 hangulatokat, ahol a szép és jólelkű, de gyöngye idegzetű és szeszélyes Ani már főszereplő volt. Az elejétől. Vagy majdnem:

Anival az újabb itthon életemben tulajdonképpen Violáéknál találkoztam. Viola afféle művészlélek volt, kiváló fotós, akinek technikusként kellett keresnie a kenyerét, a felesége pedig orvos, ugyanabban a kórházban, ahol a férfi a műszereket javította. Próbálom végiggondolni, miért szerettem hozzájuk járni, hiszen volt bennük valami olyan fokú őszintétlenség, amit én nem értettem, fölöslegesnek tartottam. A pacákkal évtizedek óta ismertük egymást, barátságféle is alakult, miért viselkednek előttem mégis úgy, mintha vadidegen lennék. Tudtam, hogy csapnivalóan rossz a házasságuk, állandó feszültség vibrált a levegőben. Városszerte beszéltek, hogy a nő a nagy tekintélyű főnökével, a professzorral csalja az urát, akít talán intellektuálisan is lenézett. Bár annak idején éppen azért ment hozzá feleségül, mert kispolgári mentalitásának imponált a művészviselkedés, hogy kiállításokra mászkálhatott vele, bohém társaságokba, ahová egyébként orvos foglalkozásúak közül talán csak a műgyűjtők mentek. Két gyerekük volt, azok szépen föl nőttek. Viola mindent megpróbált, hogy zűrös idegrendszerével és kudarcokkal teli magánéletével mégis valahogy a felszínen maradjon, ne roppanjon össze. Fölszedték egymást egy fiatal óvónővel, volt tanítványommal, aki ha találkozottunk, hosszan és nyíltan fecsegett erről a kapcsolatról is. Ezt is tudta Viola, mégis úgy tett, mintha hétepcsétes titok őrizné viszonyát ezzel a bőbeszédű csirkével.

Mondom, ez a kaland sem tudta helyrerugdalni az önérzetét, vagy hogy is mondjam. Szegény, szülei elhagyott vidéki házának a padlásán felakasztotta magát. De most még itt vagyunk a szigeten, valami szolgálati lakásfélét sikerült megkaparintaniuk, és a szépen berendezett házban a verandán, melyre ősi nagy fák hajoltak, vacsoráltunk. A férj és feleség úgy társalogtak, hogy az inkább vígjátékba való lenne, de hát senkinek nem volt kedve ezen nevetni. Az ilyen *add ide a sőt drágám, parancsolj édesem*-féle beszélgetéssel mentek az idegeimre, közben azért sok jó és érdekes is volt a témáink között. Művészeti kérdések, pletykák másokról stb.

Megbocsátasz – mondja Viola este kilenc körül, de nemsoká jön az angoltanárnőm és egy pár percre el kell vonuljunk, hogy megbeszéljük a jövő heti különórákat. Meg fogsz lepődni, hogy milyen szép spinkó! Rövidre fogva, megjelent a kis tanárnő, tényleg nem átlagos szépség, ő volt az. Amúgy sok mindent tudtam róla, azt is, hogy férje van, már szült egy kislányt. Mindez ezen a lányosan karcsú, nyúlánk, büszke tartású, de egy kicsit hebehurgya

viselkedésű nőn nem látszott. Nem nagyon hiszek az ilyesmiben, de most meg kell, hogy cáfoljam a meggyőződésemet, egy pillanat alatt elkapott bennünket ugyanaz a szédítő örvény, ami húsz évvel azelőtt.

Néztük egymást, mintha más nem is lett volna a teraszon. Gyorsan elköszönt azután. Pár pillanattig alig tértem magamhoz. Viola rö- 45
högött rajtam, de nem tett megjegyzést, csak bólogatott mintegy saját magának. Teltek múltak a hónapok, és egyszer csak megjelent a tanszéken a már korábban beharangozott új angol lektor. Nelli. Persze. Ahogy mondod. Abnormálisan forró május volt, a hallgatók lenge öltözetekben kis híján strandi ruhákban lődörögtek a folyosón, mint a részeg darazsak. A közeli Duna-partra jártak napozni.

Az egyik koradélután amikor Anelli a közös titkársági szobában tett-vett, én meg a leveleimért, a lerakott dokumentumokért mentem be, beszédbe elegyedtünk és miközben mindenféléről esett szó, javasoltam, hogy sétáljunk le a partra, a víz mellett sokkal kellemesebb, hűvösebb az idő, mint itt, ebben a fülledt épületben. Zavartan tiltakozott, de kifogásai között egyetlen egy sem volt, ami arra utalt volna, hogy nem akar jönni, csak olyasmi, hogy nem tud, vagy nem ér rá, mert várja a férje. Mondtam, hogy akkor holnap. Ebbe beleegyezett és úgy szaladt ki a szobából, mint egy kamaszlány, akit rajtakaptak, hogy beleivott a nagymama likőrijébe. Ellenállhatatlanul vonzó volt, és nincs erre más szó, bájos.

Na, sor került erre a sétára a Duna-partra, izzott a májusi levegő és közöttünk még külön vibrált valami vad elektromos feszültség. Zsebemben volt egy laposüveg, az egyik tanszéki buliról maradt különleges törkölyel. Nem is tudom, mit képzeltem, a nők utálják ezeket a szerintük bűdös pálinkákat, hogy nekem a kedvencem, az más kérdés. Teljesen egyértelmű volt, hogy mind a ketten valami félreeső zugot keresünk, és miután egy bokrok takarta beugróban leültünk a forró, lapos kövekre, megkínáltam szabadkozva, hogy ez ugyan durva ital, de. Kivette a kezemből, rám nézett, meghúzta, én is ittam. Nem emlékszem, hogy mennyit, mind a ketten becsíptünk.

Vadul estünk egymásnak, mint a rutinos szeretők, akik éppen kapcsolatuk csúcán járnak. Csak a helyszín segített bennünket abban, hogy egy ponton megálljunk és ruháinkat kimerülten igazgatva, egyetlen szó nélkül visszavánszorogjuk az egyetem mégis csak hűvösebb épületébe. Mindketten a saját szobánkba mentünk, nem volt már bent senki, mindenki menekült ezen a kánikulai napon valami elviselhetőbb helyre. Bejött ez a szokványás eleven parázs és az asztalomra ült, feszes combjára tettem a kezem, azzal a fajta határozottsággal rakta vissza az asztalra, amelyet nem lehet tessék-lássék női tiltakozásnak tekinteni. Nem szabad – mondta mély torokhangon –,

azért jöttem, hogy megkérjelek, felejtsük ezt el. Nagyon jó volt veled, de ez nem történt meg – és kisetett.

46 Pár nap múlva Violáéknál társaság gyűlt össze, ki tudja milyen alkalmából. Szendvicsek, saláták és italok az aggályos gonddal terített hatalmas asztalon. Fülledt meleg este. Elég vidáman teltek a percek, az órák, és hát kezdetektől fogva ott sugárzott a társaságban a most már nyilvánvalóan mindenki kedvence, a szép fiatal tanárnő. Nem nagyon kellett erőltetni, hogy igyék, kicsit már be volt csípve, amikor bejelentette, hogy hazamegy, mert ennyit engedélyezett a férje, aki vigyázott a kislányukra.

Elég átlátszó módon én még vacakoltam ott egy darabig, azután valamilyen kifogással Anelli után eredtem, valahogy biztos voltam benne, hogy megvár. A sötét szigeten meghallottam a léptei csikorgását a kavicsokon és hamarosan megpillantottam, ahogy az egyik lámpa alatt lépked, lusta, érzeki mozdulatokkal. Egy könnyű dzseki is velem volt, mert úgy indultam, hogy talán későig maradok, s májusban azért éjszaka még elkél a felöltő. Amint utolértem, megfogtam a karját, ő kibontakozott, de a lámpa fényköréből a sötétbe érve felém fordult, és mint akik már rég ki vannak éhezve, egymásnak estünk.

Az eset maradandó emlékét szándékosan nem távolítottam el a dzsekim hátáról. Egy csiga vagy hernyó nyomódott szét a testeink alatt és beívódott a leterített kabát anyagába, meghatározhatatlan eredetű, de elég jól látható folt formájában. A folt megmaradt. Véletlenül emlékszem, hogy mi történt ezzel a kabáttal, vagyis talán nem véletlenül. Egyszer bent hagytam a kocsim hátsó ülésén s mire visszatértem az autóhoz a betört ablakon keresztül kivették, ellopták. Nem találtak zsebeiben semmit, a folt pedig, szegény tolvajnak bizonyára nem jelentett értéket.

Itt ültünk Anelliék lakásában, kislánya a nagyszülőknél, a férje már elköltözött, a válóper folyamatban. Mindenkire hatott már az ital, Tünde a lábamnál ül. Csongor és Ani az erkélyen beszélgetnek, valahogy sikerült rávennie a barátomat, hogy azért ne az összes füstöt a lakásba fújja. Tünde minden bevezetés nélkül váratlanul bejelenti nekem, hogy megcsalta Csongort. És elmondja, hogyan történt. Egy továbbképzésen egy pacák este bejött a hálószobába, ahol három kolleganőjével együtt aludtak. A kolleganői is ott voltak, de a pacákat ez nem zavarta, leült az ágyára és mindenféle idétnel történeteket mesélgetett, közben pimasz merészséggel arrébb tolta a háta mögött a paplanba burkolt női testet. Aztán többször nekem dőlt – idézte fel Tünde –, *véletlenül* rám tenyerelt, nem is tudom. Még akkor éjjel az egyik szobában, ahol csak ez a fiú aludt, lefeküdtünk.

Dermedten hallgattam, vívódtam, hogy most mit kezdjek én ezzel, el kell mondanom a barátomnak az egészet, ez a részeg nő lehet, hogy nem is

tudja, mit beszél, és bizonyára azon a rohadt továbbképzésen valahol már napközben felfedezték egymást, aztán a kurva csak azt várta, hogy a gyerek lépéseket tegyen, az előre elhatározott izgalmakat követte az előre elhatározott közösülés. Így megy ez mindig, megengedem, nem teljesen tudatos ez a nő viselkedés, de valamilyen módon a döntés már az eset előtt jóval megszületik, és korábban annál is, mint ahogy mi, a balfasz vagy rámenős férfiak megtennék a kellő lépéseket. Csongorék bejöttek, Ani figyelmeztette Tündét, hogy most már ne igyon, mert rosszul lesz. Valóban furcsán lóbálta a fejét és dűnnyögött valamit. Mi pacákok kimentünk a konyhába, hogy csináljunk némi ennivalót.

Mire visszatértünk, Tünde a nyitott ablakban ült, három emelet magasan a sötét éjszakai utca fölött. Néha letről is fiatalok nevetgélése hallatszott, máskor részeg ordibálás, egy kutya vinnyogása, aztán az egész éjjel járó vágy villamosának csikorgó hangja, ahogy tovahalad a kanyargó sínen, a Duna felé. Csongor odahúzott egy fotelt és megfogta Tünde lábát, láthatólag keményen, elhatározva, hogy megtartja, nehogy kiessen. Ismerte már, ha fölszólította volna, hogy azonnal szálljon le az ablakból, azért is marad, esetleg még veszélyesebb pozitúrában helyezkedik el. Ezeket a mókákat persze játékból, nevetgélve csinálta, de most volt valami vészjósló a viselkedésében, és különösen a hangjában, amely tompán és részegen kopogott, amit mondott, az számomra különösen nyomasztó volt. Azt bizonygatta Csongornak, hogy csak őt szereti, sosem lenne képes máshoz egy ujjal is hozzáérni és, hogy ha valaki közeledne hozzá, azt ő tökön rúgná, kikaparná a szemét. Csongor mosolyogva nyugtatgatta, hogy jól van, ne hergelve föl magát, elhiszi, tudja. Mint ahogy én meg azt tudtam, hogy ez a nő most átkozottul hazudik, vagy talán nem is, hiszen más az, ami megtörtént és amiről nekem beszámolt, és más az, hogy most *úgy érzi*, hogy ő erre képtelen lenne, ismét? vagy egyáltalán? Idáig jutottam a gondolataimmal, mikor a nő megbillent. Csongor alig tudta megtartani a lábánál fogva, én is odavetődtem, és a karjába kapaszkodva rángattam vissza a szoba felé, és határozottan éreztem, hogy le akar ugrani. Rúgkapált, a fejét az ablakfélfába csapkodta, sikoltott, hogy hagyjatok, majd egyre halkabban ismételtette, egész a dűnnyögésig. De ekkor már behúztuk, a szoba padlójára fektettük.

Ani fogta a fejét és Csongor egy pohár hideg vizet öntött az arcába. Aztán, persze lefeküdtünk, sejtettem, hogy ez az eset újabb koporsószeg Anival folytatott kapcsolatunkba, tudtam, hogy valami különös női logikával, engem tart bűnösnek mindazért, ami itt lejátszódott, haragszik rám, hogy ilyen barátaim vannak, mert nekem az ilyen nők tetszenek, mint Tünde, látta, mikor a lábamnál duruzsolt valamit és így tovább. Félálomban még eszembe

jutott az a roppant kínos másfelől fájdalmas beszélgetés, ami Ani férje és köztem esett a Római parton.

Mr O: Ez kész novella! A férj meglátta Zsült az utcán, lefékezett mel-
48 lette és meglehetősen fenyegetően, bár udvariasan megkérte, hogy szálljon be. Aztán egy szó nélkül vezetett egy darabig, a Római-partnál jártak, amikor azt mondta, hogy te olyan alkat vagy, Zsül, hogy még akárkid lehet, de nekem nem lesz más, csak ő. Aztán még beszéltek általánosságokról, néha fenyegetés volt a szavaiban, egészen odáig, hogy kiszállnak és összeverekednek. Aztán ez a meglehetősen erős alkatú, sasorrú, dülledt szemű és agresszív, de mint kiderült, sérülékeny férfi javasolta Zsülnek, hogy üljenek be valahová, mert beszélni akar vele. Nagyon kínos volt a helyzet, elhárítani gyávaságnak tűnhetett volna. Végül nem mentek be sehová, hanem letelepedtek egy stég szélére, mint két jó barát, két nyaraló, levették a trikójukat, sportcipőjüket, és a vízbe lógatták a lábukat. A férj egyszer csak elkezdett beszélni, folyamatosan, mint aki hosszú történetet fog elmondani, nézett maga elé, mintegy tudomásul se véve, hogy a másik is ott van:

Ha egy családban baj van, a gyerek könnyen megsérül. Rejtélyes dolgok ezek, talán igaz, amit a pszichológusok mondanak, hogy betegségbe menekül. Az én magyarázatom egyszerűbb: a szülők el vannak foglalva saját szenvedéseikkel, küzdelmeket vívnak önmagukkal és a másikkal. Alig marad energiájuk a kicsire, nem figyelnek rá. Nem gonoszság ez persze, nem rosszaság, de bűn. Miért mondom ezt el? Mert ideges kapkodásomban nem vettem észre, hogy a kislányunk a résbe dugja a kezét és rácsaptam a kocsiajtót, annyira, hogy az be is csukódott. Az egyik ujjja nagyon csúnyán megsérült, rohantam vele az orvoshoz, mint az őrült. A sebészen egy ismerős pacák, de egy vadbarom amúgy, ellátta. Edina megnyugodott valamelyest, hazamentünk, próbáltam a kedvébe járni, ölbe vettem. Ő a jó kezével rajzolt nekem egy lesütött szempillájú, copfos kislányt.

Közöltem Ágival, amikor hazajött és mindennek elmondott, hogy nem törődök a gyerekekkel stb., hogy most elmegyek vele egy hétre nyaralni. Azt mondta, nem vihetem el ezzel a sebes ujjával, vitatkoztunk ezen egy darabig, végül abban maradtunk, hogy megbeszélem az orvossal és aszerint teszek. Ezt nem részletezem tovább, az a hét furcsán alakult. A barátaimmal voltunk, az egyik feleségével, gyerekekkel. Edinának néha fáj a sérülése, de egyébként nagyon jól érezte magát. Nem győztem gumiujjat húzni a bekötözött, bibis ujjacskájára, mert mindenféle sárba, koszba boldogan belemászott. Én is kezdtem elfelejteni a bajainkat a feleségemmel, a feszültségeinket és azt, hogy van valakije. Akkor még nem volt ez ennyire konkrét.

(Ekkor Zsülre pillantott, majd visszasüppedt önmagába és folytatta:)

A harmadik napon elkezdett szakadni az eső, egészen a vízparton voltunk, egy magaslaton. Tanakodtunk, hogy hazamenjünk-e, végül a többség úgy döntött, hogy az eső majd eláll és akkor egymást tologatva a csúszós latyakban, majdcsak kivergődnek az autók. De az eső csak esett. 49
A második nap is, akkor abban reménykedtünk, hogy majd a harmadikon eláll. Így telt el végül is az egy hét, és ebből három napig szünet nélkül szakadt. Mindenünk vizes volt, az utolsó tartalék száraz rongyainkba felöltöttünk, az autókból kikerülő ülészuhatokkal szárítottuk a gyerekeket. A sátrak többnyire bírták a strapát, itt-ott csorgott csak be a víz, nem volt olyan vészes. Hála istennek, a gyerekek, akik néha összegyűltek a legszárazabb sátorba és ott randalíroztak, jól érezték magukat. Mi, fölnőttek a félelmünket megjátszott hetykeséggel piálásba fojtottuk, néha leültünk kártyázni, marhaságokról beszélgettünk. A hatodik napon nyilvánvaló volt, hogy ez az utolsó pillanatunk arra, hogy egyáltalán ki tudjunk vergődni az ártérről, a térdig érő sáron keresztül föl a töltésre, aztán az azon túli műútra. Csökkent, csillapodott a vihar, már csak a fák leveleiről lehulló cseppeket verte a szél az arcunkra, a sátrakra, a holmijainkra, amiket gyorsan, dühödten próbáltunk összecsomagolni. Voltak persze itt is derűs percek, ahol ennyi infantilis ember gyűlik össze, és ilyen kevés a nő, aki hisztériázna, tűrhetően megoldódnak a dolgok. A gyerekek ritkán szontyolodtak el.

Nos, mindenki tudta, hogy izgalmas utunk lesz kifelé a sártengerből, a fák között. Egy viszonylag szűk helyen először Sonki haverom indult a terepjárójával, az út közepén elakadt. Nem részletezem, mind beragadtunk, kivéve az öcsémet, aki a Daciájával ki tudott kecmeregni úgy, hogy ő vezetett és mi többiek, három férfi, toltuk, húztuk, nyúztuk, rángattuk, fölemeltük – ő már kint volt a töltésen. Mindenféle trükkökkel tehermentesíteni próbáltuk a többi kocsit, kipakoltunk, beraktuk a Daciába a holmit, hogy ha megint jön az eső, ne ázzon tovább. A gyerekek kint tocsogtak a térdig érő sárban és visítogtak örömiükben. Edina kezén bevérzett a seb, elmozdult a kötés, ezt sürgősen kicseréltem, tűrhetően gyógyult a roncsolás szerencséire, úgy látszott a körme megmarad. Fönt rőzsét gyűjtöttünk, a kerekek alá halmoztuk, és miután a terepjárót nagy kinnal kitoltuk részben a Dacia nyomában, ahol már találtak a kerekek az elkapart sárban szilárdabb talajt, csörlővel kezdtük kivonszolni a többi kocsit is. Kimásztunk, föllélegeztünk és indultunk hazafelé.

Ezt az egészet azért mondom el Zsül, hogy megértsd a lelkiállapotomat. Ez a hét az életveszélyes rodeózással, a küzdelemmel az özönvízzel, az átázott gatyákkal, az ételkészítéssel – kimosta az agyam. A nomád élet legkeményebb változatát próbáltuk ki, de ismétlem, nem voltak nők akik

sopánkodtak, nyavalyogtak volna. Az az egy örömmel vett részt a küzdelmekben is. A gyerekekről mit mondjak? Élvezték.

50 Így értem a házunk elé, ezekkel az érzésekkel, és ami a legfontosabb, elfelejtettem, hogy hadilábon állunk Ágival. Egyébként már többször, más esetekben is egy-kettőre túltettem magam a veszekedéseinken és azt hiszem, ez így is marad. Sosem fogom elengedni, inkább megölöm azt, aki megakadályozza, hogy velem lehessen. Kiszálltunk az autóból, a gyerek boldogan szaladt a kapu felé, előre készült arra, hogy az anyjának elmeséli, milyen szenzációs dolgok történtek. Rég elfelejtette a kis drága, hogy az ujja bibis. Én kezdtem pakolni kifelé az autóból azt, amit egy fordulóra fel tudok cipelni. Vállamra akasztottam az egyik hátizsákot, egy óriási katonai málhát a hátamra, és valami megmagyarázhatatlan öröm járt át, hogy a bajon túl vagyunk, a Tisza-partot megúsztuk, hazajöttem.

Fölnéztem ablakunkra, a függöny el volt húzva, Ági ott állt, boldogan mosolygott rám, valami olyan gyöngédséggel, amit már kezdtem elfelejteni. Ha nem lettem volna telerakva poggyással, talán rohantam volna föl hozzá, de így csak bámultam rá, azután elkezdtem gyanakodni, hogy valami furcsa van ebben az egész jelenetben. Nem rögtön értettem meg, hogy mi. Hát az hogy, nem rám nézett. Hanem mögém, az utca másik oldalára, ahol a busz-megállóban ott álltál te. Ezt a pillanatot sosem fogom elfelejteni, se neki, se neked.

(Viktor Zsülre nézett, az lehajtotta a fejét. Tudta, hogy végső soron semmiben nem hibás, egy örökké inogó, rossz házasságból kikíváncozó nőnek adott lehetőséget, hogy hiányait, bosszúját, keserűségét, mint rongyos kabátot, rápakolja egy fogasra. De mégis ingerültséggel vegyes kétségbeesés lett úrrá rajta, mert a férj érzését nagyon jól ismerte maga is, legfőljebb nem ilyen drámai, színpadias jelenettel körítve.)

Zsül: Később Ani és ez a férj, akit bár megértettem, utáltam az első pillanattól kezdve, újra összejöttek, megint szakítottak, ismét kibékültek, így fogják ledarálni az életüket, míg valamelyik meg nem hal. Valamiért nem tudják elereszteni egymást és megint valami másért nem tudnak teljesen megbékélni sem. És ott a gyerek.

Hosszú ideig nem láttam Anellit, bár sok mindent hallottam róla. Utóbb bebizonyosodott, hogy ő is tud énrólam ezt-azt, még intimitásokat is, amelyeket közelebbi ismerőseim sem. Aztán egy véletlen találkozás után randevúztunk a Gyöngyben, ebben a meredek szerpentin megközelíthető erdei vendéglőben. Valamely nagy cég pártfogolja vagy pártfogolta az éttermet, és a hozzá tartozó kis szállót. Máshogy el se lenne képzelhető, hogy az isten háta mögött, ilyen luxusszínvonalú üzletet lehessen fenntartani. A luxus, lehet, hogy itt rossz szó. A helyet az a fajta nagyúrtság jellemezte, amelyet

csak igényes hozzáértők vesznek észre, mert felületes pillantásra minden olyan egyszerűnek, természetesnek, kézen fekvőnek tűnik. Az erdészlak stílusú épület remekül illett a környezetbe, az étterem kerti része maga volt a puritán nagyszerűség. Néhány asztal állt a ház közelében, de már az erdei tisztáson, amely annyiban különbözött valóban naturális társaitól, hogy a talaj vízszintes volt, mint egy biliárdasztal, a fű tökéletesen, egyenletesen telepítve, nevelve és nyírva. Rafináltan rejtett fények tették sejtelmessé a látványt, kivéve természetesen az asztalunkat, amely jól meg volt világítva, látta az ember, mit eszik, mit tesz a szájába.

51

Valahonnan diszkrét, klasszikus zene szólt, a pincér megkérdezte, hogy zavar-e bennünket és megfelel-e a hangerő. Nagyon jól éreztük magunkat. Kiszakadtam mindabból, ami maszatos, torz, fárasztó, unalmas. Nem kellett igyekeznem és erőlködnöm, nem kellett semmit sem bebizonyítanom senkinek, magamnak sem. Ha nem itt kötöttünk volna ki, hanem valamelyik piros kockás abroszos kiskocsmában, az is épp így megfelelt volna Anellinek, épp ilyen olvadtan pillantott volna rám a Martini néhány kortya után. Különleges szerencsénkre a vacsoravendégek elszállingóztak, sötét volt már az erdő, sötét a tisztás fölött az ég, nem tudom, mikor, abbamaradt a zene, egyetlen hang kísérte halk beszédünket, a víz egyenletes neszezése, ahogy a pázsitra permetezett.

Mintha ketten lettünk volna a világon, mintha eltűnt volna minden körülöttünk, csak az asztalunk, a poharunk, a citromkarika, a jégkocka, a finoman surrogó víz, a nyári meleg éjszaka és az a meghittség, ami beburkolt bennünket, kettőnket. Az erdő felé fordítottam a székeinket, megfogtuk egymás kezét, és így beszéltünk bele az éjszakába, szinte magunknak, de közben egymásnak, sok mindenről a húsz év előttről is. Ilyesmi csak akkor sikerül, ha két ember semmit nem akar a világtól, nem rohannak sehová, és átmenetileg úgy érzik, nem is tartoznak máshová, csak ebbe az erdőbe, ehhez a tisztáshoz, ehhez az asztalhoz.

Azután ez is véget ért, a csöndes meghittség alatt a régi szenvedélyek vártak ugrásra készen. Ahogy kanyarogtunk hazafelé, egy helyen megálltam és ami történt, az is inkább álomszerű, nem kíván minősítést, nem is emlékszem pontosan, hogy fejeződött be ez a hosszúra nyúlt, hajnalba hajló éjszaka. Bizonyára megint megígértette velem, hogy nem fogom keresni, bizonyára tudomásul vettem a kívánságát, és talán bevallottam, hogy megvan nekem is a magam magánélete.

Három nap múlva utánam jött Zebegénybe, voltunk már itt együtt régebben. A művészeti szabadiskola nekünk meghívott előadóknak paradicsomi hely volt. Az egy vagy két előadás fejében napokig lakhattunk az egykori Szőnyi-birtok valamelyik fák közt megbújó kisházában. (A nagyszerű Szőnyi

Zsuzsa is meghalt már, felejthetetlen estéket töltöttem a Triznya-kocsmában, nála, Rómában.)

52 A tehetséges és kevésbé tehetséges növendékek a művészek és a fiatalság felszabadultságával jöttek-mentek, csókolóztak, festettek megszállottan éjfélig, vagy formáztak, vagy ott guggoltak a kemence mellett és várták, hogy kikerüljön a raku, melynek bonyolultan egyszerű ősi technikáját Ashertől tanulták. Nekem is van egy ilyen porcelánom, lehetne ezer éves is, de hát csak pár évtizedes. Kedves darabom.

Este a szabadtéri filmvetítéssel egybekötött előadás után a hosszú asztalok mellett helyezkedtek el azok, akiknek nem akaródzott még lefekvéshez, alváshoz készülniük. Itt ültem barátaimmal, Anival. Körülöttünk, mikor kihunytak a fények és már csak a cigaretták parazsa világított, föl-föltünedeztek s kialudtak a bokrok alján, a fűben a szentjánosbogarak. Egy szomszédos asztalnál még majdnem gyerekkorú növendékek ücsörögtek, egyetlen sercegő, házi készítésű, vastag viaszgyertya világította meg profiljukat, hajukat. Velem majdnem szemben egy különlegesen szép kislány ült, és rám bámult, mintegy szuggerált. Annyira, hogy a többiek is észrevették. Magamban arra gondoltam, hogy olyan a szeme a gyertyafény lobogásában, mint a szentjánosbogarak. Mikor elhajlik a fény egy lehelettől, akkor kialszik az ő szemének a világítása is. Csak sejtettem a nézését. Azután ez a költői, idilli hangulat és érzés elszállt.

Azt hihettem nem is volt több képzelődésnél, de egy idő múlva, mikor már nem néztem a gyerekek felé, hanem magunk közt vitatkoztunk ott valamin dühödten, a hátam mögül a székem mellé lépett valaki. Mielőtt fölpillanthattam volna, az orrom elé, az italom mellé koppant egy kis ököl, kinyílt, szentjánosbogarakat tett elé, amelyek még egy pillanatig világítottak, aztán már csak azok voltak, amik, elég csúnya kis hernyók. Fölnéztem, a széplány volt az, szemből, mosolygott és elszaladt. A társaság egy-kettőre napirendre tért a történetek fölött, *dilis művészpalánták* – vagy valami ilyen megjegyzéssel. Találkoztam később ezzel a lánnyal, egy ismert író gyermeke, profi művész lett belőle. Szerettem volna megkérdeni, hogyan találta ki, hogy a szentjánosbogarakra gondolok, amikor a szemét látom, és miért hozta oda nekem a rovarokat. Szerencsére nem tettem. Nyilvánvaló, hogy hosszú évek után, de talán már öt perc múlva sem emlékezett erre az egészre. Ha mégis, az csoda lenne, és a csodákra úgyszincs megfelelő magyarázat.

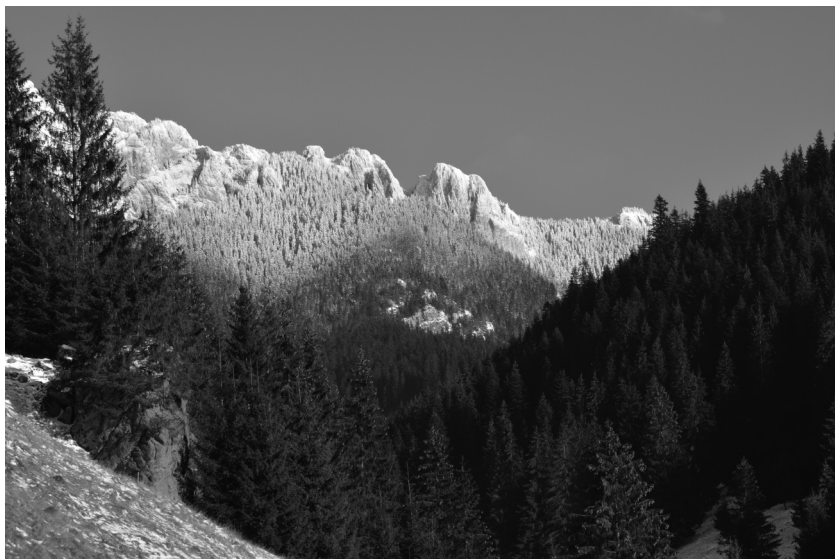
Anellivel gyötrődő éjszakánk volt, beszélgetés, vita, részemről próbálkozás, részéről elutasítás. Ne, minek, miért, nem ezért jöttem... Végül, már hajnal felé, mikor feljött a nap, álomba zuhantunk. Egy-két óra zaklatott alvás után megreggelizvén, elkísértem a komphoz, amellyel hazaindult. Jóval a komp indulása előtt kért, hogy menjek el, ne várjam meg, míg beszáll, hagyjam őt egyedül, elég volt, visszatér a férjéhez.

Egyszer találkoztunk még futólag, évek múlva. Ment előttem Szentendre egyik meredek síkatorában, magas sarkú cipőben, alig térdig érő szűk szoknyában, mely a lépéseit csak azért tette lehetővé, mert föl volt sliccelve, amúgy tökéletes feszességgel követte combja, feneke vonalát. Csípőjét kicsiny rőt rókabunda fedte, fején fekete férfikalap és egy férfiesernyőt lóbált az egyik kezében, a másikban pedig egy táskát. Érett nő, jópofán, egyszersmind elegánsan fölöltözve. Divatlapban ilyen tökéletes összeállítást nem lehet látni, talán francia filmekben, régen, valamikor. Utolértem, elkísértem egy darabon, beszélgettünk a gyerekéről, az én sorsom nem boldog alakulásáról. Félórában olyan mélyen és olyan őszintén, ami valamelyest talán kárpótolt azoknak az éveknek a hallgatásáért, amikor barátaim távoztával nem volt már kinek mondanom egyszerű, igaz, megfontolatlan mondatokat.

53

Új Forrás 2016/6 – Doboss Gyula: Zsill és a matrőzbicska

*Részlet a megjelenés előtt álló *A Merza-unoka* című regényből

Füst Milán kései pályaszakaszának utolsó alkotása *A Parnasszus felé* című regény, amely az összkiadás keretében 1961-ben jelent meg először. Keletkeztörténete, poétikai szemlélete és tematikus felépítése a két évvel korábbi

54 Schein Gábor

FÜST MILÁN UTOLSÓ REGÉNYE

kisregény, *A szívek a hínárban* közeli rokonává teszi a művet. A regény keletkezéséről nagyon értékes információkat tartalmaz Füst levelezése. Megtudhatjuk például,

hogy a jócskán meggyengült látású, 73. életévében járó író öt hónap alatt készült el¹ a könyvvel, megerőltető munkával, reggeltől estig diktálva a szöveget egy asszonymnak, aki a gépírást vállalta. A Rohwolt Kiadónak írott, 1961. január 30-án kelt levél még jelen időben számol be a diktálásról², február 7-én viszont Füst már a regény befejezéséről tudósítja Sebestyén Györgyöt.³ Mindebből arra következtethetünk, hogy a regényírás 1960. szeptemberében kezdődött és 1961. február elején ért véget, hogy aztán ez év szeptemberében a Magvetőnél már meg is jelenjék a könyv.

Füst meg volt elégedve az eredménnyel, habár azt ő sem gondolta, hogy sikerült újra elérnie *A feleségem története* színvonalát.⁴ Az irodalomtörténeti és a kritikai szféra mindenesetre kevésbé vett tudomást a regényről. Azt pedig csak Szigeti Csaba vette észre, hogy *A Parnasszus felé* nem a semiből, hanem az 1925-ben elkészült, de akkor kiadatlanul maradt *Az orgonista* című regény javításából, kibővítéseként született.⁵ A helyzet tehát hasonló a *Szívek a hínárban* keletkeztörténetéhez, amely *A kapitány felesége* (1932) című elbeszélés bővítéseként jött létre, csak itt még hosszabb idő, 36 év telik el a két szöveg keletkezése között. *Az orgonista* és *A Parnasszus felé* terjedelmi különbsége, tehát a bővítés aránya azonban kisebb, mint az 1932-ben írott novella és a *Szívek a hínárban* esetében volt. Ezek a példák azt mutatják, hogy egy-egy mű akár nagy életciklusokat átívelően is jelen van Füst pályáján, afféle work in progress gyanánt. A kézirat ismeretében nem igazolható Szigeti Csaba azon feltételezése⁶, hogy a kéziratban maradt mű önálló egységként épülne be *A Parnasszus felébe*. Habár főként a 2. és a 3. rész jóval kidolgozottabb *A Parnasszus felében*, mint az ilyen szakaszolást nem mutató kéziratot regényben, a történetet *Az orgonista* is végig elmeséli. Amíg például *A kapitány feleségét* önálló műnek látom, *Az orgonistát* nem. Ezért tartom helyesebbnek ugyanolyan javításról és átdolgozásról beszélni, mint amilyennel Füst prózájában és lírájában is számos alkalommal találkozunk. Szigeti Csaba úgy véli, hogy az átdolgozáshoz Tolsztoj szolgáltatott mintát Füst számára. Ő azonban egyedi esetként vizsgálja az 1961-ben megjelent regényt, márpedig jól tudjuk, hogy nem csupán a *Szívek a hínárban*

tudhat a magáénak hasonló keletkezéstörténetet, de számos vers is, miképpen a legtöbb változatot felvonultató *Nevetők* is. Így tehát Füstnek aligha volt szüksége Tolsztoj hasonló gyakorlatának mintájára.

Az *orgonista* 213 oldalból álló kézirata gyakorlatilag teljes egészében viszontlátható *A parnasszus felé* szövegében. A javítások és az átdolgozások jól követhetőek. Ahogyan a *Szívek a hínárban*-nak is, e mű főszereplője is egy művész. *A Parnasszus felé* egyszerre tekinthető művészregénynek és fejlődésregénynek⁷. Jóllehet a regényben megemléltődnék történelmi alakok is, mint például Mária Terézia vagy Haydn, továbbá sok pontos kultúrtörténeti utalás is hitelesíti az elbeszélés történetiségét, maga a főszereplő egy fiktív 18. századi orgonista, Baldus János, akinek a sorsát Kőszegen töltött gyermekéveitől bécsi öregségéig végigkíséri a regény. A fejlődés eszményképe a nevek rendszerében van elrejtve, de korántsem túl mélyre. Baldus János apját Sebestyénnek hívják, vagyis a B-vel kezdődő vezetéknev mellett ott találjuk a Johann és a Sebastian keresztnévet is, és Bach neve sem marad leíratlanul a könyvben, hiszen felmerül, hogy Jánost Wilhelm Friedemann Bach-hoz, vagyis Johann Sebastian Bach legidősebb fiához küldjék tanulni Halléba.

A regényben elbeszélte történések ideje nem jelölhető ki pontosan. Az első fejezetben a házasodni készülő Seebold Vilmos levelet küld Bécsbe nagynénjének, amelyhez mellékel egy lepecsételt iraton, azon pedig ez olvasható: „Feljegyeztem az ezerhétszáznegyvenegyedik évben, Borgia Szent Ferenc napján”⁸. Idézhetünk a szövegből egy másik levelet is. Ebben a már koros szépség, Madamele 1744 szörnyű telére emlékezteti barátnőjét.⁹ Ez az emlék azonban ekkor már a régmúltba vesztetett, hiszen Baldus János ekkor már idősebb ember. Márpedig őt kamaszként kívánták Halléba küldeni, Wilhelm Friedemann Bachot pedig 1747-ben nevezték ki az ottani Miasszonyunk templom zeneigazgatójává. Eszerint az elképzelt orgonista születési idejét a valóságos időben 1730 körül kellene meghatároznunk. Az efféle dátumok emlegetése nem indokolatlan a regénnyel kapcsolatban. Füst ugyanis láthatóan nagy gondot fordított az elbeszélés történeti hitelesítésére. Jó példa erre egy apróság. János anyja, Márta asszony kilesi, hogy mit olvas Madamele, és így vele együtt láthatja az olvasó, hogy Madame de Sévigné levelezésének valamelyik kiadása van nála. Ahhoz, hogy Füst megnevezhesse, mit olvas Madamele, ami nem elhanyagolható mentalitástörténeti részlet, utána kellett néznie, mit olvashatott az 1740-es évek közepe táján egy franciául tudó nemes hölgy, és annak is, mikor jelentek meg nyomtatásban Madame de Sévigné levelei. A történeti utalás rendkívül pontos, az olvasmány pedig illeszkedik Madamele helyzetéhez.¹⁰

Füst Milán Sebestyén Györgynek szóló, korábban már hivatkozott levele pontosan megmutatja, milyen fontos volt számára, hogy művelődés-, hangszer- és építészettörténeti utalásai pontosak és visszakereshetőek legyenek. A levelet akkor írta, amikor már elkészült a regénnyel, és egy 56 részletet illetően ellenőrizni kívánta magát. „A regény nagy része Bécsben játszódik 1750 körül s én ma már nem tudok felmenni Bécsbe, hogy leírásaim hűségéről meggyőződést szerezhessenek, épp ezért könyvekből tájékozódtam. Egy dolgot azonban nem lehetett könyvekből kihalászni. A regényben ugyanis az áll, hogy a fiú a dominikánusok templomában gyakorol, ennél fogva meg kellene tudnom, hogy a dominikánusok templomában van-e egyáltalán orgona, és ha igen, volt-e 1750-ben? Ez volna az első, amit Neked kellene számomra megtudnod és másodsorban, hogy a jelen levemben mellékelt templom leírás megfelel-e a dominikánus-templom jellegének. Például, hogy van-e a templom tetőzetének olyan része, amely kupolának volna mondható,”¹¹ A levél *Az organista* kéziratának 172. oldalára utal, ahol ez olvasható: „Te tetszel nekem öcsém, – kiáltotta ekkor... No mars! – holnap délután félháromra a dominikánusok templomában fenn az orgonánál ott légy.” Nos, tudjuk, hogy a dominikánusok bécsi templomában éppen az 1750-es években építettek orgonát, egy két manuálos hangszeret. Füst itt jobbnak látta a regény végső változatában a jezsuiták templomába áthelyezni Krücke mester orgonaóráját.¹²

Egy másik ennél sokkal fontosabb utalás a cím jelentéséhez szolgáltat adalékot, egyszersmind a fejlődés célképzetét is kijelöli, mégpedig a szó eredeti értelmében vett *Bildung* fogalmához köthetően. Az utolsó jelenetek egyikében egy angol hölgy keresi fel az akkor már idős Baldus Jánost, hogy meghallgassa a játékát. Azért éppen őt hallgatná meg, mert egyes szakértők őt tartják „a gradus ad Parnassum, vagyis a céltudatos művészet legsikeresebb mintaképének”¹³. Amint arra már Szigeti Csaba és Harkai Vass Éva¹⁴ is felhívta a figyelmet, a szöveg ehelyütt Johann Joseph Fux 1725-ben Bécsben kiadott *Gradus ad Parnassum* című könyvére utal, a korabeli, vagyis a Bach-Händel-kor zeneelméletének és zenepedagógiájának egyik kiemelkedő teljesítményére. Fux ekkor a Habsburg udvar zeneigazgatója volt. Benne tisztelhetjük a bécsi klasszikus zene megalapozóját. Művének középpontjában a kontrapunkt elméletének kifejtése és a kontrapunktra épülő zenei stílus jegyeinek gyakorlatorientált bemutatása állt.¹⁵ Az angol hölgy által közvetített dicséret tehát nem arra vonatkozik, hogy Baldus János általában véve nagy művész volna, jelentsen ez akármit, hanem arra, hogy a korban ő az egyik legértőbb tolmácsolója a kor orgona muzsikájának.

Baldus a dicséretre azt feleli: „Gradus ad Parnassum? Lehet, Madame. Az még lehet. Csak milyen volt az életem? nehogy azt is megkérdezze tőlem.”¹⁶ Ez a kijelentés a regény egyik, különböző szereplők által sokszor

hangoztatott tételére vonatkozik: a nagy művészet ára és feltétele is egyben a művész szenvedése és elmagányosodása. Amihez hozzátehetjük, hogy a fejlődés ebben az esetben a szent és a profán, az emelkedett és a nyersen hétköznapi minőségeinek össze nem illő egységét is jelenti. A regény szereplői közül többen is hangoztatják, hogy a harmonikus magánéletben meglegelhető boldogság és a művészlét kizárják egymást. Ez a romantikus gyökerű művészet szemlélet bőséges tapasztalaton is alapuló egyik alaptétele, amely például a problémával saját magánéletében is szembesülő Thomas Mann világát is erőteljesen befolyásolta. A *Parnasszus felé* mégsem romantikus választ ad a művészlét alapkérdéseire. A szent és a profán össze nem illő egysége olyan eszmény, amelynek a nagy művészet feltételeként át kell hatnia a személyiség egész karakterét. A *Bildung*-eszmény e végső tartalmát mondja ki a regényben Krücke mester tanítása: „a zenélés jellem kérdése mindenekelőtt”¹⁷. Az össze nem illő egység azonban tartósan nem őrizhető meg. Egy bizonyos ponton a lemondás jut főszerephez Baldus János életében. Aligha véletlen, hogy miután az egyetlen beteljesült szerelem tragikusan véget ér – a súlyosan tüdőbeteg Nóra elutazik Kairóba, ahol fél év múlva meghal –, nem értesülünk többé Baldus János magánéletének részleteiről. Szó sincs azonban arról, hogy a főszereplő maga választotta volna a magányt. Ellenkezőleg, minden cselekedete a magány feloldására irányult.¹⁸ A hiány a magánéleti boldogságtalanság elfogadásának alakzataként is olvasható, emellett áll ott a művészi beteljesülés. A szellemi és etikai érettség állapota a szenvedéseken túlemelkedő rezignált magány állapota is egyben.

Mindennek kétségtelenül megvan az esztétikai súlya, de a Füst által választott prózapoétikai keretek között aligha hárítható el, hogy ne érzékeljünk az elbeszélésben olyasféle példázatszerűséget, amely a jelentések végső leegyszerűsödésével jár. Baldus János lényegében kezdettől fogva igen öntudatosnak és becsvágyónak mutatkozik, ami mindig kísérfi a bajból. Emellett remek minőségérzéke van, természetesen nagyon tehetséges, hűségese mestereihez, még idejében rájön, hogy a művészi tökéletesedés érdekében sokat kell gyakorolnia, és mindezek tetejében még jóképű is (ennek köszönhetően – már-már karikatúrisztikus módon – szinte minden szép nő első látásra beleszeret). Úgy vélem, a mű igazi érdekességét a regénytípus alapjellegétől eltérő módon nem az ő története szolgáltatja, hanem a mellékalakok és a háttér megrajzolása. Ez megmutatkozik a regény időkezelésében is, ami a legkevésbé sem arányos. A legterjedelmesebb első rész a kőszegi gyerekkorról szól, a második, kevésbé terjedelmes részben Baldus János még mindig ifjú, és Kőszegről éppen Bécsbe költözik, ahol első sikereit aratja, így az élettörténet nagy részéről a legrövidebb harmadik fejezetből vázlatosan értesülhet az olvasó.

A *Parnasszus felé* előzménye, *Az orgonista* első felének színhelye még nem Kőszeg volt, hanem egy stájerországi kisváros, a Grasztól északra fekvő Frohnleiten.¹⁹ Innen helyezte át Füst Baldus János szülőhelyét Kőszegre.

A bővítés, amin a szöveg átment, ezúttal is hasonló jellegű volt, mint
58 a *Szívek a hínárban* esetében. A szöveg rengeteg kor- és mentalitás-történeti részlettel gazdagodott, vagyis ezúttal is az imaginárius réteg referenciális vonatkozásai váltak uralkodóvá az elbeszélés kompozíciójában. Példaként álljon itt két egymásnak megfelelő részlet előbb *Az orgonistából*, aztán *A Parnasszus feléből*:

Már a városhatárt is elhagyta volt, és azon a vidéken járt, ahol a vidék egyetlen zsidójának viskója áll(ott) – mikor kissé rövidlátó szemével sokáig azon erőlködött, hogy egyelőre az országúton továbbúő alakot felismerhessen.²⁰

Túl a hídon, jó messze kint, ott ahol a hegység egyenes, nyugodt láncolata oly hirtelenséggel szakad ketté, mintha azon a helyen megrepedt volna a föld, s amelyet nem tudni miért, Szent János tarisznyájának neveznek, mikor kissé rövidlátó szemével sokáig azon erőlködött, hogy egyelőre továbbúő alakot felismerhessen.²¹

Helytálló Szigeti Csaba megállapítása, hogy a regény egy kisváros, Kőszeg teljes „kézműves-iparos társadalmát színre viszi, asszonyokkal, gyerekekkel, öregekkel”²². Felvonultat néhány bonyolult és teljes élettörténetet, János papét, Kamilla kisasszonyét, Seebold Vilmosét, Baldus Sebestyénét és Márta asszonyét. Az első fejezet terjedelmét főleg az ő kisvárosi történetük epizódjainak, tragikus kifejtésének elbeszélése növeli, indokoltan, mert mindegyikük emlékezetes figurája lesz a regénynek. Majd amikor Baldus János élettere tágulni kezd, és a színhelyek közé odakerül először Nagy Gencs, azután Bécs is, a regény akkor sem veszíti szem elől a Kőszegen megismert személyeket, de csatlakozik hozzájuk Madamelé, Krücke mester és Dohma Nóra grófkisasszony alakja. Az ő életük is a boldogtalanság, a beteljesületlenség egy-egy változatát képviseli, és drámaiságuk, összetettséjük semmiben sem marad el Baldus János életének drámaiságától. Ez a tény nem csupán ellenpontozza a művészregény tematikus rendjét, de ki is kezdi, mert hiszen a művészregény akármilyen formájában arra a feltevésre épül, hogy a művész különleges, ki-tüntetett figyelemre méltó tagja a társadalomnak. A művészregény integritásának kikezdése a későmodernség horizontján vizsgálva mindenképpen erénye a könyvnek, amennyiben minden szereplőre vonatkozóan általánosítja azt a tapasztalatot, hogy akár a fejlődéseszmény beteljesítése esetén is csak részlegesegek lehetnek az eredmények, a személyiség győzelméről nem beszélhetünk.

A Parnasszus felé történeti mintái nem Goethe *Wilhelm Meister*ében és nem is a német romantika művészregényeiben keresendők, továbbá nem az e hagyományból kinőtt Thomas Mann-i változatban. A regény nem mutat közös vonásokat az angol romantika művészábrázolásával sem, ugyanakkor a művészregény bulgakovi variánsával sem rokonítható. 59 Világirodalmi vonatkozásait – nem meglepő módon – a francia realizmus mestereinél, főként Balzacnál kell keresnünk. Füst számára nem a művész lélektana, a művészlét és a művészszerp mint a polgári társadalom szerkezetén belül kivívott kivételesség volt fontos. A mű nem mutat közösséget a fejlődésregény modern lélektani változatával, amelyben általában nagy szerep jut a belső monológoknak. Füst nagy súlyt helyezett a művész hétköznapi társadalmi környezetének ábrázolására, ami mintegy keretezi és árnyalja a személyes boldogság és a művészlét összeilleszthetlenségének problémáját, de önálló, a főtémával egyenrangú jelentőségére is szert tesz.

Így a regény következetes antiromantikus²³ programot valósított meg. Ez persze bizonyos mértékig az anyagából is fakad, hiszen a művésztörténetnek egy olyan korához fordult vissza, amikor a sikeres művész, legfőképpen a sikeres muzsikos még az udvari társadalom tagja volt, megrendeléseket teljesített, amiért elismerést és honoráriumot kapott, intrikált és intrikálták. Vagyis olyan kort választott, amikor a művész még nem maga hozta létre saját szociális terét.²⁴ Másrészt pedig Füst olyan fikatív művészt tett meg regénye főszereplőjéül, aki a szó szorosán vett, romantikus értelmében nem alkotóművész. Nem zeneszerző, festő vagy író, hanem az interpretáció művésze. A cím pedig, mint láttuk, eleve a zseniesztétikák által háttérbe szorított gyakorlásra, tanulásra helyezi a hangsúlyt, minthogy a zseniesztétikák megszületése előtti művészetideált idéz meg.

A Parnasszus felé kétségtelen erényei mellett is feltűnő, hogy nem igen vesz tudomást a művészregény műfaji hagyományának 20. századi alakulástörténetéről. A realista narrációs hagyományhoz köthető a részleges tudással rendelkező külső nézőpontú elbeszélő használata is, aki nem ritkán anekdotikus betéteket illeszt az elbeszélés menetébe. A narráció ilyképpen nem reflektál arra, hogy a műfaj változatai a modern irodalomban elmozdultak az esszé- és a tudatregény irányába, illetve hogy a cselekményszövés kárára megnövekedett a metaforikus beszédmód szerepe, gyakorivá vált a metanarratívák beillesztése, például a „regény a regényben” megjelenítése. Természetesen nem azt várnánk el Füst Milántól, hogy e regényformák valamelyikének folytatója legyen, de kérdés, be lehet-e lépni úgy egy műfaj történetébe, hogy nem veszünk tudomást annak történeti változásairól, amelyek az olvasók tapasztalataiban jelen lehetnek, és így legalábbis részlegesen alakíthatják

elvárásaikat. Harkai Vass Éva is szembesült e kérdéssel, válasza azonban kétségeket ébreszthet: „Mint ahogyan a régi műfajokat felemlítő Füst-versek is a modern életérzésnek nyitnak teret, Füst e hagyományos formálásmódot követő, klasszikusnak mondható művészregényének végkicsengésében is a művésztéma aktuális megfogalmazását kell látnunk. Füst művészregényében a művészmagány feloldhatatlanságának felismerése és vállalása s a művészi teljességgel szembehelyezett rezignáció egyszerre idézi fel a későromantikus európai művészregények problémafeltevését, s harmonizál az individuuum győzelmének diadalát relativizáló későmodern individuumszemléletével”.²⁵

Csakhogy Füst költészete a legkevesbé sem úgy nyúlt régebbi korok poétikai konvencióihoz, hogy eközben ne reflektált volna ironikusan a választott konvenciók történetiségére, és ne épített volna ki ezáltal sokrétű kapcsolatot a megírás jelenidejének azon poétikai folyamataival, amelyek éppen átformálták az európai és a magyar költészet beszédmódbeli szerkezetét. *A Parnasszus felé* problémája nem egyszerű. A regény első mondatai világosan megmutatják az elbeszélő történeti elválasztottságát az elbeszélte történettől. Figuráit láthatatlannak érzékeli, vagyis olyan helyzetet rögzít, amelyben közvetlenül nem hozzáférhetőek számára. Ez az elbeszélhetőséget is eleve kétségessé teszi: „Fülesni fogok, talán sikerülhet ellesnem valamennyit a láthatatlanok beszédeiből. Már régen elporladtak mind, akik valaha e történet szereplői voltak, s e földön alig vezet vissza nyom elmúlt életükhöz. Csak a kőszegi, vagy ahogy a bennlakók egymás közt nevezték: günsi templom sötét oldalhajójában álló Szűzanya-szobor őrzi emléküket.”²⁶ A történeti elválasztottságnak, a múlt majdnem teljes hozzáférhetetlenségének mint jellemző későmodern tapasztalatnak a regényben nincsenek poétikai következményei. Az elbeszélőnek hozzáférése van szereplői gondolataihoz, érzéseihöz is,²⁷ és a bevezető mondatok után az is csak egyszer mutatkozik meg, hogy egy későbbi korból tekint vissza az eseményekre.²⁸ A kőszegi Szűzanya-szobor pedig mint a múlt emlékeinek a jelenben is létező tárhelye a későbbiekben nem kap szerepet az elbeszélés viszonyainak alakításában, ahogyan az elbeszélésnek a fülelésre, a múlt hangjának meghallására való mediális ráutaltsága sem válik a narráció kidolgozott alakzatává. A későmodernség individuumszemléletével összefüggő tapasztalat tehát nem kapcsolódik össze ugyane korszak emlékezet- és elbeszélés-poétikájának alapkérdéseivel, jöllehet azok egy része problémaként felsejlik a regény szemhatárán. Így azonban a regény esztétikai hatása is korlátozott marad. A szöveg, amely Füst 1945 utáni prózájának egyik legjobb alkotása, a példázatoság irányába mozdul el. Egyben a pálya egészének dimenziójában még inkább megvilágítja *A feleségem történetének* rendkívüliségét.

- ¹ Füst Milán *összegyűjtött levelei*, Fekete Sas, Bp., 2002. 823.
- ² Uo. 818.
- ³ Uo. 820.
- ⁴ Uo.
- ⁵ PIM V.4140/16 A kézirat egy lila mappában őrződött meg. Ennek a fedőlapján olvasható az 1925-ös dátum. A fedőlapon szerepel még a felírás: „Újabb próbálkozás”. Ebből arra következtethetünk, hogy Az orgonstának lehetett egy korábbi változata, amely nem őrződött meg. Az *orgonista* megőrzött kézírata gépelt oldalakat és kézzel írott lapokat egyaránt tartalmaz. A géppel írott oldalakon is sok ceruzajavítás látható.
- ⁶ Szigeti Csaba: *Regény a regényben. Füst Milán: A Parnasszus felé és Az orgonista*, Életünk, 2012. 10–11. 73–84.
- ⁷ Harkai Vass Éva szerint a művészregény azokkal a regénytípusokkal áll közeli kapcsolatban, amelyekben szintén a főhős tölti be a központi szerepet: a fejlődésregénnyel, a kulcsregénnyel, a memoárregénnyel, az életrajzi és az önéletrajzi regénnyel, a napló- és vallomásregénnyel. Vö. Harkai Vass Éva: *A művészregény a 20. századi magyar irodalomban*, Forum, Újvidék, 2001. 19. A művészregény a felsorolt regénytípusok közül azonban történetileg a fejlődésregénnyel tartja fenn a legszorosabb kapcsolatot, hiszen a típus Goethe Wilhelm Meister tanulóévei című regényéből eredeztethető, amely egyszersmind a korabeli Bildungsroman mintaszerű alkotása is volt.
- ⁸ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, Magvető, Bp., 1961. 163.
- ⁹ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 427.
- ¹⁰ Madame de Sévigné misszilis leveleiből először unokatestvérének gyerekei publikáltak 115 darabot 1697-ben. Az 1670-es években Madame de Sévigné szeretett lányának részletesen és érzékletesen beszámolt az udvar eseményeiről, a szóbeszédekről, élményeiről. A következő kiadás 1725-ben jelent meg, majd 1726-ban egy kétkötetes kalózkidadás is megjelent 137 levéllel. 1734 és 1737 között aztán Denis Marius Perrin kiadott egy minden korábbinál bővebb, 614 levélből álló válogatást, amelyet Madame de Sévigné unokája szerkesztett, minden magánjellegű utalást és erkölcsileg megbízható részletet kihagyva a levelekből (ekképp a szöveg hozzátvetőleg egy harmadát elhagyták). E hivatalos kiadás bővebb változata 1754-ben jelent meg, de Madame de Sévigné szerint még nem olvashatta. A levelek számára azért is lehetnek különösen érdekesek, mert Mária Terézia gyanakvásának és talán féltékenységének köszönhetően maga is távol kényszerült élni a bécsi udvartól, a Szombathelyhez közeli Nagygencsen. Madame de Sévigné levelei a korszakban az öntudatos és művelt női szemlélet és viselkedés mintájául szolgáltak.
- ¹¹ Füst Milán *összegyűjtött levelei*, 820.
- ¹² „Te tetszel nekem, öcsém – kiáltotta ekkor. – No mars! Holnap délután félháromkor a jezsuiták templomában, fenn az orgonánál találkozunk.” Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 311.
- ¹³ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 476.
- ¹⁴ Harkai Vass Éva: *Parnasszus és művészmagány*, In: Uő.: *A művészregény a 20. századi magyar irodalomban*, Fórum Kiadó, Újvidék, 2001. 169–174.
- ¹⁵ Vö. Alfred Mann: *Introduction*, In: Johann Joseph Fux: *Gradus ad Parnassum*, W.W. Norton, 1965. New York/London, X.
- ¹⁶ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 477.
- ¹⁷ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 204.
- ¹⁸ Vö. Harkai Vass Éva: i.m., 172.
- ¹⁹ „Már régen elporladtak mind, akik valaha e történet szereplői voltak s e földön alig vezet vissza nyom elmúlt életükhöz. Csak a frohnleiteni templom sötét oldalhajójában álló Szűzanya-szobor őrzi emléküket.” Füst Milán: *Az orgonista*, PIM V. 4140/16, 1.
- ²⁰ Füst Milán: *Az orgonista*, 65.
- ²¹ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 106.
- ²² Szigeti Csaba: i.m. 77.

²³ Friedrich Schlegel szerint: „A művészek életmódja különbözik alapvetően még külső szokások tekintetében is a többi ember életmódjától. A művészek brahminok, magasabb kaszt tagjai, nemesek, de nem születés jogán, hanem önmaguk szabad felszentelése által.” August Wilhem Schlegel, Friedrich Schlegel: *Válogatott esztétikai írások*, Gondolat, 1980. 512.

²⁴ Wolfgang Ruppert szerint a művészetre vonatkozó társadalmi intézmények még a 19. század első felében is olyan keretet határoztak meg, amelyek között a művésznek mozognia kellett, amennyiben művészként el akarta fogadtatni magát. Ld. Wolfgang Ruppert: *Der moderne Künstler*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1998. 66.

²⁵ Harkai Vass Éva: i.m., 173.

²⁶ Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 5.

²⁷ Jellemző, hogy amikor mégis felmerülnek az elbeszélés nehézségei, nem a múlt hozzáférhetetlenségével függenek össze, hanem azzal, hogy bármennyit árul is az elbeszélő a hőseiről, az életnek mindig rengeteg elmondatlan tartaléka marad. Vö. Füst Milán, *A Parnasszus felé*, 82.

²⁸ „Hát igen, Madamele. Ő távolról se volt olyan gógös viselkedésű, mint amilyenek a magyar mágnás-asszonyok voltak akkoriban még a dzsentrí-asszonyok irányában is. Férjeik, a grófok és bárók sokkal kellemesebbek voltak e tekintetben – no de ők! elviselhetetlenek, mondhatni vérlázítóak tudtak lenni, és többnyire azok is voltak.” Füst Milán: *A Parnasszus felé*, 245.

Hogyan határozza meg egy ember életét szűkebb és tágabb közösségeinek, a családnak, a munkahelynek vagy a nemzetnek aktuális állapota vagy a története? Hitelesen elbeszélhetők s ezáltal megérthetőek-e ezek a történetek?

Megszüntethető-e a mássikkal szembeni eredendő idegenség vagy szükség-szerűen magányra és boldogtalanságra vagyunk kárhozatva? Ha jól olvastam a regényt, ezekre a kérdésekre keres választ s a válaszhoz érvényes narrációt Schein Gábor *Svéd* című könyvében. Azt ta-

Szenási Zoltán 63

SEHOL, SEMMIKOR VAGY BÁRHOL, BÁMIKOR?

Schein Gábor: *Svéd*

lán szükségtelen részletesebben magyarázni, hogy a regényben felnyíló múlt – nagyjából a 20. század harmincas éveitől 2006-ig – számtalan kibeszéletlen, feloldatlan személyes és közösségi konfliktust, traumát hordoz magában, melyek a mai magyar társadalom mentális állapotának körelőzményeiként is leírhatók, s anélkül, hogy mindenáron aktualizálni akarnánk a regény által sugallt mondanivalót, a kronológiai egyenest bátran tovább húzhatjuk az elbeszélés jelenidejétől, 2006–2007-től 2016-ig, napjainkig. Persze a „mondanivaló” már önmagában is avíttas kifejezését egyébként érdemes óvatosan kezelni. A regény időszerkezete és narrációja ugyanis sajátos töredezettséget mutat, a szöveg többféle narrátori pozíciót jelenít meg, különféle elbeszélés- és olvasásmódokat kínál fel.

A *Svéd* alaptörténete mégis könnyen rekonstruálható. A történet-szálak két helyszínen futnak: az egyik Stockholm, itt él Grönewald úr és mostohafia, Ervin. Az egykori diplomata halála előtt megpróbálja felkutatni '56 után egy osztrák menekülttáborból örökbefogadott fiú vér szerinti anyját, ennek során kerül kapcsolatba az éppen felszámolás alatt álló országos pszichiátriai intézet orvosával, Bíró doktornővel. A regény első fejezete a doktornő stockholmi látogatását beszéli el a haldokló Grönewald úrnál. Grönewald úr halála után fia, Ervin keresi fel Budapesten a doktornőt, s ekkor szembesül azzal, hogy akiket annak hitt, nem a vér szerinti szülei voltak. Ezzel zárul a regény. Közben fokozatosan kiderül az olvasó számára, miért romlott meg Grönewald úr és Ervin kapcsolata, hogy tönkrement a fiú házassága, bepillantást nyerünk Bíró doktornő életébe, az OPNI bezárásán keresztül a magyar egészségügy helyzetébe, s mintegy háttérként felvillannak a 2006 őszi, 2007 tavaszi utcai zavargások is. Ebben a tágabb kontextusban lesz igazán többértelmű a regény keserűen ironikus kiszólása: „Magyarországon mindenkit normálisnak nyilvánítottak.” Ebből akár egy kalandtörténet is

születhetne, a regény azonban a cselekmény bonyolítása helyett a szereplők élethelyzetének bemutatására fókuszál, s annak megértésére: miért alakult így az életük, mi vezetett el reménytelennek tűnő elmagányosodásukhoz.

64 A befogadás egyik kulcskérdése a narrációra vonatkozik, arra, hogy kihez, mihez is köthetjük az elbeszélői hangot, mi az elbeszélő viszonya az elbeszélte világhoz. A regény narrátora „benne áll” a regény fiktív világában, esetenként valamelyik szereplő nézőpontjából meséli el a történetet, idézi fel a szereplők múltját. A történetmondást időről időre hosszabb-rövidebb reflexiók szakítják meg a másik ember közelségének és a személyes életszféra határainak tapasztalatáról, a szabadság intim körének sérthetlenségéről, a magányról, a másik ember szinte feloldhatatlan idegenségéről, a történelemről, egy városrész vagy a holokauszt történetéről. Mégsem alakít ki a regény egy fix narratori pozíciót, ellenben számtalan olyan utalást találunk a műben, melyek éppen az elbeszélhetőséget, vagy pontosabban a művön kívüli valóság viszonyában értett hitelesség lehetőségét kérdőjelezik meg.

Ide tartozik az, ahogy Ervin vér szerinti anyjának élettörténetét megismerhetjük a regényben. Stiller Anna zsidó származású, túléli a holokausztot, kommunista lesz, majd '56-ban megőrül. Az ő kórtörténete okán kerül a képbe Bíró doktornő, aki az országos pszichiátriai intézet megszüntetésének káoszában szerzi és őrzi meg Stiller Anna egykori ápolat kórrajzát, megbomlott elmével elbeszélte történeteit a forradalom alatti és utáni eseményekről, a politikai rendszer (a Gép) működéséről. A „talált” szöveg olvasása során nemcsak az egyén identitásának a mai közbeszéd szempontjából is releváns kérdése vetődik fel („Hogyan lehetne valaki egyszerre kommunista, magyar, zsidó, szovjetbarát és a független Magyarország harcosa, ha egyszer tudva-lévő, hogy zsidóként nem lehet más, mint ávós, kommunistaként viszont nem lehet magyar, magyarként nem lehet zsidó? Ez törvény, törvénytől erősebb tudás, hit, vélemény.”), de megfogalmazódik az elbeszélő kilétének, a szerzőségnek a problematikája is. Nem egyértelmű ugyanis, hogy a zavart nő visszaemlékezéseit pontosan ki diktálja: „Mindehhez Stiller Anna hozzátette – olvashatjuk Bíró doktornő értelmezői megjegyzését a narrátor közvetítésével –, hogy valakik folyton összezavarják, nem a saját emlékezetéből írja, amit lejegyez. Ha úgy vesszük, ez a zárójeles betoldás volt az egyetlen sor, amelynek szerzőségét a magáénak vallotta, mégis büntetőjogi felelősséget vállalt az egész szövegért.” Többről van szó, mint arról, hogy az elbeszélő a kórrajzot vizsgáló doktornő belső beszédét „hangosítja ki”, az örület történetbe íródása már az előző fejezet elején megbontja a narratori identitást, a kórterem légterében áthúzó és falnak csapódó repülőgépek szürreális képei a bezárás előtti Lipótmező (s talán [a 2006–2007-es] Magyarország) állapotát is érzékeltetik.

A másik jellegzetessége a *Svéd* narrációjának – s ez szintén a hagyományos elbeszélői pozíciót destabilizálja –, hogy a regény fejezeteinek többsége valamilyen „idegen” szövegre, annak olvasására, értelmezésére épül. A második fejezet például Grönwald úr Bíró doktornőnek írt levelére, melyben beszámol Budapestre utazásának előzményeiről és eseményeiről. A harmadik fejezet – ahogy arról az előbb szó volt – szöveg-alapzata Stiller Anna kórrajza, a negyediké egy Ervin által fordított regény, mely szintén tartalmaz az elbeszélőre vonatkozatható önreflexív utalást. Az írásképtelen öreg író ugyanis, akinek történetét Ervin átülteti saját nyelvére, a szobából nézi az ablaka előtt zajló életet, egy piac mindennapjait, s a szeme előtt feltűnő emberekhez élettörténeteket talál ki, miközben neki magának nincs története, ő maga sohasem léphet arra a színpadra, amelyen szereplői játszanak. Ő tehát „idegen életek nézője”, csakúgy, mint Ervin, aki még apjával és feleségével szembeni idegenségét sem tudja, csak kivételes alkalmakkor feloldani. Az ötödik fejezet már Ervin és Karin válása idején s Grönwald úr halálakor játszódik, ennek a résznek a vendégszövege az Ervin telefonján csengőhangként beállított Patti Smith-dal (pontosabban a régi Nirvana-sláger, a *Smells like teen spirit*, melyet az énekesnő is feldolgozott). A *Levél az utazónak, a visszatérőnek* című fejezet a narráció szempontjából még különösebb kísérlet, melyben az elbeszélői szerep gyakorlatilag teljesen minimumra redukálódik. Ez a regényrész Ervin feleségének, Karinnak írt levele, melyet a nő valamiért átad Grönwald úrnak, aki jegyzetekkel látja el, s a halála előtt adja át Bíró doktornőnek, aki visszatartja azt Ervinnek. Elbeszélés és elbeszélői identitás problematikájára vonatkozó narratológiai érvényű önreflexív megállapítást olvashatunk az Ervin leveléhez írt 25. lábjegyzetben is: „Az idő önmagában nem létezik számunkra, elbeszélésekké kell változtatnunk, hogy megalkossuk benne magunkat. Úgy látszik, soha nem vagyunk készen. Ehhez pedig emlékekre van szükségünk. Képzeldünk, emlékezünk. Teresával mi sajnos elfelejtettünk elképzelni Ervinnek egy gyerekkort.” Grönwald úr számára a tárgyak alapozzák meg az elbeszélhetőséget, a (fiktív) emlékezést, míg Ervin identitása az elbeszélhető emlékek hiánya miatt kérdőjeleződik meg. Az elbeszélői pozíció problematikáján túl ez a fejezet a nyelviség problematikáját is felveti, hiszen kérdés, hogy ki fordítja le, s ki közli az eredetileg svéd nyelvű írást. Hasonló kérdéseket vet fel a szereplők párbeszéde is, melyekkel kapcsolatban ÉS-kvartetten Szilágyi Zsófia okkal jegyezte meg: „Két ember nem beszél így magyarul, mert ez a két ember nem magyarul beszél, ezért mindennek van egyfajta eltávolított-sága. Kreált nyelv ez, amit mi magyarul kapunk.”

A regény legerősebb narrációs ajánlata mégis egyfajta prózapoétikai tárgyiaságban ragadható meg. Grönwald úr élete során gyűjtötte a tárgyakat,

külön szobát rendezett be számukra, ahová idővel felesége sem léphetett be, s fia is csak engedéllyel. Saját külön világot épített magának, ahová elvonulhatott, s aminek titkait – mintegy Kékszakállúként – őrzött feleségétől is.

66 Szimbolikus jelenet az első fejezetben, amikor Grönewald úr kérésére a doktornő minden tárgyat összetör a szobában, s megsemmisíti a tárgyak történeteit őrző katalógust, mint ahogy az is, hogy Ervin apja halála után ugyanezt tervezi. Ebben a szobában minden tárgynak saját története van, vagy valóságos, vagy kitalált, ez hozzátartozott a szobában felhalmozott dolgok különös identitásához. A legkülönösebb tárgy mégis a nappalit uraló hatalmas ebédlőasztal, mely Grönewald úr feleségének, Tereának a hozományaként került a családhoz. Ez alatt játszott Ervin gyerekkorában. Az asztalt igazából senki sem szerette, de képtelenek voltak megválni tőle. Később kiderül, hogy a tölgyfa asztal valamikor zsidók tulajdonában volt, amit a náci kobotok el még a harmincas években, s így kerülhetett a fináncok magántulajdonába. Nemcsak Teresa családjának múltjára vetül ezáltal árnyék, de az asztal Ervin alakjának tárgyasult szimbólumává is válik, amennyiben mindkettő származása lényegében ismeretlen marad, valóságos történetük helyett csak egy nemzet vagy egy kontinens tragikus története beszélhető el, ezért mindig megőrzik eredendő idegenségüket, s képtelenek „beilleszkedni” a családba. Nincs saját helyük, terük és idejük, a „seholban” és a „semmikorban” léteznek, miként a hajdani koncentrációs táborok: „A seholban és a semmikorban voltak, és ott vannak ma is, működnek, fogadják a szerelvényeket.” – olvashatjuk Ervin levelében.

A Svéd topográfiájának – ahogy arról fentebb már szó volt – tehát két központja van, a regény mégsem a mai magyarországi, vagy ahogy a fülszöveg fogalmaz, a „közép-európai lét” sajátosságaira világít rá egy másik nézőpontból, egy olyan világ-látásból, ahol az ember anyagi egzisztenciája, mentális állapota lényegesen jobb, mint itt. S bár Ervin örökbefogadását Grönewaldék azzal igazolják maguk számára, hogy a fiúnak olyan életet tudnak majd biztosítani, mint amelyet eredeti hazájában sohasem tudnának, Ervin élete mégis zsákutcába kerül, ugyanúgy elmagányosodik, mint Bíró doktornő vagy pszichiátriai kollégái, barátnői. Mintha a térbeli különbség mégsem jelentene életminőségbeli differenciát. A Svéd utolsó fejezetében Ervin és a doktornő között – az író legalábbis azt sejteti – kialakulhatna valamiféle férfi-nő viszony (szerelem, szexuális vonzalom?), de végül ez is, mint minden, beteljesületlen marad. Mintha ez is azt sugallná: a magány ugyanolyan áttörhetetlen – bárhol, bármikor.¹ (*Kalligram, Pozsony, 2015*)

¹ A regény szövegébe Szócs Petra fotói ékelődnek. Azért ez a suta megfogalmazás, mert nem igazán tudom eldönteni: illusztrációról van-e szó, tehát a képek valamilyen módon alárendelődnek a szövegnek, annak egy-egy részletét más eszközökkel, vizuálisan is megjelenítik, vagy önálló alkotásokként kerülnek a műbe. S bár esetenként némelyik fotó akár a pszichiátrián is készülhetett volna,

s nyilván a 148. oldalon látható elmosódó vonat képe sem véletlenül került épp a mellé a szöveghegy mellé, amikor Ervin és Grönewald úr vonatútajáról olvashatunk, alighanem mégiscsak önálló műalkotásoknak kell tekintenünk Szőcs Petra fotográfiáit.

Új Forrás 2016/6 – Szénási Zoltán: Seholy, semmikor vagy bárhol, bármikor?
Schein Gábor: Svéd

Ughy Szabina második verseskötete lassan érlett, gondosan átszűrt anyag. A *Séták peremvidéken* sokban hasonlít a költőnő első kötetéhez, a *Külső protézis*hez. A személyes élményanyag bevallottan ott munkál a második könyv

68 Murzsa Tímea

„HELYETTÜK IMÁDNI MINDENT, AMI VÉGTELEN”

Ughy Szabina:

Séták peremvidéken

A *Séták peremvidéken* lírai énje ugyanis szemlél, és eközben a szó szoros értelmében teret hódít. Egyrészt befogja a horizontot: ebben az esetben a látás, a szem dominál, másrészt bejárja a tájat: itt a tapintás az érzékelés útja. A két tevékenység legtermékenyebb formája a séta: lépésekkel jelölni ki a saját határokat. Egyre nagyobb köröket tenni, egyre többet kérni a végtelenből. Kérni, és nem elvenni – a viszony ugyanis alázatos. A tenger pedig ad: elmossa a homokba mélyedt lábak nyomát, az egyén eltűnik, határtalan lesz: „Leírni, rögzíteni próbáltam a látványt, / vonzása nem csökkent, / a végtelenségig hagyta kérdezni magát.” Ez a fajta attitűd a kötet három ciklusa közül leginkább az elsőre, a *Határsértőkre* jellemző. Talán kicsit szokatlannak tűnhet kiemelni a címadást, azonban Ughy esetében ez az egyik példája annak, hogy mennyire átgondolt és jól szerkesztett kötetéről van szó. Minden tekintetben intelligens költészettel van dolgunk, amely részben az objektív líra távolságtartását viszi tovább, annak ellenére, hogy önéletrajzi jellegű. A egyén határmentesítése egybemosódik a *másik* megismerhetővé tételével, „belakásával”, a *Határsértők* ciklus ugyanis főként szerelmi tematikájú versekkel dolgozik.

Passzív attitűd jellemzi tehát a lírai ént, melynek a tétje nem a befogadás, hanem maga a feloldódás. Elsősorban a tájban, a tengerben, a másikban, tágabb értelemben pedig a végtelenben. A tenger mint toposz mintha egyszerre lenne a vágyakozás tárgya, de a világértés metaforája is, minden szinten. A lírai én – aki egyébként meglepően egységes alakként rajzolódik ki az alkotások mögött, részben valószínűleg a referenciális olvasat miatt – likvid. Ő maga is mintha tenger lenne: „[e]gyikük bőre tenger tükre legyen, / s a másiké kisimult szél parttalan szövete”, de vele együtt a *másik* is:

mögött is, hiszen a szerző egy évig ösztöndíjas volt Szicíliában. Azonban a *Külső protézis*ben felviláglantott idegenség, a tér belakásának részben igénye, részben kényszere a *Séták peremvidéken*ben tovább fokozódik.

A kötet címadása is ezt vetíti előre: a peremlét és a szemlélődés egyszerre van jelen benne.

„[k]ezedben zavaros víz az arca, / zúg a fülben az alámerülés izgalma”, csak-
úgy, mint a közös életük: „[l]assan megszokjuk a hullámszás fehérzaját”.

A második ciklusnak, az *Új hazáknak* ezzel szemben az egyik fő mozgatórugója a megtalált hely toposza, egy kvázi-Eldorádó: „A helyiek nyelvében nincs jelen, / jövő, se múlt idő, csak a régmúlt.” A helyke-
resés itt nem a másikkal kapcsolódik össze, hanem a tényleges tájjal. 69
A lírai én tanulja a távolságot. Ebben a részben olvashatók a kötet talán leg-
erősebb sorai: „Végül feladom, a látás megfeszülése fáj, / csak emlékként
érthetem majd meg, / mit jelent egy tengertelen ország szülőttének / a vég-
telen.” A ciklus mintha azt sugallná, hogy a távolság megképzése nem
csak térbeli, hanem szükségszerűen időbeli is. Ez a fajta idegenné
tétel az *Új hazák* tétje: egy olyan pozíció megtalálása, ahonnan min-
den látszik, de ezzel együtt tudatában vagyunk, hogy a minden vég-
telen – mintha Borges *Az Alef* című elbeszélésének a tézise köszönne
vissza. A metafora egyszerre hordoz magában egy istenfélő és egy is-
teni pozíciót: „Látni a nem látásban, / hallani a nem hallásban, / Tudni
a nem tudásban. / Követni útján a folyót.” Persze, a tenger toposzának
ezen konnotációját ismerjük.

Lengyel Imre Zsolt a *Külső protézis*ről szóló kritikájában úgy vé-
lekedett, a kötet „elveheti azok kedvét, akik az irodalomtól inkább az
ismeretlen felfedezését várnák, mint a már alaposan belakott terüle-
ten végzett sétákat”.¹ Az olvasó fejében megfordulhatnak hasonló
gondolatok a *Séták peremvidék*en kapcsolatban is, azonban a harm-
adik ciklus meglepetéseket tartogat, ebből a szempontból is.
Az utolsó, *Háló* című egység ugyanis mintha az előző kettő tagadása
lenne. Tagadása a távolságnak, a „túlak”, a feloldódás látszólagos
otthonosságának. Ez a ciklus termékenyen jeleníti meg a feszültséget,
amelyet a határ – elsősorban egy beteg test határának – érzete jelent.
Itt ismét előkerül a költő első kötetében tematizált betegség: a sugárkeze-
lések, a járásképtelenség. Megszűnik a mozgás, a séta, ami az erőt adja a lírai
énnek, az érzést, hogy el lehet veszteni a határokat, vagy legalábbis, a vég-
sőkig ki lehet tágítani azokat. Megjelenik a biztonság, a maradandóság igé-
nye: „mindenkinek kell, / legyen egy szobra [...] mindenkinek kell, / hogy
legyen még / legalább egy / kikezdhetsen élete / másvalahol, / amely a
teljességhez áll modellt / az idők kezdete óta.” A háló egyszerre idézi fel in-
tertextusként Pilinszky János *Halak a hálóban* című versét, és ezzel (is) össze-
függésben a bibliai hal- és hálómétaforát. Ugyancsak sokat citált metafora
ez, mondhatnánk, hasonlóan a tengerhez. De sokféle kontextusa – Jézus jel-
képe a hal; de a cethal gyomrára is gondolhatunk, amely egyszerre börtön,
körülhatároltság, bezártság, de bizonyos szempontból menekülés is a halál
elől – jótékony feszültséget teremt a kötet korábbi, állóvíz-szerű ciklusaihoz

képest. A metafora a bibliai narratívától eltávolodva is tud új síkokat adni a szövegeknek: a háló megtartja a légtornászt, aki leesik: „hallgatásod megtart: zuhanó artistát a háló.” Viszont a határtalanság érzését felülírja a tudat, hogy mindig lesz egy megtartó erő, így a teljes feloldódás szükség-
70 szerűen lehetetlen. Az eddig aláztatásnak tűnő én mintha hirtelen a víz jelképétől eljutna a tűzig, a mozgástól a mozdulatlanságig: „Talán mozdulnunk sem kéne. / Csak egy helyben ülve, / égő jelenlétként / felszállni az égig.”

Egy másik visszatérő motívum is megjelenik azonban: a galamb motívuma. A tengeren hánykolódó Noénak a galamb viszi el az új világ ígését. A *Séták peremvidéken Háló* ciklusának galambja leszáll inni a sínek közé, majd megdermed, mikor jön a szerelvény. Bekerül egy mesterséges térbe, a föld alá, minden bezártság legzártabbikába. Szép és sokrétű metafora, amely gyönyörűen szemlélteti a visszazökkenést a tenger nélküli országba, ahol a végtelen nem a víz kékjét jelenti, hanem a metróalagút feketéjét.

Ughy Szabina kötetének fontos pontja ez a ciklus. Ellenpontozza azt a derűs, magabiztosnak tűnő nyugalmat, amely az első két ciklus sajátja. A *Séták peremvidéken* egyszerre mutatja meg az istenkeresés aláztatát és dühét, a határtalanság szabadságát és kényszerességét. A kötetet Szabó Zsófi illusztrálta, akivel a szerző a *Kis Hungarikumhatározókon* is együtt dolgozik. Az illusztrátor mintha egy séta nyomának vonalait húzta volna meg, amelyek egyszerre idézik a tenger mozgását, a homokból épített, majd elmosott szirteket. A sétákat a peremvidéken. (*Orpheusz Kiadó, Bp. 2015*)

¹ LENGYEL Imre Zsolt, *A kényszer, hogy valami*, Szhkolion 2012/tavaszi, 46.

A bankautomatánál hosszú sor fogadta.

Vajon ők mind hálapénzt akarnak levenni, futott át agyán a kérdés, mikor kelletlenül beállt az utolsó ember mögé. Ha a többiek paraszolenciáért álltak is sorba, akkor nem sok orvos kapott aznap pénzt, mivel a bankautomata meghibásodott.

Ughy Szabina 71

A GRÁNÁTALMA ÍZE

Részlet

Már tegnap be kellett volna mennem a bankba. Ha pénz nélkül megyek fel, anyám szégyenében talán le is mondja a műtétet. Vagy mondjam azt neki, hogy már odaadtam? Még van negyedóráám, talán a Déliben vagy az Alkotás utcában találok egy bankot, gondolta magában, miközben rohant lefelé a Ráth György utcán, hogy megelőzze a többieket.

Izzadtan ért vissza a kórházba zsebében a pénzzel. A kötött sál bojtjai szúrták a nyakát, haja rátapadt fejére, teste viszketett. A műtét időpontját csak tíz órára írták ki, de Barbarát már magához hívta fél nyolcra az anyja, hogy a pénzügyeket időben elintézhessék. A lánynak még mindig volt tíz perce a megbeszélrt időpontig. Leadta kabátját a megőrzőben, és még mielőtt felment volna az osztályra, hosszan gyakorolta a földszinti mosdóban a biztató tekintetét: a száját szűk mosolyba szorítani, ezzel párhuzamosan mélyet pislantani, és amikor összezáródik a szem, kissé bólintani. Már vagy ötödszörre ismételte el a mozdulatsort, amikor rányitott a takarítónő, aki telefonján zenét hallgatott. Észre sem vette, vagy csak úgy tett, mintha nem akarná észrevenni, hogy Barbara a csapra támaszkodva bámulja magát a tükörben.

A közös WC-papír ott van, mondta a zene miatt egy kicsit hangosabban, és az ajtó melletti adagolóra mutatott, de nem nézett fel a lányra. A padlót bámulta, mintha gyönyörködtetné, hogy a széles felmosófejjel nedves sávokat húz a padlóra.

A folyosón már ott ültek a betegek, többségük kontrollra jött. Néhányan azokban az órákban tudták meg a szövegtanuk eredményét. Halkan beszélgettek, mintha titkokat súgtak volna egymásnak. Barbara sosem tudta eldönteni, hogy vajon tapintatból, vagy inkább az orvostól való félelem miatt viselkednek így. Elvégre ugyanúgy hallatszott minden, amit mondtak, csak éles, sziszegő hangon. Ráadásul a sottogás erotikája sehogy nem illett oda.

Egy alig pár hónapos csecsemő sírt fel a várakozók között. Anyja ölébe vette, hogy megszoftassa. Barbara csak egy pillanatra nézett oda, és meglátta a nagy, barna mellbimbót, ahogy a kicsi utána kapott. A folyosón járkálók ügyet sem vetettek rá. Azzal a közmegegyezészerű szemérmességgel kerültek tekintetükkel a nőt, ahogy egy intim dolgot eltávolítunk magunktól. Barbara vonzódott ezekhez a határhelyzetekhez, amikor a szó vagy a test megteremtette a maga terét és viselkedését. Például amikor egy pillanat alatt közel engedjük magunkhoz a másikat a tegezés felajánlásával, vagy amikor egy orvos előtt szó nélkül meztelenre vetkőzünk. Van, hogy a szó, van, hogy a test teremti meg a maga terét, mint ahogy most ez a szoptató nő is.

Barbara gyermekkorában, az elsősírdozás előtt, kötelességből sűrűn járt templomba. Minden mise alkalmával a legjobban az áldozást várta. Enyhe remegés futott át rajta, mikor a nyelvére helyezte a pap az ostyát és azt mondta: Krisztus teste. Nyálát hosszasan habosította, hogy minél lágyabban oldhassa fel magában Krisztust, és olyan ájtatosan viselkedett ezt követően, mintha Isten a saját szemén keresztül figyelte volna minden mozdulatát.

A tér vagy a szándék határozza meg, hogyan viszonyulunk a másikkal és önmagunkhoz. Ezeknek az új viszonyoknak a megidézése miatt utazunk több ezer kilométert, ismerkedünk, tanulunk meg új nyelveket. Hogy valami átbillenjen, és valami új élet kezdődhessen végre el, mert ugyanazt az életet élni túl kevés.

Ahogy bekopogott az aneszteziológus orvos szobájába, hogy odaadja neki a pénzt, érezte, olyan szokás sorába áll be, aminél kevés elkeserítőbb van. Hálát adni pénzzel. Hogy ne érezze ilyen abszurdnak az egészet, napokkal korábban rábeszélte anyját, hogy legalább a műtét előtt adják oda a pénzt az anesztes orvosnak, ha már az elmúlt hónapokban a bonbonokkal, kávékkal a nővérek kedvességét el is nyerték, a főorvosnak pedig minden egyes kontroll alkalmával dugdosták az ötezezeket. Kabátja zsebében volt a boríték, egy-egy érintéssel újra és újra ellenőrizte, hogy ott van-e még, de nem merte zsebre tenni a kezét. Félt, hogy az izzadtságtól benedvesítené, és így kevésbé lenne elegáns. Nem reagált senki a kopogtatásra, ezért újra kopogtatott. Ekkor tűnt csak fel az orra előtt lévő nyomtatott figyelmeztetés:

Kérjük, ne zavarják kopogtatással a rendelés menetét!

A többiek úgy néztek rá a folyosón, mintha legalább egy fél óvodás csoportot mérszárolt volna le láncfűrészszel. Azon gondolkodott, hogy vajon súgja-e oda

nekik, hogy csak egy pillanat az egész, esetleg hazudja azt, hogy receptért jött, de inkább hagyta az egészszet a fenébe.

Ezeknek a pestieknek mindent szabad, mondta a felesége felé fordulva az egyik férj, bár a hanglejtéséből érezni lehetett, ez sokkal inkább az egész folyosó közönségének szólt, és legfőképp persze Barbarának, mint a feleségnek.

73

Kis idő múlva egy dühös titkárnő jött ki.

Nem tudja, hogy itt mindenki időpontra vár?! A doktor úr majd csak tiztől rendel.

Tudom, persze, hogy tudom, és elnézést kérek, csak ezt a borítékot szeretném, ha odaadnák Kovács doktornőnek, mielőtt lemegy a műtőbe.

Ő ma nincs bent. Itt mindenki Vági doktor úrhoz jött. A doktornő már lent van a műtőben, és ilyenkor, egész nap lent is lesz, mivel ma operációs napja van. De adja ide, majd én odaadom neki, ha visszajött.

Csak arra kérem, hogy írja rá, hogy Kalász Évától kapta, köszönettel, de ezt talán már nem is hallotta a titkárnő a gyorsan becsapódott, ki-párnázott ajtó mögül.

Mikor felért az osztályra, a nővérek épp egy hatalmas zsúrkocsin tolták be a reggelit. A kedvenc nővére, a mosolygós, szoláriumbarna, molett nővér az egyik műtősfő poénján nevetett, azzal az ízes nevetéssel, amellyel csak egy kövér ember tud nevetni. Egy éjszaka, amikor anyja mellett maradt a kezelés után, hallotta, hogy a nővért a háta mögött csak Bébinek hívják a többiek, mondván, még az anyjával él, aki mindig csomagol neki tiz-órait. Bébi biztató mosollyal köszöntötte a lányt, akin enyhe irigység futott át a mosoly profizmusától. Nagyot sóhajtott, és belépett a kórterembe. Anyja meleg pizsamája gyűrötten hevert az ágyon.

Biztosan korábban jöttek érte, gondolta, de nem akarta felkelteni a szobatársát, aki jólesően horkolt a sarokban. Kiment a folyosóra.

Nővér, Kalász Évát a hetesből, már letolták a műtőbe?

Nem, még nem. Épp most szúrják a nővérszobában, mert eldurant a vénája.

Barbara odaállt a nővérszoba elé. Nem mert bekopogni. Hallotta, ahogy anyja kedélyesen és könnyedén cseveg a nővérrel az időjárásról, és arról, hogy melyikük mit szokott főzni karácsonyra.

74 Hát itt vagy végre, mosolygott rá anyja, mikor szembetalálkoztak az ajtóban. Sietve ment vissza a szobájába, a kórházi, a hátul összekötős köpenyből fehér fenéke ki-kikandikált. Ezt valószínűleg ő is érezte, ezért apróbbakat lépett, és kezével hátra nyúlt, hogy összefogja magán a köpenyt.

Odaadtam a pénzt a doktornőnek, mondta Barbara, mikor becsukták maguk mögött az ajtót. Megígérte, hogy minden rendben lesz.

Éva leült az ágyra. Hosszú másodpercekig csak nézett maga elé a semmibe. A szobatársa békésen hortyogott.

Vigyél el innen, szólalt meg hirtelen.

Hogy?

Azt mondtam, vigyél el engem innen, mondta most már jóval hangosabban Éva. Ha most megszöknénk, minden maradhatna a régiben. Annyi alternatív kezelés van, annyi mit tudom én... eladjuk a házunkat, és kimegyünk Brazíliába, olvastam, hogy van ott egy klinika, ahol mindenféle gyógyszerek nélkül, speciális diétán tartják a betegeket, és a földnek olyan kisugárzása van, hogy mindenki meggyógyul. Vagy csak menjünk haza. Metrón akarok ülni, meg otthon főzni, várni téged, hogy megjössz végre. Beleőrülök a tudatba, hogy vannak emberek, akik most is buszon ülnek és mennek a dolgukra, vagy kimossák a zaccot a kotyogósból. Érted. Vigyél el innen, vigyél el, nem akarom, hogy letoljanak a műtőbe, és úgy ébredjek fel, hogy a mellem... helyén... Nem, én így nem akarok élni. Menjünk inkább haza, hadd haljak meg szépen csöndben és lassan, sok fájdalomcsillapítóval.

Barbara nézte, ahogy anyja a kezét szorítja. Nem tudott mit mondani, elvégre ő is legszívesebben elmenekült volna. Nincs jó megoldás, ebből a helyzetből nem lehet győztesen kijönni. A visszafordíthatatlantól való menekülés vágya, a kérés képtelensége mégis csábította. Hogy enyhítse a helyzet drámaiságát, fejben lejátszotta, ahogy odaadja anyjának saját ruháját, aki a kabát kapucniját mélyen szemébe húzva szép lassan kísétál a kórházból, mélyet szív a hideg levegőből, felül a metróra, és meg sem áll hazáig, ahol kihúzza magából a branült, forró zuhanyt vesz, és fejére húzva a takarót mély álomba merül, amelyből egészségesen és kipihenten ébred. Addigra már Barbara is

otthon lesz, és miközben kávéfőz, hangosan összevetnek a közös csínytevéseken.

Mielőtt Barbara bármit is mondhatott volna, kicsapódott az ajtó, és ugyanaz a műtősfőnök, aki még az előbb sikamlós vicceket mesélt Bébi-kének, betolta a hordágyat.

75

Asszonyom, ön rendelte ezt a csodálatos cadillacket?

Ez az egyetlen megoldás, mondta Barbara. Erősnek kell lenned, és megpróbálta elsütni a sokat gyakorolt biztató mosolyát, de miután bólintott, nem tudott többé anyjára nézni. Szeme sarkából látta, ahogy anyja levetette magáról hálóingét, felfeküdt az ágyra, eligazította magán a ráterített zöld lepedőt, közben egyfolytában őt nézte.

Új Forrás 2016/6 – Ughy Szabina: A gránátalma tize
Részlet

Áfra János 2012-es, *Glaukóma* című debütáló verseskötetével nagy sikert aratott, ezt mutatják a szerző által elnyert rangos szakmai díjak és a túlnyomórészt elismerő kritikai visszhang egyaránt. Egy ennyire markáns

76 Tinkó Máté

„A KÜLÖNÁLLÁS VÉGSŐ HATÁRAI”

Áfra János: *Két akarat*

könyv megjelentetése után akarva-akaratlanul felvetődik a kérdés: merre, hogyan tovább? Milyen poétikai irányt követve és beszédmódot választva van lehetőség újat mondani, illetőleg kezdeni valamit azzal az

egyéni hanggal, amely az első munka során kibontakozott?

Ha a személyesség felől közelítjük meg e kérdést, könnyen elkülöníthető a két kötet arculata egymástól: míg a *Glaukóma* az orvosi szaknyelv felhasználásával egyfajta objektív lencsén keresztül szemlélt, jórészt kórházi térben mozgó leírások, megfigyelések saját szubjektumait a látványban mozgató és benne fel is oldó gyűjteménye volt, addig a *Két akarat* transzparens módon kezeli megszólító és megszólított pozícióját. Kitapintható, hogy a versek erőterében egy szerelmi reláció tagjai és azoknak a külső világ iránt tanúsított attitűdje, ezek egymásba fonódásai és elkülönülései állnak. Függetlenül attól, hogy a jelen nem levő Másik számos alkalommal megváltoztatja alakját, pozíciója abban az értelemben rögzült, hogy létezésének lehetősége folyton a szerelmi diskurzus részeként képződik meg.

Hogy a téma felülírja a formát – ezáltal a szerző formakísérletező korszakáról is vall –, nem meglepő, sőt a diskurzus mindenhatóságára mutat rá: mi az, ami még bárhogyan is, de elmondható, felmondható, újramondható a költészet egyik legközkedveltebb toposzáról? Erről az igényről vall a kötet mottója: „Így lehet elmondani, könnyen / felejthető mondatokban, csak így / hagyhatunk el belőlünk mindent.” A feldolgozás célja egyértelmű: az emlékebe idézés útján szerzett emlékezetvesztés tapasztalata. A gyászmunka – amely egyébként a kötet egyik rövidversének is a címe lett – az alanyiságot is ki kell hogy kezdje, újra kell hogy konstruálja, ennek folytán pedig a költészet terápiás jellegére mutat rá.

Vajon játék-e csupán ez a szavakkal, mondatokkal, vagy a „belőlünk-mindent-elhagyást” szó szerint kell értenünk? Valószínűleg jót tesz a kötet interpretációjának, ha mégoly radikálisan is közelítünk hozzá, és a legtöbb poétikai gesztusra határátlépési kísérletek próbaköveként tekintünk. Hogyan férkőzhetünk a Másikhoz nem csupán közel, de azzal a felfokozott, jórészt idealista vággyal, hogy a két pozíció hézagtalannul, tökéletesen illeszkedjen egymáshoz? Ha ennek rendeljük alá a valóság észlelhetőségét, akkor jóformán

az összes észlelet áthelyezhető, kisajátítható a beszélő utólagos percepciója révén. Jóllehet, e nézőpont végtelenül zsarnoki, hiszen megszünteti a reprezentált Másik mozgásterének lehetőségét. Kissé hevenyészett hasonlattal a *Semmiért egészen* Szabó Lőrinc-i retorikáját megszüntetve őrizi meg a versbeszélő, amikor a családi múlttól kezdve a jövő felvázolásáig kvázi minden emlékezetteret szubjektivizál. „Ott voltam, mielőtt megszületté”. Nem mentheti meg e zsarnoki pozíciót a kölcsönösség látszata sem, már a kötetcím is erre – az alázatot nem ismerő – viszonyulásra mutat.

77

A lírai beszélő ugyanakkor sikeresen felfüggesztheti vagy megkerülheti e dilemmát, ilyenkor a látvány uralkodik el a szövegtéren, illetőleg a látványba oldódik bele a jelen nem lévő megszólított. „Vonatablakon át nézem a tájat, téged: / tőlem szinte egyformán különültök el, / bizonytalan, hol kezdődik a természet, s hajadat igazító kezed hol ér véget.”

Áfra versei gyakran szépek, de ez a gyakoriság nem menti fel a beszélőt a kisajátító pozíció igaztalan volta alól: riasztó az a kegyetlenség, amely időről időre megnyilvánul. Talán éppen abban a konstellációban a legfélelmetesebb – egyben a leghatásosabb is – ez a fajta hatásmechanizmus, ahol a részrehajló, a Másikat kvázi zsaroló önperspektíva a leírás mesternarratívájával találkozik. „Nem tudod letagadni többé, hogy volt hozzám közöd, / mert közeidet betöltötték kezeim és közeimet betöltöd / lábaiddal. Összeadjuk az ölelésben mindazt, amink van, / aztán az illatfelhő fejünknel oldalra dőlt cseppformát ölt, / benne a biztató jellel, mint képregény végi figurák fölött, / és innentől már csak egymást éljük és féljük a szóban.” Nem vitatom, hogy ennek a dacnak van egy különös, érzékelhető és átérezhető esztétikája, ugyanakkor a transzgresszív gesztust, az önmagam másiban történő feloldását a közelítés szándékával együtt is hátráltatja. Ám bizonyosan épp annyira rosszul cselekszik az az olvasó is, aki ebben a kudarcban nem veszi észre a sikerültséget is, hiszen ezek a szövegek éppen a dekonstruálás által konstruálnak: egy már lebomlott szerelmi állapotot pásztáznak végig újra. Ezáltal hitelességük partikuláris részét a felfokozott érzelmi állapotok tükröztetése adja. „Már túl késő, hogy leállítsam ostromom, mert igenis hinned kell minket, ha másképp akarsz, / másként kell akarnod, ha még hinni szeretnél bennünk, / de viszályaink zavarából végül nem találunk kijáratot, / pedig senki sem hibás, mondjuk, és arcunk elsötétül.” Nem véletlen, hogy a beszélő a megszólított legelemibb vezérlőelvét, a fókuszpontban lévő akaratot támadja meg. De nem jut el a Másikhoz, mert amit viszont ő akar, azt csak oktrojált formában tudja a diskurzus részévé tenni. Különös, lépésről lépésre haladó, fojtogató princípium avagy logika valósul meg e gondolatfutamokban, a történetekben bennfoglalt/érintett lírai én

Új Forrás 2016/6 – Trinkó Máté: „A külföldiállítás végső határai”
Áfra János: *Két akarat*

világkonstruáló pozíciója révén. „Idegenek többé úgysem lehetünk, a barátoddá viszont / mégis hogyan válhatnék, amíg szeretjük egymást, így, / ahogy szeretjük, amíg vonzzuk egymást, így, ahogy / vonzzuk, amíg érezzük egymást, úgy, ahogy érezzük? / Próbáltad már? Ne akard tudni, hová vezetne ez. / Azért nem voltál még ilyen helyzetben, mert nincs / ilyen helyzet.”

78 Félreértés ne essék, ez a szerelmi líra egy pillanatig sem állítja magáról, hogy a *jó* morális minőségével akar rendelkezni. El akarja dolgozni a felületet, a lehető legnagyobb precizitással, és ennek a precizitásnak a látvány transzparenciájában az érzelmek transzparenciáját is képviselnie kell. A felületen eldolgozott szubjektum maga is sérül. „Ha elrontod nélkülüem, aki voltál, / valakinek majd meg kell védenie / attól, aki mindig meg akart védeni.”

Bár a lírai hang keménysége nem oldódik fel a kötet második felében sem, ridegsége olykor finom szövetbe ágyazódik, mihelyt a szóképek és alakzatok a visszafordíthatatlanság keserű tapasztalatában és az óvatos kérvény vagy a remény intonáltságában konstruálódnak meg. „Csak ez hallatszik, a kocsik fémes zaja, egy ismeretlen / szaggatott ordítózása, a párzó macskák élvezeg sikolya. / Bárcsak látnád, bennük tényleg van valami mindenben / kívülálló, mindent felejtő, öntudatlan boldogság, ami megzavarhatatlan, s amihez együtt / már nem érkezhünk el.”

Szerencsés módon kerüli el Áfra, hogy a mára már kissé túlerőltetettnek ható testpoétikai beszédmódba – amelynek a *Glaukóma* meglátásom szerint eklatáns példája volt – akarja második kötetét skatulyázni. Bár testekről beszél, ezek a testek részleteik aprólékosságával vagy pedig a látvány rögzíthetlenségével vannak jelen, egyfajta oszcilláló mozgást végeznek, így közelítve a kötet verseinek optikáját az álombeli perspektíva kontúrnelkülisége, szubtilis mivolta felé. A képzőművészeti inspirációk alapján készült szövegek ezt az észleléstechnikát támasztják alá, és a kötet végén már az önmagukban született versek is. „Üvegen néznéd önmagad mostani képét, / ám az kiműlik, mielőtt szemedbe visszatálna.” Ezzel az idézettel egyúttal arra is utalnék, hogy a *Két akarat* nyomán a szerző igyekszik viszonyt kialakítani saját első kötetével is, amely húsbavágó kontexusát a pusztulás testi aspektusai felől teremtette meg. A második kötet éppen akkora mértékben beszél erről a pusztulásról, olykor kíméletlenül, dacosan. Kudarcát, a megszólított megszólíthatatlanságának képtelenségét, ennek összes érzelmi és intellektuális felfokozottságával együtt a szerző saját szavaival a „különállás végső határainak” nevezhetjük. Hogy a felszámolásnak releváns módja-e, amelyet a *Két akarat* mottója is felvet, az teljes mértékben az olvasóra van bízva. Talán jól járunk el, ha ezt a kötetet – eredeti szándéka ellenére vagy sem – olykor rezignáltan, olykor gyűlölvé szeretjük. (*Kalligram, Pozsony, 2015*)

Új Forrás 2016/6 – Tinkó Máté: „A külföldi
végső határai” – Áfra János: *Két akarat*

NEM TŐLE,
NEM HOZZÁ,
HANEM BENNE

Nem a templomokban, sem a temetőben,
hanem az ébredés óráiban, az elmenetelben,
földet túrva és mákot törve a forró ég alatt,
ahol elfáradsz és hátrahagyod a gondolatokat,
megnyugszol, a napfénnel csendesedsz,
majd indulsz a távoliból a megszokotthoz,
régi utakon az otthon védettségébe,
benézel kutyaólba és kamrák mélyére,
szemet hunysz bezáródott ajtók mögött,
fejet hajtasz az égő tűznél egy képnek,
vadul fűrészelisz húst és kemény csontokat,
mosol és főzöl, rágsz és nyelsz, öltözöl,
nyugodtabbra veszed az esti sétát,
sorvégre rendeződsz külön kérés nélkül,
figyeled, hogyan rugózik a láb, ingázik a kéz,
zajba és tömegbe oldódsz a színpad előtt,
betérsz egy fesztivál mobilvécéjébe,
füstsűrűn át könnyörögsz a megpihenésért,
aztán sátrat állítasz éjszakára, álmodban
átrágod magad a csatornák mocskán,
elsüllyedsz, nyeldekelsz, rád tör a pánik,
de a vezeték végén a szabadba esve
fellélegzel, továbblendülsz az emberekhez,
a megismerés perceibe, mondatok
és érintések közé, majd újra egyedül
maradsz a szüntelen várakozással,
pedig mindeneddel része vagy annak,
aminek napra nap nyomába eredsz.

„Az ekstázis az ember legnagyobb zenei lehetősége. Rajta túl már nem létezik semmi.”

(E. Cioran)

„...amit gondolok, azt az idő fényében gondolom, és az ideiglenes. Az angyali felismerés fénye azonban időfeletti és örök. Az angyali megismerés ideje az örök pillanat. Vedd el az időből a pillanatot és mindenekben jelen vagy, és tiéd az idők teljessége.”

(Eckhart mester)

Szegedi-Szabó Béla 81

ANTWERPENI NAPLÓ

Laus Polyphoniae

Fesztivál 2015

I.

Több mint húsz esztendeje a Laus Polyphoniae egy sokszólamú állandóság rohanó életünk változó ritmusában, és 2015-ben is egy ambiciózus programmal ajándékozott meg bennünket.

Petrus Alamire (Pierre Alamire, Petrus Imhoff, születési nevén valószínűleg Peter van den Hove) a 2015-ben megrendezett Laus Polyphoniae Fesztivál központi figurája 1470 körül született, mérnök, utazó, reneszánszkori ügynök, kereskedő, kottamásoló, zeneszerző és hangszerész volt. A 16. századi franko-flamand zeneszerzők egy része (Pierre de la Rue, Johann Ockeghem, Josquin des Prez, Adrian Willaert, Jean Mouton stb.) neki köszönhetik műveik fennmaradását, illetve exkluzív kiadását. Petrus Alamire gyönyörűen illusztrált másolatokat készített és őrzött.

Peter Imhoff, vagyis Petrus Alamire, egy ismert kereskedőcsalád sarjaként, zenészként és kottamásolóként nevelkedett. Németalföldre utazott rokon kereskedőkkel, ahol pompás zenei kéziratosokat készített, többek között V. Károly német-római császár számára is. Műveit az utókor a legszebben díszített kéziratosként tartja számon. Művészettörténeti jelentőségük mellett kivételesen értékesek a zenetörténet számára is, mivel egyedülálló áttekintést nyújtanak a németalföldi és a franko-flamand zenei alkotásokról mind az egyházi, mind a profán zene világából, mintegy három zeneszerzői generációt ölelve fel.

A Laus Polyphoniae 2015-ben több mint száz zenei produkcióval keltette életre Petrus Alamire világát a város különböző történelmi helyszínein. Világpremiereket hallhattunk mesterművekből, melyek évszázadokig csak porosodtak. Tizenkét napig sétálhattunk és válogathattunk délutáni 82 és esti, illetve éjszakai koncertek, workshopok, felolvasások között. Az Alamire-kéziratok gyönyörű képeit és hangjegyeit is bárki megcsodálhatta egy kiállítás keretében.

Az Aequalis énekegyüttes az antwerpeni Miasszonyunk-katedrális csodálatos helyszínén idézte meg a Mecheleni Kóruskönyvet, e kivételes és nagyszerű kéziratot, amely többek között Matthaëus Pipelare és Pierre de la Rue miséit is tartalmazza, s amely egyúttal a *Petrus Alamire, Polifónia képekben* című kiállítás témájául szolgált. Vezetőjük, Marco Mencoboni segítségével az énekesek áttanulmányozták de la Rue *Missa Pascale*-jét. De la Rue miséi széles körben ismertek voltak már saját korukban is – Petrucci nyomtatott könyve, az 1503-ban megjelent *Misse Petri de la Rue* rámutat jelentőségükre. Ma több mint harminc misét tulajdonítanak de la Rue-nek. A *Missa Pascale* megtalálható hat Alamire-kézirat gyűjteményben is, de a Mecheleni Kóruskönyv mellett még két brüsszeli, két jénai és egy vatikáni is tartalmazza. A mű a húsvétvasárnapi szentmise „kíséretére” készült. A mise alapjául szolgáló hat különböző gregorián dallamot, cantus firmus-t de la Rue a húsvétvasárnapi szertartás reggeli énekeiből, dicséreteiből és esti imáiból merítette. A mise öt szólamra íródott, azonban de la Rue ügyesen kihagy különböző részeket. Vagyis a hosszú, ötszólamú szakaszok ritkák: a zeneszerző sokszor inkább a kétszólamú bicinákat részesíti előnyben. De la Rue kedveli az ellentéteket, és gyakran váltogat a magas és mély hangok között. Ritka alkalom volt, hogy egy időben láthattuk az eredeti Mecheleni Kóruskönyvet, hallhattuk a zenéjét, és nem is akárhol, hanem a felújított gótikus katedrálisban.

Peter Phillips, a Tallis Scholars művészeti karnagya, a Petrus Alamire-féle repertoár fekete hatyuját választotta főműsorul: Robert Fayrfax *Missa O bone Jesu* című miséjét. Ezt az egyedülálló, öt hangra komponált misét a jénai kóruskönyv őrzi. Ez az egyetlen az Alamire-gyűjtemények közül, amelyben angol zeneszerző munkája is szerepel. Az angol komponisták művei kevésbé voltak ismertek, ritkán szerepeltek repertoáron a franko-flamand térségben. Robert Fayrfax VIII. Henrik angol király udvari komponistája volt, de leginkább hat misciklusáról vált ismertté. A *Missa O bone Jesu* meditatív karakterű alkotás, amely látványosan kiemeli a szöveget, előtérbe helyezi annak tisztaságát, így a formai elemek egyensúlyát hozza létre. Ez a törekvés eltért a többi angol zeneszerzőkétől. Peter Phillips Fayrfax nagyívű alkotása mellé Jean Mouton a *Nesciens matert* és a *Misse Dictes moy Sanctus*- és *Agnus Dei* tételét választotta.

A Tallis Scholars karnagya szerint Jean Mouton az a szerző, akinek komplexitása sokkal több figyelmet érdemelne: ő volt az, aki kiválóan egyesítette a matematikai struktúrát a szöveg transzparensségével. Mouton rövid dallamvonalai tipikusan franciák. A *Missa Dictes moy* mise alapjául Loyset Compère azonos című chansonja szolgált. A *Nesciens mater* motetta is tartalmaz szokatlan fordulatot: a komponista dialógust hoz létre a kórus két része között. Így a zeneszerzői technika eredményeképpen különleges, mennyei hangzásoké, tűzijátékszerű polifónia jön létre.

83

A Stile Antico angol énekegyüttes érzékletes kifejezőereje, utánozhatatlanul kristálytisza hangzása, finom érzékenysége a legapróbb árnyalatokra, kontrasztokban gazdag programja a St. Pauluskerkben kivételes, varázslatos magasságokba „emelte” az estet. A koncertműsorban a Habsburg királyi udvar zeneszerzői szerepeltek, akiknek műveit szintén a Petrus Alamire-féle másolatok őrzik. Többek között Heinrich Isaac, aki 1497-től egészen 1517-ig, haláláig a bécsi udvar népszerű komponistájaként dolgozott. Ekkor írta *Virgo prudentissima* című grandiózus motettáját.

Új Forrás 2016/6 – Szegedi-Szabó Béla: Antwerpeni napló
Laus Polyphoniae Fesztivál 2015

Pierre de la Rue *Absalon fili mi* című kórusműve egy halott uralkodó búcsúztatására íródott, valószínűleg 1506-ban. Ez az érzelemgazdag darab jellegzetes példája az akkori kor gyászénekeinek, amelyek igen nagy népszerűségnek örvendtek. A *Dulces exuviae* c. Josquin- és Mouton-mű főmotívuma úgyszintén a fájdalmas búcsú: ezen darabok szövegében az Aeneas által elhagyott, örök magányra ítélt Didó búcsúzik az élettől. Ezután Nicholas Gombert zseniális *Magnificat primi tonija* következett, majd *Mille Regretz* című darabja, ami V. Károly egyik kedvence volt, s amelyet gyakran neveztek így: „La canción del emperador” („az uralkodó dala”). Szükséges megemlítenem még a Stile Antico előadásában elhangzó Crecquillon-művet, az *Andreas Christi Fabulus*-t és Clemens non Papa *Carole Magnus*-át is.

Az antwerpeni Laus Polyphoniae egy eltűnt világ zenéjét és szellemét igyekszik életre kelteni, miként a megőszült szigetlakók képzelete a rég elsüllyedt hajót. Egészen a Marianna-árokig merülve, akárha Debussy tenger alatti, koralloktól ölelt üvegkatedrálisát próbálná valaki minduntalan megtisztítani, „leporolni”, hogy immár ne csak tükör által homályosan...

II.

A Város mindig ott lebeg fölötted. Hiába hívod, nyújtod a karod, hiába taposod kopott köveit, teljesen el nem éred. Éppen csak *annyi* hiányzik, ahány

lépést magadtól már nem tudnál megtenni. Amennyit belőle váratlanul megtagadtál.

A szentek madárszerű testtartása tartalmazza mindazt, ami égi.

84 A belső összetevők adják ki végül azt a különös libidót, amelynek szenvedéllyel nyíló, testetlen virágai mégis oly nagyon hasonlítanak azon síroknak a márványlapjára (Isten láthatatlan arca elé) helyezett, szél-fúttá csokrokéhoz, amelyek mindig a menny utáni nosztalgiából születnek.

Csak a női szentek ismerik az átmenetet. A teljes érettség rothadó gyümölcs-szagát. A nehéz, ólomlábon járó őszöket. A le nem szüretelt életet. Vajon akadnak szent nők, akik még emlékeznek? Akiknek szíve, akár az égő bazalt. Akik *élik* a zenét.

A polifon zene a pillanat lehántásának aktusa, ahhoz hasonló, mint amikor a hagyma rétegeit fejtjük le – írja De Glanzende Kiemcel című esszéjében Simon Vestdijk. E megfogalmazás magába foglalja e csodálatos zene titkát, misztériumát.

Azért jöttél, hogy kiléptess az Időből.

A középkori ház – akár egy magát élve elvermelő hal, isteni teremtmény – tökéletes formájú, balra, majd jobbra is tekeredik. Belső kertjének körbejárhatóságát az illatos sétaút mohás téglái biztosítják. A konyhaablak rése *női*: asszonyi szemek lesnek ki rajta, a ház minden szeglete a női test üregeihez hasonlatos.

Ez a város ugyanaz, mint ami akkoriban volt, amikor még Lassus, id. Pieter Brueghel, Quentin Massys és még sokan mások rótták utcáit, bámulták zsíros tollú hattyúit. Ha azt hiszed, hogy azóta bármi is változott volna, tévedsz. Ha nem éreznéd újra titkos jelenlétük hatalmát, semmit sem jelentene többé számodra e hely.

Valaki, örök álmatlan, jár-ke, matat az ég szürke gránittömbje mögött.

Semmit sem akarok. Akarni és bizonygatni amúgy is felettébb nevetséges. A hullámok felcsapnak az esti fényben sodródó csónakok nyomán, mély barázdák nyílnak alant a védtelen, barna víz testén. A zenén keresztül most minden *világos*.

Te, soha nem nyugvó, soha nem alvó, aki hangokként játszol egy örök és tévedhetetlen játékot a ködben. Nem rombolsz, egy pillanatra sem felejtesz.

Nem téveszt meg a lovaskocsik kerekeinek zörgése, sem az autók szirénája. Te, aki észak zenéjére lélegzel, és várod, hogy minden kézzel írt hangjegyében felismerjelek.

Semmi sem izgatóbb a halálnál! A kéjes sikolyok után a szemtükör hí- **85**
náros medrében keletkező visszfények. A Test ugyanaz, mint a Lélek.
Lassuló lüktetés a hajnali mezőn. Mielőtt kilépsz: az *egyetlen* fa múlhatatlan
közelsége.

A hajnal éles színei, miként a lángok, amelyben végül elég a test.

Semmi sincs, az sem, hogy lépdelsz, az sem, hogy lépdelnek, hogy jön-
nek veled szemben, hogy ott állnak, hogy ott állsz, mert mindig csak
az igaz, ami *túli*: a bevésődő jel, hogy a függőlegesbe kapaszkodj, a
levegő tömbjébe ágyazódó lépések, a motetta szerkezete, ez a sok-
szólamú, végtelen kombinatorika, halhatatlan osztódás.

Rembrandt bevillanó, kései arca a homályból: mindentől megfosztva,
távol a történelemtől, a boldogságtól és boldogtalanságtól, távol a
templomtól és akasztófától, távol attól az örök illúziótól, hogy a té-
nyek, ez a valóságnak nevezett valami és az érzelmek bármit is számí-
tanának. Ez a rejtett felismerés szüli azt a láthatatlan fényt, amely
rádiómódon sugározza körbe az érett formákat, hogy végül elnyelje,
ami kibékíthetetlen. Már csak a hús marad, ez a rozoga kitinpáncél s
némi szorongás árnyékoltja: ezért a Lélek még képtelen kibújni rajta,
de minden már befelé *húz*, minden a sötétlő, szőlőbogyó-szem köré
épül, koncentrálódik, forr hidegen.

A Miasszonyunk-katedrális aranyló monstrumként, a menny kivilágított elő-
szobájaként fénylik az éjszakában. Egy másik időben horgonyoz. Pohár söröm
fölé hajolok a teraszon, és a zajon át is jól hallom, ahogy a Cappella Pratensis
énekegyüttes próbál. Nincs többé mit tenni, nincs hová menni.

A lelket puha moha béleli, források buzognak fel, a kút falán még ismeretlen
rajzok fedik fel magukat, minden egyes mű az *eredet* helyéről mesél. A labi-
rintusban egy időn kívüli szemével látsz, fülével hallasz.

Quentin Massys (az antwerpeni festőiskola megalapítója) csodálatos oltárké-
pének egyik belső szárnyán Szent Jánost főzik olajban. Látszólag a forró üst-
ben áll, de már teljes lényével az eget kémleli. Meztelen, minden feleslegtől
megszabadult teste, kiálló bordái, tökéletesen idegenek a földi világtól.

Az elragadtatott misztikusok mondatai. Rést ütnek a tények vályogfalán.

Paul Van Nevel, a Huelgas Ensemble vezetője a polifon kórusművekről, mint *tájról* mesél, mint bejárható, tapintható idomokról, belső formákról.
86 A domborulatok hullámszásáról. Gyakran nézi, figyelni szivarozva a táj változó alakzatait, a kertet.

Misztikus módjára a földi kertben meglátni az égit. Még életünkben leülni és meghallani annak *zenéjét*.

Swedenborg szerint a kert megfelel a mennyei intelligenciának és bölcses-ségnek, ezért is hívják Isten kertjének és Édenkertnek, némely ember pedig mennyei paradicsomnak. A fa, fajtájától függően, a jó és a rossz észlelésének és megismerésének felel meg. Ezért tartották a régi népek – akik fokozatosan elsajátították a kapcsolatról való tudást – szent szertartásaikat a ligetekben.

Az Egyszarvú kizárólagos otthona, rejtőzködési helye: a Kert.

A Kert az útkereszteződések központi helye. Minden csak egyetlen lépésre van tőle.

Amikor a hangok tölcseért alkotva, szenvedélyes örvénnyé forrva a testből ki-lépő Lelket formázzák, felismered a végtelenben azt a *helyet*, azt a *tájat*, ahonnan jöttél, ahol névtelenségbe burkolózva évezredek óta „időzől”, s csak néhanapján látogatsz ide a Földre, amely árván hanyatlik bele az alkonyittas sötétségbe.

Egy láthatatlan út *nyomai* a zenében.

(Room; rendezte: Lenny Abrahamson; írta: Emma Donoghue; főszereplők: Brie Larson, Jacob Tremblay, Sean Bridgers, Wendy Crewson, Sandy McMaster; fényképezte: Danny Cohen; vágó: Nathan Nugent; látványtervező: Ethan Tobman;

jelmeztervező: Lea Carlson; zeneszerző: Stephen Rennicks)

88 Szabó Márton István

ŐSZINTESÉG A NÉGY FAL KÖZÖTT

Jack ma öt éves. Különleges nap ez a mai. Miután jóreggelt kíván Szőnyeg-

nek, Szekrénynek, Mosdónak, Tévének és amúgy magának Szobának is, kiderül, hogy ma még akár egy torta is elkészülhet. Legalábbis ezt mondja Anyu.

Emma Donoghue bestsellere (és Lenny Abrahamson belőle készült filmje is többé kevésbé) egy öt éves kisfiú szemszögéből mutatja be a világot jelentő Szobát. Miért, miért nem, Patás (a.k.a. Apu) pont ezen a héten találkozik életében először Jack-kel. Anyu féelme fokozódik. Úgy dönt Jack már elég nagy ahhoz, hogy megtudja: a Szobán kívül is létezik élet.

Lenny Abrahamson (*Adam és Paul, Garázs, Mit tettél, Richard?, Frank*) ötödik filmjének legnagyobb erénye talán az őszinteség. Az őszinteség, ami a főszereplő kisfiúból, Jacob Tremblay-ból árad. Az az őszinteség, ami nem kockáról kockára beállított képekben akar bemutatni egy tragédiát, hanem hagyja hogy úgy meséljék el a színészek, ez esetben Brie Larson és Jacob Tremblay, saját nyelvükön, ahogyan nekik a legtermészetesebb. Ez a fajta színészvezetés Jack karakterét végleg leválasztja a közelmúlt filmirodalmában ábrázolt gyerekkarakterekről. A Harry Potter utáni fantasy-filmektől, az Én, Pán Péterig nem tapasztalhatunk ilyen típusú színjátszást. A gyermek azt hozza, ami. Ettől lehet a történet eleven, létező.

Az őszinteség a négy fal között történik meg, a valós méretű, nyomasztoán szűk térben, az operatőr, a felvételek alatt a bútorokban bújkáló direktor és a két színész között. A történet, tágabb értelemben a regény pontosan megszerkesztett bestseller. Olyan ipari termék, ami óraműpontossággal kegy a piacon, s habár ez nem szabadna hogy levonjon a tárgyhoz rendelt őszinteségből, az olvasó/néző fejében fel-fel villanhat a hatásvadász-tábla.

Emma Donoghue többször is úgy nyilatkozott könyvéről, hogy története nem igaz történet. Hogy vajon ezzel csupán a jogi problémákat szerette volna elkerülni vagy (legyünk rosszmájúak) saját írói erényeire kívánta volna ily direkt módon felhívni a figyelmet, nem tudni. Az bizonyos, hogy a 2010-es könyv szoros párhuzamot mutat az 2008-ban kiobbant, az egész világot megbotránkoztató *Osztárak Rém-botránnyal*.

Donoghue nem vállal akkorát – míg a Rém saját lányát tartotta huszonnégy évig a saját pincéjében fogva, akitől öt gyermeke született, addig

a Szoba története egy idegen lány elrablásáról, hét évig tartó raboskodásáról és egyetlen fogságban született kisgyermekéről szól. A gyermek ál-betegségével való manipulálás és szökés azonban kísértetiesen azonos motívum a két történet között. A Szoba többi szála talán csak az amerikai best-seller olvasók igényeihez puhítva mutat az eredeti történethez képest 89

A film persze nem a dő- és könnyesőre bázírozó történet miatt (figyeljük meg: nyomor-kutya-gyerek) válik különleges alkotássá. A kis tér, az alultápláltság, a vitamin- és mozgáshiány, illetve a hogyan-ismerjük-meg-a-világot-emberek-és-állatok-nélkül kérdések problémakörei teszik a film első felét különlegessé. A második felvonás, a szabadulás utáni élet, a nő számára elképzelhetetlennek tűnő folytatás, a fiú számára magától értetődő továbblépés képei már inkább egy kevésbé szerzői, jól kivitelezett hollywoodi filmdráma képeire hajaznak. A kérdések felvetődnek, a kontraszt (a felejteni képtelen nő és a gyorsan változó gyerek között) kiéleződik, megszületik az un. kerek, mégis mindenre nyitott befejezés.

A produkciós design szinte (ezt alább kifejtjük) letalálat. A tér, a kopott bútorok, a kinyúlt ruhák, Larson smink-nélküli naturálishan zsíros arca, mind kiválóan működnek együtt. Csupán Jack haja ad félreértésre okot: a kékszempű, ívelt ajkú gyermek a hosszú hajjal inkább néz ki kislánynak, mint kisfiúnak. A néző a film közepéig a saját fejében szövö a szálakat: az anyuka Jack-nek hívja a kislányát, hogy titkolja az erőszakolója elől a nemét, a gyerek viszont csak fiú ruhákat kap, ezért öltözik fiúnak... ésatöbbi ésatöbbi. Mindegy is, hogy ki ragaszkodott a hosszú hajhoz a filmben (hiszen értjük mi, hogy telik a Szobában az idő, nade azért a haját azt akár még körömcsipesszel is le lehetne vágni...), ennél a kisfiúnál komoly, történet-torzító félreértésekhez vezet.

A két főszereplő remekül hozza a rájuk osztott feladatot. Tremblay, habár a forgatás alatt már tíz éves, tökéletesen játsza a fele annyi idős karaktert, végigviszi az összes filmreírt állapotot. Larson, ehhez kétség nem férhet, eddigi pályájának csúcsteljesítményét hozza a vásznon.

Habár nem Abrahamson írta a filmet, mint előző munkáján, a Franken, ezen is látszik az összehangolt csapatmunka. Emma Donoghue könyvével, az osztrák párhuzammal kapcsolatban felvethetőek a fentebb már említett „kiaknázatlanságok”, de a filmre ez érdekes módon nem nem nyomja rá a bélyegét. A cselekmény, habár nem igaz történet, csak annyira szürreális, hogy még hihető, megélhető, hiteles: egy olyan történet, ami ha így történt volna meg, így kellett volna megírni (visszacsatolva: az osztrák esetnek is így „kellett volna” megtörténnie, hogy hollywoodi filmre lehessen vinni – tehát a téma ábrázolásához az egyszerű könyvadaptáció az alkotók részéről nem könnyebbség, nem hiba, sőt).

Mindenestere kevés olyan film készül az amerikai piacra, ami ilyen szoros együttműködésben készül a megfilmesített könyv írójával. A végeredmény egy különleges alkotás. Élet-szagú – ha nem is a közép-európai valós történeket ábrázolja, de belőlük merít, velük szorong valamiféle, a
90 pusztá elmeséléstől elvárható megkönyebbülés felé.

– Minek viszed? – kérdi az eladó. – Nagyvadaknak – felelem. Meglepetten néz. Elköszönök. Beteaszem a terepjárom csomagtartójába az öt kiló kukoricát. Elindulok. Félórai vezetés után megérkezem a helyszínre. A medvét a főút mellett ötvenméternyire fedeztem fel. Egy vastag fenyőtörzsbe vackolta el magát. Nem zavarja a mellette száguldó autók hangja. Még egyszer sem láttam, de tudom, hogy

Murányi Sándor Olivér 91

A VÖRÖS ZACSKÓ

ott van. Tegnap észrevettem nyomait a barlang szájánál a friss februári havon. Ideges leszek a tudattól, hogy életemmel játszom, most mégis óvatos lépésekkel igyekszem fel a dombon. Ahogy közeledek a helyszínhez, egyre hangosabban ver a szívem. Kisvártatva előtűnik a fa, alatta a jókora odúval. Megállok. Leteszem a kukoricás zacskót a földre. Nem tudom, mennyi ideig kémlelem távcsővel a helyet, amikor egyszer csak belém villan: ki kell szórnom az élelmet, közeledik az esti vadmozgás ideje. Ha megvárom, még nagyobb veszélybe sodrom magam. Hangtalanul lépkedem előre. Már csak harminc méterre van előttem az odú. Aztán tíz. Megfogom a nylonzacskó alját és meglendítem, hogy a rejtekhely bejárata elé repüljenek belőle a kukorica-szemek. Ekkor tompa puffanást hallok. Nem számoltam vele, hogy az eladó két zacskóba csomagolta az élelmet, amiből most egy üres a kezemben marad, a másik meg az odú szájánál landol – tele kukoricával. – Az állat ettől meg tudja enni, de én nem tudom lefotózni. Mivel ott rondít a képeken a vörös zacskó. Mit tegyek? Őrületség lenne érte menni, hogy kirázsam belőle a kukoricát és elhozzam. Annyira közel van a vadhoz, hogy bizonyára rám ugrik és megöl. De ha mégse? – tűnődöm, miközben egyre jobban félni kezdek. Már tudom: saját félelmemre megy ki a játék. Ha nem sikerül legyőzőnöm, elbukok magam előtt. Remegni kezd a gyomrom. Fogaim összeszorítom. Elindulok. Egy méter lehet a zacskó és az állat helye között. Mintegy hét méternyit teszek meg, az utolsó három méteren azonban megtorpanok. Megfordulok és visszamegyek oda, ahonnan indultam. De a zacskó csak nem hagy nyugodni. – Ne légy őrült! Ez már öngyilkosság! Tudod, hogy mi vár rád, mégis odamész! A medve csak eszköz lesz, te ölöd meg magad! – kiáltja bennem egy hang. Mire egy másik: – Ennyire gyáva vagy megtenni az utolsó lépéseket? Nem vagy képes úrrá lenni saját félelmeden? Miért ugrana rád a nagyvad? – Ugorhat is, meg nem is – suttogom magamban. Nem tudom, mennyi ideig toporgok egy helyen, aztán újra nekiindulok. Közel érve azonban ezúttal is inamba száll a bátorságom. – Tíz méter, amiből az utolsó háromnál feladod! – szidom magam. Zarándoklat kezdődik a fa és a hely között, ahonnan a zacskót ellendítettem. Ha ezt most valaki látná és filmezné, elvinnének az

elmeogyógyintézetbe. Nem tévednének. Harmincharmadik bukta! – számolom magamban, aztán harmincnegyedszer is elindulok, de hiába. Nem tudom, mennyi idő telhet el. A szél recsegtetni kezdi a zacskót. Nem tágítok, mégse merek az odú szájáig menni. – Egyet ebédelek, hátha attól megjön az erőm, és elveszem – gondolom a hetvenhatodik sikertelen próbálkozásnál, s azzal örülök is, hogy időt nyerek. Legyaloglok a közeli étterembe a dombról. Olyan görcsben van a gyomrom, hogy semmi nem megy bele. – Máskor azonnal kikéred az erdélyi csorbát az öt miccsel, most meg kávé? Mi lett veled? – mosolyodik el a pincérlány. Szótlanul megiszom a háromazegyben, és távozom. Haragszom magamra. Nem is. Dühöngök magamon. Újra elindulok kifelé a kaptatón. A saját nyomaimban haladok, amíg meg nem látom a zacskót. Ott ficáncol a szélben egy ágra akadva, mint egy torreádor vörös lobogója, amit ezúttal mintha a medve tartana nekem. Hetvenhét! – sziszegem. Ekkor elpattan bennem valami. Nem hallok már a hangokat. Csend lesz mindenütt, csak látom a lábfejeim, ahogy megállíthatatlanul lépkednek előre. Furcsa nyugalmat érzek. A halál nyugalma? Tudom, nincs megállás. Tíz, kilenc, nyolc, hét, hat, öt, négy, három, három, három, kettő, egy. Azon kapom magam, hogy a barlang szájánál guggolok. Karom előre nyújtom, hogy elérjem a zacskót. Ahogy a kezemben érzem, behunyom a szemem, hogy ne lássam, amikor kiugrik rám a medve és leszedi a fejem. Kikapogatom a zacskó száját, és a földre öntöm belőle a kukoricát. Hallom, ahogy peregnek be a fenyőtörzsön az odúba a szemek. Várom az ordítást, és, hogy leszakadjon a fejem. Amikor újra kinyitom szemem, egy fél medveorrot látok magam előtt, amint a levegőben szaglászik. Hatalmas állat lehet! Mint egy elefánt! Kimegy lábamból az erő, de a zacskót nem engedem. Térdre rogyok. Nem tudom, mennyi időt maradhatok így, amikor egyszer csak újra működésbe jönnek az izmaim. Hátrálni kezdek térden, hogy métereket nyerjek vissza a tízhez. A medveorr mintha évtizedek alatt távolodna. Negyvenöt fokos szögben felfelé néznek az orrlyukak. Újra és újra kitégynak, majd összehúzódnak. Ennyit látok, de ez elég ahhoz, hogy felmérjem: itt már semmi nem rajtam múlik. Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz, tíz, tíz. Felállok kezemben a zacskóval. Talpon hátrálok, hogy ne veszítsem szem elől az odút, majd ötvenméternyi távolságban megfordulok, és visszatérnek a hangok. Hallom a szél süvöltését. Hallom, ahogy elme egy kamion. Hallom, ahogy a domb alatt kiabálnak egymásnak a famunkások. Van fejem! Hallok! Lemegyek az autóhoz, kinyitom, és végignyúlok a hátsó ülésen, hogy erőt nyerjek a hazavezetéshez. Közben besötétedik. A hatalmas fenyők, mint valami feketébe öltözött minoriták, ott sötétlenek körülöttem a fehér havon. Kontaktot adok és elindulok. Hazaérve a könyvespolcomra teszem Diogenész szobra mellé a nylonzacskót.

Érdeemes egy hagyományos kérdéssel kezdeni a vizsgálódást Murányi Sándor Olivér fotóival kapcsolatban. Hova lettek az emberi lények a képekről? Mielőtt komolyabb metafizikai találgatásba kezdenénk, nyugodjunk meg, ezeket a ké-

94 Csendes Toll

A MÁSIK OLDAL

Murányi Sándor Olivér esete
a fotókkal

peket emberi lény fotózta le, ott volt a fényképezőgép mögött. A másik oldalon. Egy nagyon is esendő lény, érző és gondolkodó, mint mindannyian. Én legalábbis hasonlóképpen vagyok, képzelem el magam. Ami nem meglepő, hiszen Medvéket Ölelő (szereplőként ld. *Csendes*

Toll utazik című könyvemben) nem csak a barátom, ami elfogultságomat irányában indokoltta tenné, hanem székely indián testvérem is. Ezen felül a képek által is érintve vagyok, nyilván ezért kért fel MÖ Testvérem, hogy képeit valamilyen formában mutassam, vezessem be. Mivel. Én magam is ücsörögtem vele számos alkalommal medvelesen, fiaimmal együtt, és a gyönyörű tájképekben is volt szerencsém sétálgatni. A medvelesre való feljutás, az ücsörgés, a feszült figyelem adrenalint jelentett, de ezt igazából a táj szépségének csodálatára használtam a magam részéről. És szívesen fenntartottam volna még tovább, várakozva, ugyanakkor szurkoltam is, hadd legyen kipipálva a medve, legyen meg barátom és fiaim vágya és öröme is. Ugyanakkor rá kellett jönnöm, hogy ez az állapot leginkább a költői szemlélődésre hasonlít, figyelsz, figyelsz, koncentrált állapotban vagy, és egyszer csak megvan. A medve vagy a vers. Készenléti állapot tehát. Fényképezőgéppel, állvánnyal készen állni, ha valami a pillanatból átmenthető kicsit hosszabb időre is. Nem az öröklétre, csak. Testvéremnek biztosan nem, hiszen nem táj- vagy természetfotós, csupán író. Aki ezt a módszert találta ki vagy meg magának, így készül az írás aktusára. Ezért jár a medvék, farkasok, óriásfenyők közé. Újabban íróként is el tudja mesélni ezeket az élményeit, ez a témája is. És ez egy nagyon intim, személyes viszony megnyilatkozását jelenti. Íróként is átment a másik oldalra, és ez nagyon jót tesz prózájának is. Megfigyelőből megfigyelt is lesz. Lett. Az utolsó fotókon mindez le is lepleződik. Újra elgondolkozhatunk, de most azon, vajon ki fotózta le a medvebocccsal játszó író? Talán az anyamedve?

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg. Terjeszti a Budapesti,
a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő)
SZÚCS BALÁZS PÉTER (próza rovat: szbalaazs@freemail.hu , Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND (Indiáner-gyermekirodalmi rovat)
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PETER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvan kilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címen. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.